

**T.C.
İSTANBUL NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME YÖNETİMİ (TEZLİ) YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ÇANAKKALE İLİ SUALTI BATIK DALIŞ TURİZMİNE YÖNELİK
BİR SWOT ANALİZİ**

Mehmet Hilal MENDİ

Yüksek Lisans Tezi

**İSTANBUL
Şubat 2024**

ÇANAKKALE İLİ SUALTI BATIK DALIŞ TURİZMİNE YÖNELİK BİR SWOT ANALİZİ

Mehmet Hilal MENDİ

T.C.
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
İşletme Yönetimi Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi
ORCID ID: 0009-0007-1009-4871

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Ayşen BAKKALOĞLU

İstanbul
Şubat 2024

KABUL VE ONAY

Mehmet Hilal MENDİ tarafından hazırlanan “Çanakkale İli Sualtı Batık Dalış Turizmine Yönelik Bir Swot Analizi” başlıklı bu çalışma, 09 Şubat 2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi: **Dr. Öğr. Üyesi Süheyla GOLCHESHMEH** _____
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Jüri Üyesi: **Dr. Öğr. Üyesi Dilek ÇINAR** _____
Topkapı Üniversitesi

Tez Danışmanı: **Dr. Öğr. Üyesi Ayşen BAKKALOĞLU** _____
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Enstitü Yönetim Kurulu;

Karar Tarihi :

Karar Numarası :

Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin SEVGİLİ

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez ya da proje çalışması olarak sunulmadığını tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

9 Şubat 2024

Mehmet Hilal MENDİ

Çanakkale Kahramanları'na...

TEŞEKKÜR

‘Çanakkale İli Sualtı Batık Dalış Turizmine Yönelik Bir SWOT Analizi’ başlıklı tez konusunun belirlenmesindeki en büyük sebep, Çanakkale’nin sualtı batıklarıyla ilgili dalış turizmi önemli ekonomik fırsatlar sunması ve bu batık turizmin paydaşlar tarafından genel durum analizini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir.

Tezi hazırlamamda çalışma boyunca bilgi ve deneyimlerini paylaşan, katkı, destek, yardım ve anlayışlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Ayşen BAKKALOĞLU’na, tezimin kontrol sürecinden itibaren yaptıkları ikaz, eleştiri ve önerileri ile tezin son halini almasında değerli katkılarını sunan saygıdeğer jüri üyelerine ve değerli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Şerafettin SEVGİLİ’ye en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Ayrıca, bu çalışmada katkıları bulunan, araştırmam boyunca desteklerini esirgemeyen Sayın Cemil ŞEN’e, Sayın Deniz OK’a, BYEM Dalış Merkezi sahibi Sayın Muhammet Ali EYÜPOĞLU’na ve dalış sektöründe bulunan tüm dalgıç arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatımın her döneminde, iyi ya da kötü her günümde karşılıksız desteği ve sevgisi ile yanımda olan, iyi ki varsın dediğim değerli eşim Melike MENDİ’ye ve kesintisiz neşe kaynağım, biricik oğlum Deniz MENDİ’ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Hilal MENDİ

09 Şubat 2024

ÖZET

Mehmet Hilal MENDİ

Çanakkale İli Sualtı Batık Dalış Turizmine Yönelik Bir SWOT Analizi

Yüksek Lisans Tezi

İstanbul, 2024

Bu çalışma, Gelibolu harekâtıyla olan tarihsel bağlantıları ve deniz yaşamı için bir sığınak olmaları açısından önem taşıyan Çanakkale ilindeki sualtı batıklarına odaklanmaktadır. Bu batıklar sadece ekolojik sıcak noktalar değil, aynı zamanda tarihe açılan pencerelerdir ve dalış turizmi için farklı bir fırsat sunmaktadır. Bu sektörün gelişimini etkileyen faktörleri anlamak için bir SWOT analizi kullanılmış ve batıkların tarihi ve ekolojik değerini onurlandıran sürdürülebilir turizmi teşvik etmede paydaşlara yardımcı olmak amaçlanmıştır.

Çanakkale'nin dalış alanlarının güçlü yönleri arasında tarihi cazibeleri ve destekledikleri zengin deniz ekosistemleri yer almakta olup, bunlar dünya genelinde batık dalışına yönelik artan ilgiyle tamamlanmaktadır. Bununla birlikte, sektör erişilebilirlik sorunları, mevsimsel hava kısıtlamaları ve ekolojik koruma kaygıları gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Araştırma, eğitim ve eko-turizm deneyimlerinin geliştirilmesi, altyapının iyileştirilmesi ve yenilikçi dijital pazarlama yaklaşımlarının benimsenmesi gibi büyüme fırsatlarına işaret ediyor. Buna karşılık, çevresel zarar, değişen düzenlemeler ve diğer dalış noktalarının rekabeti gibi potansiyel tehditler dikkatli bir yönetim gerektirmektedir.

Çanakkale'nin sualtı batıklarının potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için, sürdürülebilir turizm uygulamaları ile altyapı geliştirme ve toplum katılımını dengeleyen stratejik bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Koruma ve eğitime adanmışlığın yanı sıra etkin yönetim ve pazarlama, bu tarihi alanları sürdürülebilir turizm modeline dönüştürebilir. Bu çalışma, paydaşlara Çanakkale'de dalış turizmini geliştirirken, sualtındaki kültürel mirası gelecek nesiller için korumaya yönelik stratejik bir rehber sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Çanakkale batıkları, gelibolu, sualtı turizmi, SWOT analiz

ABSTRACT

Mehmet Hilal MENDİ

A Swot Analysis for Underwater Wreck Diving Tourism in Çanakkale Province

Master's Thesis

İstanbul, 2024

The study focuses on the underwater wrecks in Çanakkale province, which are significant due to their historical connection to the Gallipoli campaign and their role as habitats for marine life. These wrecks not only serve as ecological hotspots but also provide a unique opportunity for diving tourism, offering a submerged window into history. A SWOT analysis is used to understand the factors that influence the development of this sector. The aim is to assist stakeholders in promoting sustainable tourism that respects the historical and ecological value of the wrecks.

The key strengths of Çanakkale's diving sites are their historical appeal and the abundant marine ecosystems they support. This is complemented by a growing interest in wreck diving worldwide. However, the sector faces challenges such as accessibility issues, seasonal weather constraints, and ecological preservation concerns. The research identifies growth opportunities in enhancing educational and eco-tourism experiences, improving infrastructure, and adopting innovative digital marketing approaches. Conversely, potential threats such as environmental harm, changing regulations, and competition from other dive locations require careful management.

To maximize the potential of Çanakkale's underwater wrecks, a strategic approach is required. This approach should balance sustainable tourism practices with infrastructure development and community involvement. Effective management and marketing, along with a commitment to conservation and education, could transform these historical sites into a model of sustainable tourism. This study provides a strategic guide for stakeholders to promote diving tourism in Çanakkale while preserving its underwater cultural heritage for future generations.

Keywords

Çanakkale shipwrecks, gallipoli, underwater tourism, SWOT analysis

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
RESİMLER DİZİNİ.....	xix
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	5
1.1. Turizm Kavramı	5
1.1.1. Turizm ve Turizmin Gelişimi	5
1.1.2. Turizmin Önemi ve Bölgesel Etkileri.....	10
1.1.2.1. Turizmin Olumlu Etkileri.....	12
1.1.2.2. Turizmin Olumsuz Etkileri	14
1.1.3. Turizm Türleri	16
1.1.3.1. Kültür Turizmi	17
1.1.3.2. İnanç Turizmi	18
1.1.3.3. Sağlık Turizmi.....	19
1.1.3.4. Mağara Turizmi.....	20
1.1.3.5. Kongre Turizmi	20
1.1.3.6. Gastronomi Turizmi	21
1.1.3.7. Fuar Turizmi.....	22
1.1.3.8. Kış Turizmi	22
1.1.3.9. Festivaller	23
1.1.3.10. Spor Turizmi	24
1.1.3.11. Dalış Turizmi	25

1.1.4. Türkiye’de Turizmin Önemi.....	26
1.1.4.1. Türkiye’de Turizmin Ekonomik Önemi	27
1.1.4.2. Türkiye’de Turizmin Sosyo-Kültürel Önemi.....	27
1.1.4.3. Türkiye’de Turizme Dair Diğer Konular	28
1.1.5. Paydaş Kavramı ve Turizmde Paydaşlar	29
1.1.5.1. Paydaş Kavramını Anlamak.....	30
1.1.5.2. Turizmde Paydaşlar.....	30
1.1.5.3. Paydaşların Roller ve Çıkarları	32
1.2. Çanakkale’de Turizm ve Sualtı Dalış Turizmi.....	32
1.2.1. Çanakkale İli.....	34
1.2.2. Çanakkale’nin Turizm Sektöründeki Konumu	36
1.2.3. Çanakkale'nin Turizm Potansiyelinin Açığa Çıkarılması.....	38
1.2.3.1. Tarihi ve Kültürel Mucizeler.....	39
Antik Troya: Zamansız Bir Mucize	39
Gelibolu Yarımadası: Bir Fedakarlık Mirası	40
Assos: Aristoteles'in Dolaştığı Topraklar	42
1.2.3.2. Çanakkale’deki Diğer Turizm Unsurları.....	43
1.2.4. Sualtı Dalış ve Dalış Turizmi	44
1.2.4.1. Sualtı Dalışın Tarihi, Sualtı Dalış Sistemleri ve Teknikleri.....	44
Sualtı Dalış Sistemleri.....	46
Açık Devre Scuba Sistemi	46
Kapalı Devre Rebreathers (CCR)	48
Yüzey Destekli Dalış.....	49
Sualtı Dalış Teknikleri	50
Temel Dalış Becerileri ve Sualtı Navigasyonu	50
İleri Teknikler.....	51
Güvenlik Protokolleri.....	53

1.2.4.2. Dalış Turizmi	54
1.2.4.3. Çanakkale'nin Sualtı Dalış Turizmi Potansiyeli	55
1.3. Konuyla İlgili Yürütülmüş Çalışmalar	56
2. ÇANAKKALE İLİ SUALTI BATIK DALIŞ TURİZMİNE YÖNELİK BİR SWOT ANALİZİ.....	62
2.1. Araştırmanın Amacı	62
2.2. Araştırmanın Önemi	63
2.3. Araştırmanın Yöntemi	65
2.3.1. Araştırma Tasarımı	65
2.3.2. Veri Toplama	66
2.3.3. Veri Analizi	66
2.3.4. Geçerlilik ve Güvenilirlik	67
2.3.5. Etik Hususlar	68
2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	68
2.5. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlamalar	69
2.5.1. Varsayımlar.....	69
2.5.2. Sınırlamalar.....	69
2.6. Araştırma Bulguları.....	70
2.6.1. Örneklemenin Demografik Özellikleri.....	71
2.6.2. Veri Setinin Normallik-Geçerlik-Güvenirlik Bulguları.....	73
2.6.3. Demografik Değişkenler ve SWOT Üzerindeki Farklılaşması	78
2.6.4. Açık Uçlu Yanıtlar ve Nitel Bulgular	86
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	97
KAYNAKLAR	108

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 2.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı	71
Tablo 2.2 Güçlü Yönler Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi	74
Tablo 2.3 Zayıf Yönler Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi	75
Tablo 2.4 Fırsatlar Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi	76
Tablo 2.5 Tehditler Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi.....	76
Tablo 2.6 Veri Setinin Güvenirlik Analizi Sonuçları.....	77
Tablo 2.7 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre SWOT Puanlarının Ortalamaları.....	79
Tablo 2.8 SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları	79
Tablo 2.9 SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Yaş Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları.....	80
Tablo 2.10 Fırsatlar Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi	80
Tablo 2.11 Zayıf Yönler Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi	81
Tablo 2.12 Zayıf Yönler Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi	82
Tablo 2.13 SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları	83
Tablo 2.14 Fırsatlar Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi	83
Tablo 2.15 Tehditler Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıkların Post Hoc Analizi	84
Tablo 2.16 Katılımcıların Mesleklerine Göre SWOT Puanlarının Ortalamaları	84
Tablo 2.17 SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Meslek Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları	85
Tablo 2.18 SWOT Alt Boyutlarına Dair Korelasyon Analizi.....	85

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Güçlü Yönler	88
Şekil 2.2 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Zayıf Yönler	90
Şekil 2.3 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Fırsatlar	92
Şekil 2.4 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Tehditler.....	94

RESİMLER DİZİNİ

Resim 1.1 Çanakkale İli Haritası	35
--	----

GİRİŞ

Sualtı dalış turizmine artan ilgi, deniz ve tarihi kaynakların bol olduğu bölgeleri ön plana çıkarmıştır. Türkiye'nin bir ili olan Çanakkale, Gelibolu seferi gibi önemli tarihi olaylara dayanan sualtı batıklarıyla ünlü bu bölgelerden biridir (Emiroğlu, 2022). Bu batıklar tarihi anlatılarının ötesinde birer hazinedir; deniz biyoçeşitliliğine katkıda bulunan yapay resifler olarak hizmet vermektedirler. Bu tür yerlerde sualtı dalışının popülaritesindeki artış, yerel topluluklar için önemli ekonomik fırsatlar sunmakta ve turizm sektörünün gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Mercan, Sünnetçioğlu & Uşak, 2021). Ancak bu fırsatların yanı sıra, özellikle turizm gelişimi ile bu hassas ve tarihi açıdan hayati öneme sahip alanların korunması arasında bir denge sağlanması gibi zorluklar da ortaya çıkmaktadır (Savaş & Özdemir, 2020). Bu nedenle Çanakkale batıkları tarih, ekoloji ve ekonominin eşsiz bir birleşimini temsil etmekte ve sürdürülebilir turizm gelişimi çalışmaları için kilit bir odak noktası haline gelmektedir.

Çanakkale'de, özellikle de tarihi batıkların çevresinde dalış turizminin gelişmesi tartışmalara yol açmaktadır (Boz, 2016). Bir yandan, dalış turizmini savunanlar, dalış turizminin çok ihtiyaç duyulan ekonomik faydaları getirdiğini, yerel geçim kaynaklarını artırdığını ve koruma çabalarını finanse ettiğini savunmaktadır (Mercan, Sünnetçioğlu & Uşak, 2021). Düzenli dalışın sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilebileceğini, tarihi olaylar ve deniz ekolojisi hakkında eğitici bilgiler sunacağı öne sürülmektedir (Emiroğlu, 2022). Öte yandan, eleştirmenler bu alanların ticari olarak sömürülmesine ilişkin endişelerini dile getirmektedir. Artan insan faaliyetlerinin batıkların fiziksel olarak bozulmasına yol açarak hassas sualtı ekosistemlerinin bozabileceği yönünde endişeler dile getirilmektedir (Korkmaz & Yavaş, 2020). Tarihi trajedi alanlarının eğlence amaçlı kullanılmasının uygunluğu konusunda da ahlaki çekinceler olduğu da gündeme getirilmiştir (Macleod, 2004). Buna ek olarak, turizmin yerel topluluklar üzerindeki kültürel ve çevresel etkilerine ilişkin endişeler ve faydaların en çok etkilenenlere yeterince ulaşamayabileceğine dair korkular bulunmaktadır (Emiroğlu, 2022). Bu zıt bakış açıları, Çanakkale'nin sualtı mirasının hem tarihi önemine hem de ekolojik hassasiyetine saygı duyan dengeli bir yaklaşıma duyulan kritik ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu tartışma, tarihi ve ekolojik açıdan hassas bölgelerde dalış turizminin geliştirilmesinin içerdiği karmaşıklıkların altını çizmektedir.

Çanakkale, Türkiye'deki sualtı batıkları, bölgenin zengin tarihi dokusunun bir kanıtı olmanın yanı sıra ekolojik çeşitliliğinin de bir sembolüdür. Çoğunluğu I. Dünya Savaşı Gelibolu seferinin kalıntıları olan bu batık gemiler, geçmişin kalıntılarından daha fazlasına dönüşmüştür; artık deniz yaşamı için gelişen yaşam alanlarıdır ve tarih ile doğanın eşsiz bir karışımını sergilerler (Korkmaz & Yavaş, 2020).

Birinci Dünya Savaşı sırasında önemli bir olay olan Gelibolu harekâtı, Çanakkale yakınlarındaki sularda çok sayıda deniz savaşına sahne olmuştur. Batık savaş gemileri ve ticaret gemileri de dahil olmak üzere bu savaşların kalıntıları deniz yatağına dağılmıştır. Zaman içinde bu batıklar deniz ortamının bir parçası haline gelmiş ve biyolojik çeşitliliği destekleyen yapay resiflere dönüşmüştür. Bu dönüşüm sadece deniz biyologları ve ekologlarının değil, aynı zamanda enkazların tarihi önemini ve deniz ekosistemleri üzerindeki etkilerini inceleme fırsatı bulan tarihçi ve arkeologların da ilgisini çekmiştir (Göleç, 2015).

Batıklar geçmişe açılan canlı bir pencere sunarak deniz savaşı teknolojisi, gemi inşa teknikleri ve dönemin stratejik askeri manevraları hakkında paha biçilmez bilgiler sağlamaktadır. Tarihçiler ve arkeologlar için bu alanlar, insanlık tarihini anlamak için çok önemli olan eserleri ve hikayeleri koruyan sualtı müzeleridir (Göleç, 2015; Cengiz, 2019; Dal, 2022).

Bunların yanı sıra, bu enkazların ekolojik rolü de göz ardı edilemez. Yapay resifler olarak, çeşitli deniz canlıları için barınak, üreme alanı ve besin sağlarlar. Bu durum bölgeyi, tarihi kalıntılar ve deniz yaşamı arasındaki eşsiz etkileşime tanıklık etmek için gelen dalgıçların uğrak noktası haline getirmiştir. Batıklar çok çeşitli balık, mercan ve diğer deniz organizmalarını destekleyen kendi başlarına birer ekosistem haline gelmiştir (Korkmaz & Yavaş, 2020). Ancak bu batıkların cazibesi akademik ilginin ötesine geçmektedir. Dalış turizmi için bir odak noktası haline gelerek dünyanın dört bir yanından bu sualtı zaman kapsüllerini keşfetmeye hevesli meraklıları kendilerine çekmektedirler. Bu turizm akını, ekonomik kalkınma için yeni fırsatlar sunarak yerel ekonomi üzerinde önemli etkilere sahip olmakla birlikte, sürdürülebilir yönetim ve koruma açısından da zorluklar yaratmaktadır (Mercan, Sünnetçioğlu & Uşak, 2021).

Özetle, Çanakkale'nin sualtı batıkları tarih, ekoloji ve turizm potansiyelinin dikkat çekici bir karışımıdır. Sadece geçmiş bir dönemin kalıntıları değil, aynı zamanda deniz

dünyasının yaşayan, gelişen bir yönünü temsil ederek keşif, araştırma ve sürdürülebilir turizm için sonsuz fırsatlar sunmaktadırlar.

Bir başka açıdan, Çanakkale'nin sualtı batıklarına odaklanan dalış turizminin ekonomik etkileri çok yönlü ve önemlidir. Dünya çapında meraklıların ilgisini çeken bu turizm türü, yerel ekonomiye önemli miktarda gelir sağlama potansiyeline sahiptir. Dalış turizmi, genellikle rehberli turlar, ekipman kiralama ve dalış eğitimi gibi özel hizmetlere daha fazla harcama yapan belirli bir pazar segmentini çekme eğilimindedir. Bu harcamalar dalış mağazaları, oteller, restoranlar ve ulaşım hizmetleri de dahil olmak üzere bir dizi yerel işletmeyi desteklemektedir (Mercan, Sünnetçioğlu & Uşak, 2021). Ancak ekonomik faydalar doğrudan turizm harcamalarının ötesine geçmektedir. Bu tarihi batıkların varlığı, bölgenin doğal güzelliği ile birleştiğinde Çanakkale'yi benzersiz bir destinasyon olarak konumlandırmakta ve rekabetçi turizm pazarındaki genel cazibesini artırmaktadır. Bu benzersizlik, tarih, doğa ve macera ile ilgilenen farklı bir turist demografisini çekerek daha geniş pazarlama fırsatlarına yol açabilir (Korkmaz & Yavaş, 2020).

Yine de ekonomik etkilerin zorlukları yok değildir. Ekonomik kazanç için bu alanlardan yararlanmak ile sürdürülebilirliklerini sağlamak arasında hassas bir denge vardır. Düzenlenmemiş dalış faaliyetleri yoluyla batıkların aşırı kullanımı çevresel bozulmaya yol açabilir ve bu da turistlerin ilgisini azaltabilir. Ayrıca, tek bir turizm türüne ekonomik bağımlılık riski vardır ki bu da yerel ekonomiyi küresel seyahat eğilimlerindeki dalgalanmalara veya çevresel felaketlere karşı savunmasız hale getirebilir (Mercan, Sünnetçioğlu & Uşak, 2021). Ayrıca, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için ekonomik faydaların yerel halk arasında eşit bir şekilde dağıtılması gerekmektedir. Bu, yerel halk için iş fırsatları yaratmayı, yerel işletmeleri desteklemeyi ve toplumsal kalkınma projelerine yatırım yapmayı içerir (Korkmaz & Yavaş, 2020).

Sonuç olarak, Çanakkale'nin sualtı batıklarıyla ilgili dalış turizmi önemli ekonomik fırsatlar sunarken, uzun vadeli sürdürülebilirliği ve adil fayda dağılımını sağlamak için stratejik bir yaklaşım gerektirmektedir. Paydaşlar, batıkların ekolojik ve tarihi önemine saygı duyan ve aynı zamanda bölge için ekonomik potansiyelini en üst düzeye çıkaran bir turizm modeli oluşturmak için birlikte çalışmalıdır.

Çanakkale'nin sualtı batıklarında dalış turizmi potansiyelini konu alan bu tez, her biri çalışmanın kilit bir yönünü ele alan dört ayrı bölümden oluşmaktadır.

İlk bölüm olan Kavramsal Çerçeve, turizm kavramını inceleyerek ve özellikle sualtı dalış turizmine odaklanarak temel oluşturmaktadır. Çanakkale batıklarının tarihi ve ekolojik önemi üzerinde durulmaktadır. Bölümde ayrıca konuyla ilgili benzer çalışmalar gözden geçirilerek bu alandaki araştırmaların mevcut durumuna ilişkin kapsamlı bir anlayış sunulmaktadır.

Araştırma Yöntemi bölümünde, çalışmada kullanılan metodoloji detaylandırılmaktadır. Çanakkale'nin batıklarının dalış turizmi potansiyelini değerlendirmek için kullanılan araştırma tasarımı, veri toplama yöntemleri ve analitik teknikler açıklanmaktadır. Bu bölüm, araştırma yaklaşımının şeffaf ve tekrarlanabilir olmasını sağlamaktadır.

Bulgular, çalışmanın sonuçlarının sunulduğu üçüncü bölümdür. Toplanan verilerden elde edilen bulgular sistematik olarak özetlenmekte ve Çanakkale'de dalış turizminin geliştirilmesine yönelik güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditlere ilişkin içgörüler sunulmaktadır.

Son bölüm olan Sonuç, Tartışma ve Öneriler, bulguları sentezlemekte ve bunların turizm gelişimi ve mirasın korunması bağlamındaki etkilerini tartışmaktadır. Araştırma hedeflerine dayalı sonuçlar çıkarılmakta ve paydaşlar için öneriler sunulmaktadır. Bu bölüm, Çanakkale'de sürdürülebilir turizm gelişimi için uygulanabilir içgörüler sağlamayı amaçlamaktadır.

Her bölüm bir öncekinin üzerine inşa edilerek Çanakkale'deki dalış turizmi potansiyelinin tutarlı ve kapsamlı bir incelemesini oluşturacak şekilde tasarlanmıştır. Tez, hem akademik bilgiye hem de sürdürülebilir turizm ve mirasın korunması alanındaki pratik yaklaşımlara katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm, çalışmanın kapsamını anlamak için kritik öneme sahip anahtar kavramların derinlemesine bir analizini sunmaktadır. Turizmin tanımlanmasıyla başlayan bölüm, özellikle sualtı dalış turizmine odaklanarak turizmin evrimini ve çeşitli biçimlerini vurgulamaktadır. Bu niş, özellikleri, popüleritesini artıran motivasyonlar ve küresel ekonomik ve çevresel etkileri ile daha ayrıntılı olarak incelenmektedir. Bölümün devamında Çanakkale'nin sualtı batıklarına odaklanılmakta ve bu batıkların özellikle Gelibolu harekâtıyla ilgili tarihsel önemleri incelenmektedir. Bu bölüm, batıkların tarihi eserler ve yapay resifler olarak ikili rolünün altını çizmektedir. Ayrıca bu bölümde mevcut literatür gözden geçirilmekte, boşluklar tespit edilmekte ve mevcut çalışma, mevcut araştırmaların daha geniş bağlamı içinde hizalanmaktadır. Bu çerçeve, Çanakkale'de dalış turizminin potansiyelinin ve zorluklarının kapsamlı bir şekilde araştırılması için temel oluşturmaktadır.

1.1. Turizm Kavramı

Tezin bu alt bölümü, küresel bir olgu olarak turizmin dinamik ve çok yönlü doğasını keşfederek başlamaktadır. Sektörün evrimini inceleyerek, dünya ekonomisinin nasıl önemli bir parçası haline geldiğini ve kültürel değişim ve anlayışta nasıl önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır. Bu keşif, sualtı dalış turizminin özel alanını anlamak için bir zemin oluşturmakta ve bu özel turizm sektörünün benzersiz özellikleri ve etkileri üzerine daha odaklı bir çalışma için zemin hazırlamaktadır.

1.1.1. Turizm ve Turizmin Gelişimi

Turizm kavramının son derece geniş ve çok yönlü bir kavram olduğu, zaman içinde ortaya çıkan çeşitli tanımlardan da anlaşılmaktadır. Bu terimin sürekli gelişen doğası, onun karmaşıklığını ve değişen toplumsal ihtiyaç ve eğilimlere uyum sağlama kabiliyetini yansıtmaktadır. Guyer Feuler, 1905 yılında, turizmi edebi alanda resmi olarak tanımlayan ilk kişi olarak anılmaktadır. Feuler'in tanımı turizmi, bireylerin günlük rutinlerinden uzaklaşıp kendilerini yeni ortamlara kaptırmaya yönelik artan arzularından kaynaklanan çağdaş bir olgu olarak tanımlıyordu (Guyer Feuler, 1905). Bu değişim özlemi, ister sanatın harikaları ister doğanın harikaları olsun, estetik beğeni arayışıyla iç içe geçmiştir.

Aynı zamanda, ulaşım yöntemlerinin sürekli olarak iyileştirilmesiyle birlikte ticaret ve sanayinin gelişen alanları tarafından yönlendirilmiştir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2014:3).

Bunun tam aksine, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (UNWTO, 2022) turizm konusunda daha çağdaş ve kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Onların tanımına göre, turizm yalnızca izole edilmiş bir rekreasyonel çaba değil, daha ziyade geniş kapsamlı etkileri olan karmaşık ve dinamik bir olgudur. Turizm, sadece boş zamanları değerlendirmek için yapılan bir seyahatin ötesine geçmekte ve aslında, hem kişisel zenginleşme hem de mesleki yükümlülükler için bireylerin alışlagelmiş çevrelerinin dışına çıkmalarını gerektiren toplumsal, kültürel ve ekonomik bir güçtür. Bu yorum, turizmin küresel sahnedeki derin etkisinin altını çizmekte ve yaşamın sayısız yönüne dokunmaktadır.

Bu farklı tanımları genişleten bir başka bakış açısına göre turizm, bireylerin alıştıkları ikamet yerlerinden geçici olarak ayrıldıkları bir dizi deneyim olarak nitelendirilebilir. Bu ayrılış maddi saiklerle değil, gençleşme, eğlence ve benzersiz ilgi alanlarının tatmin edilmesi arayışıyla gerçekleşir. Bu çerçevede turizm, bireylerin çok çeşitli ihtiyaç ve arzularına hitap eden turizm işletmelerinin sunduklarına erişebilmeleri için bir kanal olarak gelişmektedir (Gökçe, 2016: 5).

Turizmin karmaşık dokusunu daha derinlemesine incelemek için, kavramın Guyer Feuler'in ilk formülasyonundan bu yana önemli ölçüde geliştiğini kabul etmek zorunludur. Modern çağda turizm, sayısız güç tarafından yönlendirilen ve çeşitli amaçlara hizmet eden çok yönlü bir olguya dönüşmüştür. Turizm özünde, Guyer Feuler'in haklı olarak itici bir güç olarak tanımladığı, insanın yenilik ve kaçışa yönelik içsel arzusunu barındırmaktadır. Günümüzde insanlar günlük yaşamlarının monotonluğundan kurtulmak için sanatın büyüleyici dünyasında ve doğanın dinginliğinde teselli aramaktadır. Keşif ve keşfetmenin cazibesi, dünyanın güzelliğini her haliyle deneyimleme arzusuyla iç içe geçmiş bir şekilde, her zamanki kadar güçlü olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, çağdaş turizm anlayışı, yavaşça gezme arzusunun sınırlarının çok ötesine uzanmaktadır. UNWTO'nun çağdaş tanımı, turizmin derin bir sosyo-kültürel ve ekonomik etki taşıyan çok yönlü bir olgu olduğunu vurgulamaktadır. Hem kişisel tatmin hem de mesleki yükümlülükler için bireylerin alışlagelmiş çevrelerinin ötesine hareket etmelerini kapsar. Bu açıdan bakıldığında turizm, küresel

ölçekte kültürel alışverişi, ekonomik büyümeyi ve toplumsal zenginleşmeyi teşvik eden dönüştürücü bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Dahası, modern tanım turizmin herkese uyan tek bir çaba olmadığını kabul etmektedir. Çok çeşitli ilgi alanlarına ve motivasyonlara hitap eder. Bazı bireyler kendilerini yerel kültürlerle kaptırmak, kendilerinininkinden farklı geleneklerin ve yaşam tarzlarının nüanslarını özümsemek için yolculuklara çıkarlar. Diğerleri ise maceranın cazibesine kapılarak adrenalin pompalayan aktiviteler ve konfor alanlarını zorlayan deneyimler aramaktadır. Bazıları içinse, sakin manzaralar ve huzurlu ortamlarda teselli ararken, rahatlama ve gençleşme birincil hedefleridir. Çağdaş haliyle turizm, gezginlerin çeşitli tercihlerine ve isteklerine uygun bir seçenekler kaleydoskopu sunmaktadır. Bu motivasyon çeşitliliği, günümüzde mevcut olan çok sayıda turizm işletmesi ve hizmetinde ifadesini bulmaktadır. Bu kuruluşlar, ister rehberli kültür turları, ister heyecan verici açık hava maceraları, isterse de lüks spa inzivaları olsun, gezginlerin benzersiz ihtiyaç ve arzularına cevap vermektedir. Turizm endüstrisi; soluklanma, zenginleşme ve kişisel gelişim arayan bireyler için unutulmaz deneyimler yaratmaya adanmış işletme ve kuruluşlarla küresel bir güç merkezi haline gelmiştir (Kozak, Kozak ve Kozak, 2014:9). Dahası, turizmin özü eğlence ve dinlence sınırlarını aşmıştır. Birçok bölgede ekonomik kalkınmanın temel taşı haline gelmiş, istihdam yaratılması, altyapının iyileştirilmesi ve gelir yaratılması için bir katalizör görevi görmüştür. Dünyanın dört bir yanındaki toplumlar, turizmin bir büyüme itici gücü olma potansiyelinin farkına vararak, destinasyonlarını tanıtmak ve geliştirmek için ortak çabalar göstermeye başlamıştır. Böylece turizm, bireyler, toplumlar ve uluslar için geniş kapsamlı etkileri olan çok yönlü bir ekonomik güce dönüşmüştür (Gökçe, 2016: 11).

Sonuç olarak, turizm kavramı farklı tanımlar ve bakış açılarıyla örülmüş zengin bir dokudur. Guyer Feuler'in insanların yenilik ve kaçış arzusunu ilk kez fark etmesinden UNWTO'nun turizmi dönüştürücü bir sosyo-kültürel ve ekonomik güç olarak gören çağdaş anlayışına kadar, kavram önemli ölçüde evrim geçirmiştir. Günümüzde turizm çok geniş bir motivasyon, deneyim ve hizmet yelpazesini kapsamakta, bu da onu modern toplumun dinamik ve vazgeçilmez bir parçası haline getirmektedir. İnsanoğlunun doğuştan gelen keşif ve rahatlama arzusunu tatmin etmekle kalmıyor, aynı zamanda küresel ölçekte ekonomik büyümeyi, kültürel alışverişi ve toplumsal zenginleşmeyi de teşvik ediyor. Turizm gelişmeye ve değişen toplumsal ihtiyaçlara uyum sağlamaya devam

ederken, çok yönlü doğası hayatımızdaki kalıcı öneminin bir kanıtı olmaya devam etmektedir.

Turizmin evrimi, insanlık tarihinin gelişimini yakından yansıtan karmaşık bir yolculuktur. İnsanoğlunun ilk seyahat motivasyonları, yaşamı sürdürmenin temel gerekliliğine dayanıyordu. Bilinmeyene doğru yapılan bu keşiflerin izi, insanlığın Güney ve Doğu Afrika'dan kuzeye doğru, sonunda Asya ve Orta Doğu gibi bölgeleri de kapsayan önemli bir göç hareketine giriştiği yaklaşık bir milyon yıl öncesine kadar sürülebilir (Erkmen, 2019: 8). Bu destansı yolculuklar, güvenli yaşam alanları, barınak ve yaşamsal besin kaynaklarına erişim sağlamaya yönelik doğuştan gelen dürtü tarafından yönlendirilmiştir (Sarı Çallı, 2015: 7-8).

Turizmin tarihsel gelişimini incelediğimizde, turistik arayışların yeni ortaya çıkan kökenlerinin zeki Sümerlere atfedilebileceğini öne süren büyüleyici bir anlatı ortaya çıkmaktadır. Tekerleği icat etmeleri ve yazıyı icat etmeleriyle tanınan bu antik yenilikçiler, seyahat deneyimlerinin zengin bir goblenine dönüşecek olan şeyin temelini atmışlardır (Goeldner vd., 2009). Ancak, Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılar dönemine kadar daha yapılandırılmış ve organize seyahat biçimlerinin ortaya çıkışına tanık olmamıştık (Ahipaşaoğlu ve Arıkan, 2003: 3). Bu eski uygarlıklar, eğlence ve keşif amaçlı seyahat kavramını geliştirerek bugün bildiğimiz turizmin tohumlarını atmışlardır.

Antik çağda bireyleri yolculuğa iten amaçlar incelendiğinde, çok çeşitli motifler ortaya çıkmaktadır. İlk seyahatler, insan çabalarının çok yönlü doğasını yansıtan sayısız amaca hizmet etmiştir (Solmaz, 2019: 869):

- Ekonomik Nedenler: Eski çağlarda ekonomik arayışlar seyahatin önde gelen itici güçlerinden biriydi. Bireyler yeni ticaret fırsatları aramak, değerli kaynaklara erişmek ve kârlı ticari ağlar kurmak için ufuklarını genişleterek yolculuklara çıktılar.
- Askeri Nedenler: Tarih, seyahat etmeyi gerektiren askeri sefer ve fetih örnekleriyle doludur. Ordular ve savaşçılar, toprak kontrolü ve stratejik avantaj peşinde çok uzaklara gitmişlerdir.
- Sağlık ve Tedaviyle İlgili Nedenler: Daha iyi sağlık ve tıbbi tedavi arayışı birçok yolculuğu teşvik etmiştir. Bireyler, kutsal yerlere hacca giderek ya da ünlü

hekimleri ve şifacıları ziyaret ederek iyileştirici özellikleri ile tanınan bölgeleri aradılar.

- Spor Faaliyetleri: Spor etkinlikleri, yarışmalar ve atletik gösteriler ilk gezginler için önemli bir cazibeye sahipti. İnsanlar atletik yarışmalara tanıklık etmek ve katılmak için seyahat eder, bu da topluluk ve rekabet duygusunu besledi.
- Festivaller: Festivaller ve kutlamalar seyahat için katalizör görevi görerek kalabalıkları büyük gösterilere, törenlere ve kültürel şenliklere tanık olmaya çekmiştir. Bu etkinlikler toplumsal kaynaşma ve kültürel alışveriş için bir platform sağlıyordu.
- Dini Bölgelere Erişim: Dini hac seyahat için zorlayıcı bir motivasyon olmuş, bireyler manevi inançlarıyla bağlantı kurmak için kutsal yolculuklara çıkmıştır. Kutsal yerleri ziyaret etmek ve dini ritüellere katılmak büyük önem taşıyordu.
- Kültürel Faaliyetlere Erişim: Kültürel zenginleşme, erken dönem seyahatlerin arkasındaki bir diğer itici güçtü. İnsanlar kültürel ufuklarını genişletmek için sanat, müzik, tiyatro ve entelektüel uğraşlarıyla ünlü bölgelere gitmeye cesaret ediyorlardı.

Bu farklı motivasyonların bir araya gelmesi, modern turizmin temelini oluşturan zengin bir seyahat deneyimi dokusu yaratmıştır. Turizmin tarihsel yörüngesi, ekonomik, kültürel ve toplumsal güçlerin karşılıklı etkileşimiyle şekillenen karmaşık bir mozaiktir. İnsanoğlunun keşif, yenilik ve daha geniş ufukların peşinde koşmaya olan tutkusunun bir kanıtıdır (Hazar, 2007).

Turizmin evrimini incelemeye devam ettikçe, bu olgunun sadece eğlence ve dinlenceyi aştığı ortaya çıkmaktadır. İnsan toplumunun dokusuyla derinden iç içe geçmiş, karmaşık ve çok yönlü bir endüstriye dönüşmüştür. Günümüzde turizm, dünya çapında seyahat edenlerin farklı ilgi alanlarına ve isteklerine hitap eden çok çeşitli motivasyonları ve deneyimleri kapsamaktadır (Kozak vd., 2013).

Sonuç olarak, turizmin tarihsel gelişimi, insan uygarlığının evrimini yansıtan büyüleyici bir anlatıdır. İlk göçleri besleyen ilkel hayatta kalma dürtüsünden, antik çağlardaki yapılandırılmış eğlence ve keşif arayışlarına kadar, seyahat kavramı çok yönlü bir fenomen haline gelmiştir. İlk gezginler, ekonomik çıkarlar ve askeri seferlerden sağlık arayışı ve kültürel keşiflere kadar uzanan bir dizi motivasyonla hareket etmişlerdir. Bu

farklı dürtüler, bugün bildiğimiz canlı ve dinamik turizm endüstrisinin temelini oluşturmuştur. Turizm sadece bir eğlence değil, insanlığın maceraya, zenginleşmeye ve dünyanın sayısız harikasını keşfetmeye yönelik süregelen arzusunun bir yansımasıdır.

1.1.2. Turizmin Önemi ve Bölgesel Etkileri

Turizm, sayısız ulusal ekonominin temel taşlarından biri olarak kabul edilen, müthiş bir küresel endüstri konumundadır. Geçtiğimiz altmış yıl boyunca, turizm sektörü kesintisiz bir büyüme yörüngesine sahip olmuş ve kendisini dünyanın en hızlı genişleyen endüstrilerinden biri olarak sağlam bir şekilde konumlandırmıştır (Öztürk vd., 2015:232). Ancak bu dikkat çekici yükseliş tek başına gerçekleşmemiş, ekonomik faydalarının yanı sıra sosyo-kültürel ve çevresel sonuçları da beraberinde getirmiştir.

Turizmin durmaksızın büyümesi, onu küresel sahnede sıkı şekilde takip edilen ve durmayacağına inanılan bir sektör olarak konumlandırmıştır. Bu genişleme, sektörün ekonomik refah yaratma, istihdam yaratma ve yerel kalkınmayı teşvik etme kapasitesinin bir kanıtıdır. Öztürk ve diğerlerinin (2015) araştırmalarında zekice belirttiği gibi, turizmin geliştiği bölgelere sağlanan ekonomik avantajlar tartışılmazdır. Yoksulluğun azaltılması için güçlü bir araç olan turizm, hayati bir gelir ve geçim kaynağı sağlayarak yerel toplulukların yaşamlarını zenginleştirmektedir.

Bununla birlikte, bu ekonomik bolluk yüzeyinin altında, sosyo-kültürel ve çevresel dinamiklerin karmaşık bir etkileşimi ortaya çıkmaktadır. Güneş ve diğerleri (2020:202) çalışmalarında, turizm gelişiminin ekonomik güçlenme için yadsınamaz bir katalizör olmasına rağmen, aynı zamanda ev sahibi bölgelerin çevresel ve sosyo-kültürel dokusu üzerinde dönüştürücü bir baskı uyguladığını açıklamaktadır. Turizmin etkisi mali alanın ötesine geçerek toplumun ve kültürün dokusuna işlemektedir. Gezginler yeni destinasyonlara akın ettikçe, kültürler çarpışır ve birbirine karışır. Ziyaretçi akını yerel gelenekleri, değerleri ve yaşam biçimlerini yeniden şekillendirebilir. Toplumlar kendilerini bir yol ayrımında bulmakta, bir yandan turist akınına uyum sağlarken diğer yandan da kendi özgün miraslarını ve kimliklerini korumaya çalışmaktadır. Bu hassas dengeleme hareketi, turizmin durmaksızın büyümesinin derin sosyo-kültürel etkilerinin altını çizmektedir. Ayrıca, turizm patlamasının çevresel yansımaları da göz ardı edilmemelidir. Destinasyonlar turistler için sıcak noktalar haline geldikçe, doğal

kaynaklar üzerindeki baskı da artmaktadır. Ekosistemler tehlike altına girebilir ve kırılgan habitatlar bozulabilir. Artan atıklardan artan kirliliğe kadar çevresel bozulma, ilk etapta gezginleri çeken manzaraları bozabilir. Sürdürülebilir uygulamalar ve sorumlu turizm, bu çevresel zorlukların hafifletilmesinde temel araçlardır (Öztürk vd., 2015:226-242).

Sonuç olarak, turizm sektörünün ekonomik bir güç merkezi olarak üstlendiği rolün de etkisiyle küresel ölçekte öne çıktığı tartışılmaz bir gerçektir. Büyümesi, dünya çapında bölgeler ve toplumlar için ekonomik faydalar sağlayarak yoksulluğun azaltılması ve yerel kalkınma için fırsatlar sunmaktadır. Bununla birlikte, bu yükselişe sosyo-kültürel ve çevresel sonuçların karmaşık bir dokusu eşlik etmektedir. Gezginler yeni ufuklar keşfederken, karşılaştıkları kültürler ve çevreler üzerinde silinmez bir iz bırakırlar. Bu karmaşık manzarada gezinmek, sadece ekonomik avantajları kucaklayan değil, aynı zamanda turizmin durmaksızın genişlemesinin ortaya çıkardığı sosyo-kültürel ve çevresel zorlukları tanıyan ve ele alan bütüncül bir yaklaşım gerektirir.

Turizmin gelişim süreci, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel boyutlardaki olumlu etkilerin karmaşık bir etkileşimini ortaya çıkaran çok yönlü bir mercekten incelenmiştir (Günel, 2013; Yeşilyurt, 2019; Türker, 2020a; Kurt, 2021). Bu farklı boyutlar bir arada, turizmin ev sahibi destinasyon üzerindeki dönüştürücü gücünün altını çizmektedir.

Ekonomik açıdan turizm, yerel ekonomileri canlandırma potansiyeli ile olumlu değişim için güçlü bir güç olarak ortaya çıkmaktadır (Pizam, 1978). Gelir yaratma, istihdam yaratma ve yatırımları artırma fırsatları sunarak toplumların mali refahını artırır.

Çevresel açıdan bakıldığında, sorumlu turizm uygulamaları doğal peyzajların ve ekosistemlerin korunmasına olumlu katkıda bulunabilir (Belisle & Hoy, 1980). Sürdürülebilir turizm girişimleri, çevreye verilen zararı en aza indirmeyi, korumayı ve sorumlu kaynak yönetimini teşvik etmeyi amaçlar. Ayrıca, turizmin sosyo-kültürel boyutu, kültürel alışverişi ve karşılıklı anlayışı teşvik etme kapasitesini vurgular (Liu ve War, 1986). Turizm, kültürlerarası etkileşimler için bir kanal olabilir, hoşgörüyü ve farklı geleneklerin takdir edilmesini teşvik edebilir.

Bu karmaşık etkiler örgüsünde, turizm gelişim sürecinin, düşünceli ve sorumlu bir şekilde yönetildiğinde, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel alanlarda olumlu dönüşümler yaratabileceği açıkça görülmektedir (Milman & Pizam, 1988). Turizm endüstrisi için

uyumlu ve sürdürülebilir bir gelecek sağlamak üzere, olası olumsuz sonuçları azaltırken bu faydalardan yararlanmak paydaşların görevidir.

1.1.2.1. Turizmin Olumlu Etkileri

Turizm sektörü, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel boyutları kapsayan çok sayıda olumlu etkiyle ulusal ekonomiler ve toplumlar üzerinde önemli etkiye sahip ekonomik bir güç merkezidir (Boğan ve Dedeoğlu, 2018: 32). Etkisi derin yankılar uyandırmakta, sadece eğlence ve dinlencenin çok ötesine ulaşan dönüştürücü faydalar zincirini başlatmaktadır. Bu çok yönlü endüstri, cazip bir dizi avantaj sunarak ulusların ekonomik manzarasını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır.

Bu avantajların başında, turizmin bir ülkenin ödemeler dengesini desteklemedeki önemli rolü gelmektedir (Kement vd.,2016). Bir ülkenin mali çerçevesinin temel taşlarından biri olan ödemeler dengesi, bir yıl boyunca döviz giriş ve çıkışlarını titizlikle hesaplar (Turgut vd., 2021). İhracat, ithalat, uluslararası hizmetlerden kaynaklanan gelir ve harcamalar, faktör gelir ve harcamaları ile sermaye transferleri hariç olmak üzere çeşitli transfer ödemelerini kapsamaktadır. Bir ülke ödemeler dengesinde bir açıkla boğuştuğunda, turizm güçlü bir çare olarak devreye girer. Turizm, 'görünmez bir ihracat' işlevi görerek ulusal kasaya hayati önemde döviz girdisi sağlar (Torba, 2019: 82).

Turizmin ekonomik gücü, istihdam üzerindeki belirgin etkisiyle daha da genişlemektedir. Emek yoğun bir sektör olan turizm, doğrudan ve dolaylı iş fırsatlarının kaynağıdır (Polat & Günay, 2012). Turizm kaynaklı istihdamın dalgalanma etkisi, öneminin bir kanıtıdır. İlk olarak, otel ve restoran gibi işletmelerdeki işgücünün artmasını içeren doğrudan istihdam söz konusudur. Daha sonra, açıkça turizmle bağlantılı olmasa da turizm tedarik zinciriyle ilişkileri nedeniyle gelişen ulaşım, eğlence ve alışveriş kuruluşlarındaki rolleri kapsayan dolaylı istihdam vardır. Ayrıca turizm, yerel toplulukların turizmden elde ettikleri geliri yeniden yatırıma dönüştürerek market ve kuyumcu gibi işletmeleri canlandırması ve böylece iş olanaklarını genişletmesi sayesinde ek istihdam yaratır.

İstihdama paralel olarak turizm sektörü, vergilendirme yoluyla devlet gelirlerine önemli ölçüde katkıda bulunur (Kırca & Topal, 2017). Turizmden elde edilen vergi türlerinin çeşitliliği, turizmin geniş mali erişiminin altını çizmektedir. Bu vergilerin bir kısmı doğrudan turistlerden alınırken, bir kısmı da turistik destinasyonların kendilerine

yöneliktir. Bu çok yönlü vergi yapısı son yıllarda ulusal literatürde daha fazla dikkat çekmiş ve turizmin gelir yaratmadaki ayrılmaz rolüne vurgu yapmıştır. Turizmin etkisi mali alanın çok ötesine uzanır; yatırımları teşvik etmede ve bölgesel kalkınmayı katalize etmede çok önemli bir rol oynar (Kurt, 2021). Turizmin giderek büyümesi genellikle yatırımcıların dikkatini çeker ve hükümet tarafından kolaylaştırılan ya da özel teşebbüs tarafından yönlendirilen yatırımların bölgeye akmasına neden olur. Sonuç olarak, turizmin kalkınma hamlesi yatırımlarda bir artışa yol açarak bölgesel büyüme ve entegrasyonu teşvik eder. Bu da istihdam olanakları yaratarak, hızlı kentleşmeyi engelleyerek ve dengeli şehir ve bölge planlamasını teşvik ederek daha büyük şehir merkezlerine göçü azaltabilir (Kolit, 2019: 42-46).

Bununla birlikte, turizmin kalıcı etkisi ekonomik boyutların ötesine uzanır; olumlu çevresel etkileri de vardır. Turizm ve çevre arasındaki karşılıklı bağımlılığı simgeleyen derin bir ilişki söz konusudur (Günel, 2013: 412). Çevre, turizmin cazibesinin kaynağı olarak hizmet ederken, turizm de en büyük etkilerini çevre üzerinde göstermektedir. Turizm bir bölgede geliştikçe, yerel sakinler genellikle ziyaretçileri çeken doğal çevreyi koruma çabalarını yoğunlaştırırlar (Türker vd., 2016). Aynı zamanda, turizmin genişlemesi, bir bölgede temel altyapı ve üstyapının geliştirilmesini gerektirir. Turizmin büyümesi, kritik altyapı ve üstyapı projelerinin tamamlanmasına bağlıdır ve gelişen turizm endüstrisinin taleplerini karşılayan tesislerin paralel bir şekilde gelişmesini teşvik eder (Kolit, 2019: 41-44). Dünyanın önde gelen turizm destinasyonlarında görüldüğü üzere, sağlam altyapı ve üstyapı sistemleri turizmin büyümesini desteklemenin ve sürdürmenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Çevrenin korunmasını teşvik etmenin yanı sıra turizm, doğal güzellikleri koruma taahhüdünün bir kanıtı olarak parkların ve rekreasyon alanlarının yaratılması için bir katalizör olmuştur (Günel, 2013: 413). Bu alanlar sadece rekreasyonel fırsatlar sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yaban hayatı için hayati önem taşıyan sığınaklar olarak da hizmet eder. Turizmin etkisi, korunan alanların flora ve faunasını korumaya yönelik yatırımları desteklemeye kadar uzanmaktadır. Ayrıca turizmin sosyo-kültürel boyutu, toplulukları şekillendiren ve bireyler arasında bağlar kuran güçlü bir etkidir. Turizm, bir bölgenin sakinleri ile o bölgeyi keşfeden ziyaretçiler arasındaki etkileşimleri teşvik ederek insanları merkeze yerleştirir (Ersoy, 2021: 21). Ulusal ve uluslararası kültürel alışverişi teşvik ederek bireylere ufuklarını genişletme, farklı geleneklere dair

anlayışlarını geliştirme ve evrensel değerleri benimseme fırsatları sunar. Ayrıca turizm, unutulmuş gelenekleri ve el sanatlarını yeniden canlandırarak kültürel mirasa yeni bir soluk getirir. Mardin bölgesindeki Midyat gibi yerlerde, unutulmaya yüz tutmuş geleneksel taş işçiliği, turizm odaklı girişimler sayesinde bir rönesans yaşamıştır (Günel, 2013: 444). Son yıllarda gastronomi turizminin popüleritesinde bir artış görülmüş, Hatay ve Gaziantep gibi şehirlerde uzun zamandır unutulmuş yemekler ortaya çıkarılmış, kültürel ve mutfak mirasları yeniden canlandırılmıştır (Yeşilyurt, 2019).

Özetle, turizm sektörünün geniş kapsamlı etkisi ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel boyutlarda yankı bulmakta ve çok yönlü önemini ortaya koymaktadır. Ödemeler dengesini desteklemekten istihdam yaratmaya, yatırımları canlandırmaktan bölgesel kalkınmayı beslemeye kadar, turizm güçlü bir ekonomik motordur. Çevrenin korunması, altyapının geliştirilmesi ve korunan alanların desteklenmesindeki rolü, turizmin çevresel sorumluluğunun altını çizmektedir. Ayrıca, turizmin kültür ve gelenek üzerindeki etkisi, kültürel mirası anlama ve canlandırma kapasitesinin bir kanıtıdır. Turizm gelişmeye devam ederken, insanoğlunun keşif, koruma ve bağlanabilirliğinin bir simgesi olmaya devam etmekte, dünya genelinde yaşamları ve toplumları zenginleştirmektedir.

1.1.2.2. Turizmin Olumsuz Etkileri

Turizmin yörüngesi zaman içinde geliştikçe, kitle turizmi olarak bilinen bir deve dönüşmüştür. Bu tarihsel evrimde, turistler turistik bölgelere kitleler halinde akın etmekte ve çoğu zaman bu destinasyonların taşıma kapasitesini aşmaktadır. Bu ziyaretçi akınları, tatil köylerinin ve her şey dahil sistemi uygulayan geniş turistik tesislerin çoğalması sayesinde yılın belirli dönemlerinde özellikle belirgin hale gelmektedir. Paradoksal olarak, kitle turizmindeki bu artış her zaman yerel ekonomi, çevre ve sosyo-kültürel doku üzerinde beklenen olumlu etkileri yaratmamaktadır (Choi, 2003; Boz vd, , 2014; Demir, 2016). Aslında, bu iyi niyetli yolculuklar, aşağıda açıklandığı üzere, bir zamanlar bâkir olan bu bölgelerde yankı uyandıran bir dizi olumsuz sonuca yol açmaktadır (Demir, 2016).

Turizmin Olumsuz Ekonomik Etkileri: Turizm, ekonomik potansiyeli nedeniyle kutlanırken, literatür daha derinlemesine incelendiğinde daha az pembe bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu alandaki öncü seslerden biri olan Cohen (1979), turizmin yerel

topluluklar üzerindeki olumlu ekonomik etkilerinin beklentilerin altında kalabileceğini öne sürmüştür. Bu durum kısmen, kitle turizminin yıl boyunca istihdam olanakları sağlayamayan mevsimsel doğasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, yabancı sermayeye bağımlılık ve bu bölgelerdeki mal ve hizmet fiyatlarının artmasından kaynaklanan enflasyonist baskılar da turizmin olumsuz ekonomik etkilerine katkıda bulunmaktadır (Türker, 2020b: 70-71).

Turizmin Olumsuz Çevresel Etkileri: Bir bölgenin doğal güzelliğinin cazibesi, turizm için bir mıknatıs görevi görmektedir (Wong, 1993'ten aktaran Arıca ve Gök, 2019: 347). Paradoksal olarak, turizm kök saldııkça ve geliştikçe çevreye zarar vermektedir. Bunun sonuçları çarpıcı ve çok yönlüdür: plansız kentleşme, fauna ve floranın yok olması, doğal manzaraların erozyona uğraması, mimari gözenekler, çevresel bozulma ve su, gürültü, hava ve toprak kirliliği biçimindeki kirliliğin sinsice yayılması (Swarbrooke, 2012). Turizmin yol açtığı aşırı kalabalıktan kaynaklanan gürültü kirliliği ve trafik sıkışıklığı bu çevresel sorunları daha da kötüleştirmektedir (Şanlıöz-Özgen vd., 2016: 21).

Turizmin Olumsuz Sosyo-Kültürel Etkileri: Turizmin bir bölgenin sosyo-kültürel dokusu üzerindeki ayak izi geniş kapsamlıdır ve her zaman iyi huylu değildir. Bunun belirgin bir tezahürü, bireylerin turistik bölgelere doğru kitlesel göçüdür (Bozyer, 2008: 12) ve bu durum genellikle bu bölgelerdeki suç oranlarında artışa neden olmaktadır (Andereck vd., 2005). Turistik bölgeler, artan nüfus yoğunluğunun (Mckercher ve Cros, 2002: 60-61) yanı sıra alkol ve uyuşturucu kullanımı (Holloway, 1994) gibi zararlı davranışlarda bir artışa tanık olabilir. Toplulukların ahlaki ve manevi değerleri aşınabilir (Mathieson ve Wall, 1989) ve kültürel unsurların özgünlüğü tehlikeye girerek bir bölgenin benzersiz kimliğinin korunmasını tehlikeye atabilir (Bozyer, 2008: 195).

Özünde, turizm ekonomik refah ve kültürel değişim vaat ederken, kitle turizminin kontrolsüz bir şekilde yaygınlaşması, bir zamanlar bakir olan bu destinasyonların cazibesini zedeleyen bir dizi olumsuz sonuca yol açabilir. Mevsimlik istihdam ve yabancı sermaye bağımlılığından kaynaklanan olumsuz ekonomik yansımalar, yerel toplulukların öngördüğü mali talih kuşu ile tam bir tezat oluşturmaktadır. Kirlilik ve habitat tahribatı yoluyla kendini gösteren çevresel bozulma, turistleri ilk etapta cezbeden doğal güzelliği tehdit etmektedir. Bu bölgelerin sosyo-kültürel dokusu, artan suç, zararlı davranışlar ve kültürel özgünlüğün azalması ile belirginleşen bir dönüşüm geçirmektedir. Dolayısıyla,

turizmin dönüştürücü gücünü benimserken, bunu potansiyel olumsuz etkilerinin bilincinde olarak ve bu değerli destinasyonların bütünlüğünü gelecek nesiller için koruyacak sorumlu, sürdürülebilir uygulamalara bağlılıkla yapmak zorunludur.

1.1.3. Turizm Türleri

Bölgesel katkıları bağlamında turizm türlerinin farklı boyutları bulunmaktadır. Her şehrin turizm potansiyeli farklı bir turizm türüne dayalı olabilir. Bu bağlamda Çanakkale İlindeki sualtı batıklarına olan ilgili sualtı dalış turizmi bağlamında geniş olarak değerlendirilecektir. Ancak bunun dışında diğer turizm türlerinin de anlaşılması önem arz etmektedir.

Şehirler, her biri karakterlerine ve önemlerine katkıda bulunan benzersiz bir dizi nitelik ve işleve sahip olan kendine özgü varlıklardır. Bu ayırt edici özellikler, şehirler farklı niteliklerine göre gelişip genişledikçe, sakinleri çekmeye ve büyümeyi teşvik etmeye hizmet eder. Kentsel merkezler, devam eden gelişimleri içinde, sanayi kentleri, liman kentleri, turizm merkezleri, ticaret merkezleri ve akıllı kentler gibi kendilerine özgü güçlü yönlerini ve katkılarını vurgulayan tanımlamalar edinirler (Yaman Kocadağlı, 2018: 70-71).

Kentler, bireysellik arayışlarında, kendilerini benzerlerinden ayıran birkaç temel faktörden yararlanmaktadır. Bu faktörler kongre turizmi, ticari fuarlar, kardeş şehir ilişkileri, spor etkinlikleri, kültürel cazibe merkezleri ve canlı festivalleri kapsamaktadır. Bu faktörler şehirlere sadece yerel değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası tanınırlık da kazandırarak onları küresel spot ışıklarının altına itmektedir. Bir şehrin cephaneliğindeki en önemli unsurlardan biri, şehirlerin çok çeşitli konferans ve kongrelere ev sahipliği yaptığı, büyük ölçekte bilgi alışverişini ve ağ oluşturmayı teşvik ettiği kongre turizmidir. Benzer şekilde, ticari sergiler ve fuarlar şehirleri hareketli ticaret merkezlerine dönüştürerek hem işletmeleri hem de ziyaretçileri çeker (Yaman Kocadağlı, 2018: 74).

Kardeş şehir anlaşmaları sınırların ötesindeki şehirler arasındaki bağları güçlendirerek kültürel alışverişi ve işbirliğini teşvik eder. Spor etkinlikleri coşkulu kalabalıkları çeker ve bir kentin uluslararası müsabakaları organize etme ve ev sahipliği yapma konusundaki hünelerini sergileyerek heyecan yaratır.

Kültür turizmi ve festivaller bir şehrin dokusunu zenginleştirerek ziyaretçilere şehrin mirasına, geleneklerine ve sanatsal ifadelerine bir bakış sunar. Bu dinamik unsurlar bir şehrin sokaklarına hayat verir ve çok uzaklardan gelen turistleri kendine çeker (Zayım, 2018).

Özünde, şehirler yekpare varlıklar değil, dinamik ve çok yönlü organizmalardır; özellik ve işlevlerin bir karışımıyla gelişir ve farklı kimliklerini oluştururlar. İster kongre turizmi, ister ticari fuarlar, kardeş şehir ortaklıkları, spor etkinlikleri, kültürel zenginlikler veya canlı festivaller yoluyla olsun, şehirler kendi seslerini bulur ve ulusal ve küresel sahnede silinmez bir iz bırakır.

1.1.3.1. Kültür Turizmi

Tarih boyunca şehirler, barınma ve beslenme gibi temel insani ihtiyaçların karşılandığı ilkel rollerini aşmışlardır. Kültürel zenginliğin büyüleyici sembolleri ve kültür turizmi için bir miknatis olarak ortaya çıkarak gerçek birer kültür potasına dönüşmüşlerdir. İnsanlığın kendi kültürlerinden farklı olan kültürlere ve eserlere karşı doğuştan gelen hayranlığı itici bir güç olmuş, yakın çevrelerinin ötesindeki kültürlerin ve medeniyetlerin zengin dokusunu keşfetmeye yönelik derin bir ilgi uyandırmıştır (Akyol, 2015: 115).

Bununla birlikte, kültürün kucağını yalnızca geçmiş yıllara açmadığını ve kendisini tarihi yapılar, anıtlar ve sanatsal başyapıtlar alanıyla sınırlamadığını kabul etmek çok önemlidir. Kültür, günlük yaşamın dokusuna nüfuz eden, yaşayan, nefes alan bir varlıktır. Kültürün cazibesi yalnızca görkemli tarihi binalarla sınırlı olmayıp bir şehrin tüm peyzajını kapsar. Farklı mimari tarzlarla bezenmiş sokaklar, caddeler ve meydanlar, yemyeşil yeşil alanlar, geniş parklar ve titizlikle korunmuş tarihi simge yapılar, bir şehrin cazibesine ve kültür turistleri arasında yankı uyandırmasına katkıda bulunur (Baykan, 2007).

Şehirler, kültürel zenginleşmeye adanmış alanları besleyerek cazibelerini daha da artırır. Bunlar sanat galerileri, konser salonları, opera binaları ve müzeleri kapsar ve şehrin kültürel canlılığını sergilemek için merkez üsler olarak hizmet ederler. Bu kurumlar hem turistleri hem de kent sakinlerini cezbederek onlara kentin çok yönlü kültürel mozağine açılan bir pencere sunmaktadır. Bu zengin kültürel doku, heyecan verici konserler ve düşündürücü sergilerden bayram kutlamalarına ve Olimpiyatlar gibi uluslararası

gösterilere kadar sayısız etkinlik ve organizasyon tarafından sürdürülmekte ve geliştirilmektedir (Eröz, 2016: 36).

Özünde şehirler, tarihi hazinelerin, çağdaş kültürel deneyimlerin ve canlı bir etkinlik takviminin dinamik bir karışımıyla ziyaretçileri cezbeden büyüleyici kültür turizmi merkezlerine dönüşmüştür. Şehirleri diğerlerinden ayıran ve turistleri geçmişin, bugünün ve geleceğin kusursuz bir şekilde iç içe geçerek büyüleyici bir kültürel tablo oluşturduğu kentsel dokunun kalbine dalmaya çağıran şey, kültüre yönelik bu çok yönlü yaklaşımdır.

1.1.3.2. İnanç Turizmi

Turizm olgusu, inanç turizmi olarak bilinen ve bireylerin ikamet ettikleri yerlerin ötesinde, yalnızca dini inançları yerine getirmek ve dini merkezleri ziyaret etmek amacıyla yapılan turistik seyahatleri ifade eden özel bir kategoriyi içermektedir (Akyol, 2015: 156). İnanç turizmi, manevi ve dini deneyimler arayışı etrafında döndüğü için, daha geniş turizm yelpazesi içinde kendine özgü bir yere sahiptir.

İnanç turizmi, önemli bir etkiye sahip olduğu belirli şehirlerin ekonomilerinde önemli bir rol oynamaktadır. Mekke, Medine, Vatikan, Kudüs, Meşhed, Necef, Varanasi ve Bodhgaya gibi çeşitli dini inançlar açısından derin öneme sahip şehirler, her yıl milyonlarca inançlı hacı ve ziyaretçiyi ağırlamaktadır (Yaman Kocadağlı, 2018: 83). Bu şehirler, dünyanın farklı köşelerinden dindar bireyleri çeken kutsal yerler ve mabetler olarak hizmet vermektedir.

Özünde inanç turizmi, geleneksel eğlence turizminin ötesine geçen özel bir seyahat biçimidir. Manevi tatmin, dini gözlem ve saygı duyulan dini mekanlarla bağlantı kurma arzusuna odaklanır. İnanç turizminin merkez üssü olarak hizmet veren şehirler, manevi aydınlanma ve dini bağlılık arayışını kolaylaştırdıkları, inançlarını derinleştirmek ve inançlarıyla daha derin bir bağ kurmak isteyen hacıları ve ziyaretçileri cezbettikleri için küresel turizm manzarasında benzersiz bir konuma sahiptir. Bu şehirler sadece birer destinasyon değil; inanç ve maneviyatın turizm alanında oynadığı derin rolün altını çizen, hürmet ve bağlılık uyandıran mabetlerdir.

1.1.3.3. Sağlık Turizmi

Seyahat endüstrisinin bir bölümü olan sağlık turizmi, yalnızca tıbbi tedavi, zindelik veya şifa bulmak amacıyla seyahat eden bireyler etrafında dönmektedir. Bu çok yönlü alan meditasyon, saç ekimi, estetik ameliyatlar ve tüp bebek gibi çok çeşitli faaliyetleri kapsamaktadır (Akyol, 2015: 156). Sağlık turizmi, sağlık tatil köyleri, kaplıcalar ve sağlıklı yaşam merkezlerinde genellikle konaklama ile birlikte çeşitli hizmetleri kapsayacak şekilde genişlemektedir.

Sağlık turizminin cazibesi, terapi cenneti olarak hizmet veren doğal ortamlarla özünde bağlantılıdır. Genellikle iyileştirici mabetler olarak kabul edilen bu doğal ortamlar, iyileşme arayışındaki bireyleri cezbetmektedir. Kaplıcalar ve yeraltı tuz mağaraları gibi cazibe merkezleriyle dolu olan sağlık turizmi destinasyonları, teselli ve iyileşme arayan ziyaretçiler üzerinde manyetik bir çekim oluşturmaktadır. Bunu yaparken, bu yerler ev sahibi şehrin ekonomik canlılığına ve nüfus dinamiklerine önemli ölçüde katkıda bulunur (Tengilimoğlu, 2013; 17).

Sağlık turizmi, geleneksel boş zaman seyahatlerinin ötesine geçen sağlık odaklı faaliyetler yelpazesini kapsar. Kişinin fiziksel ve zihinsel refahını artırma temeline dayanması, onu turizm endüstrisinin dinamik ve gelişen bir yönü haline getirmektedir. Gelişmekte olan bu sektör, içsel uyum ve rahatlama arayan bireylere soluklanma imkanı sunan meditasyon gibi uygulamaları da kapsayacak şekilde kapsamını genişletmektedir. Ayrıca sağlık turizmi, saç ekimi ve kozmetik ameliyatlar gibi estetik kaygıları gideren tıbbi prosedürleri de kapsamaktadır. Uzaklardan gelen bireyler bu hizmetlerden yararlanmak için yolculuklara çıkmakta ve tıbbi tedaviyi fiziksel gelişim arzusuyla birleştirmektedir (Tengilimoğlu, 2013: 26-28).

En önemlisi, sağlık turizmi sıklıkla konaklama endüstrisi ile kesişerek ziyaretçilere konaklama, rahatlama ve tedavi edici müdahaleleri kapsayan bütünsel bir deneyim sunar. Sağlıklı yaşam tesisleri, kaplıcalar ve tedavi merkezleri sağlık turistlerinin çeşitli ihtiyaçlarına cevap vererek bu destinasyonların cazibesini daha da artırmaktadır (Bulut & Şengül, 2019).

Dolayısıyla sağlık turizmi, tıbbi tedavileri, sağlıklı yaşam uygulamalarını ve iyileştirici deneyimleri sorunsuz bir şekilde bir araya getiren çok yönlü bir sektördür. Sağlık turizminin odak noktası olan büyüleyici doğal ortamlar, iyileşmeye ihtiyacı olanları

cezbetmekle kalmaz, aynı zamanda ev sahibi şehirlerin ekonomilerine ve nüfuslarına da canlılık katar. Sağlık turizmi, sunduğu çeşitlilik ve esenliğe yönelik bütüncül yaklaşımıyla, dünya çapında gezginlerin değişen ihtiyaç ve isteklerine cevap vererek çağdaş turizmin manzarasını şekillendirmeye devam etmektedir.

1.1.3.4. Mağara Turizmi

Sayırsız yaşam formu için sığınak ve habitat görevi gören mağaralar, doğal barınak rollerinin ötesine geçmektedir. Mağaralar, insan gelişimi ve evriminin bir deposunu oluşturan gerçek bir tarihi eser ve bilgi hazinesini barındırmaktadır. Mağaralar, sahip oldukları zengin mirasla, niş pazarlama alanında da önemli bir rol oynamakta ve meraklı bireyler için cazip bir cazibe merkezi haline gelmektedir (Akyol, 2015: 157).

Özellikle, tarihe meraklı ve doğa harikalarını takdir eden kişiler, bir bölgedeki mağaraların esrarengiz cazibesine kapılmaktadır. Bu yeraltı harikaları, Dünya'nın jeolojik tarihinin anlatılarını eski uygarlıkların öyküleriyle kusursuz bir şekilde iç içe geçirdikleri için benzersiz bir cazibeye sahiptir. Ayrıca, keşif ve maceraya meyilli cesur turistler için mağara turizmi cazip bir uğraş olarak dikkat çekmektedir. Dünyanın derinliklerine inmek ve binlerce yıl boyunca gelişen gizli harikaları ortaya çıkarmak için eşsiz bir fırsat sunmaktadır (Akyol, 2015: 164).

Sonuç olarak, mağaralar fiziksel özelliklerinin ötesine geçerek doğal sığınak rolünü üstlenirler. İnsanlığın ilerleyişinin canlı birer kanıtı olarak tarih ve doğa harikasının büyüleyici bir karışımını sunarlar. İster geçmişin gizemlerini çözmek ister bir keşif gezisine çıkmak olsun, mağara turizmi seyahatin büyüleyici bir yönü olmaya devam etmekte, meraklı ve maceraperest ruhlar için destinasyonların dokusunu zenginleştirmektedir.

1.1.3.5. Kongre Turizmi

Bireylerin ikamet ettikleri veya çalıştıkları yerlerin dışında, uzmanlaşmış bilimsel alanlarda veya mesleki alanlarda bilgi alışverişinde bulunmak amacıyla bir araya gelmelerinden kaynaklanan seyahatler, toplu olarak bir turizm türü olarak adlandırılır. Turizmin bu kendine özgü dalı, belirli bir alanda uzmanlık ve bilgi alışverişi etrafında dönen seyahat, konaklama, etkinlikler ve etkileşimleri kapsar. Bu toplantılar, işletmelerin

ürün ve hizmetlerini paylaşmalarının yanı sıra ulusal ve uluslararası akademik paylaşımlar için de önemli forumlar olarak hizmet vermektedir (Karasu, 1990).

Kongre turizmi, bilindiği gibi, bu uzmanlaşmış seyahatin hayati bir yönünü oluşturmaktadır. Belirli alanlarda uzmanları, profesyonelleri ve meraklıları bir araya getiren konferansların, kongrelerin ve toplantıların çeşitli şehirlerde toplanmasını içerir. Bu etkinlikler, bireylerin kendi disiplinlerinin inceliklerini araştırmaları, bilgi alışverişi ve ağ kurmalarını teşvik etmeleri için benzersiz bir platform sağlar.

Kongre ev sahibi olarak seçilen şehirlerin tanıtım faaliyetleri sırasında, bu toplantıların önemi sadece katılımcılara bilgi vermekle sınırlı değildir. Aynı zamanda kentin daha geniş kapsamlı turizm tanıtım çabaları üzerinde de derin bir etkiye sahiptir (İsen, 2013: 32). Bu kongreleri potansiyel katılımcılara tanıtmak için kullanılan görsel sunumlar ve pazarlama materyalleri de kentin genel turizm cazibesini sergilemek için etkili araçlar olarak hizmet eder.

Kongre turizmi, bilgi arayışını bir destinasyonun keşfiyle birleştiren özel bir seyahat biçimini temsil etmektedir. Entelektüel ve profesyonel söylemlerde bulunmak isteyen bireylere hitap ederken aynı zamanda şehirlere küresel sahnede parlama fırsatı sunar. Bu toplantılar, hem akademik hem de turizm ortamını zenginleştiren uzmanlık ve ağ oluşturma merkezleri olarak hizmet vermektedir.

1.1.3.6. Gastronomi Turizmi

Beslenme, tüm canlı organizmaların ihtiyaç duyduğu temel bir biyolojik gerekliliktir. Bununla birlikte, hayatta kalmak için taşıdığı katıksız önemin ötesinde, gıda dünyası, hazzın sosyal etkileşim sanatıyla iç içe geçtiği, bireylerin günlük yaşamlarına sorunsuz bir şekilde entegre olan canlı bir lezzet ve mutfak kültürleri dokusu yaratan kışkırtıcı bir alan sunar. Yemek, tüm nefis çeşitliliğiyle, insan deneyimlerini şekillendirmede çok önemli ve ayrılmaz bir rol üstlenir (Özdemir & Altınar, 2019).

Farklı bölgelerin gastronomik manzaraları, her biri coğrafya, iklim ve kültürün benzersiz etkileşiminden etkilenen zengin bir mozağe dönüşmüştür. Bu mutfak kültürleri, küresel toplumumuzun çok yönlü dokusunu yansıtan şaşırtıcı bir dizi yemek ve lezzet üreten insanoğlunun yaratıcılığının ve hünerinin bir kanıtıdır (Küçükkömürler vd., 2018).

Gastronominin bu zengin dokusunda, tat alma zevkleri ve yemek paylaşmanın keyfi kalıcı bir cazibeye sahiptir. Bu kültürel fenomenin bir dalı olan gıda turizmi, bireylerin dünyayı her seferinde bir yemek keşfederek mutfak yolculuklarına çıkmalarına olanak tanır. Gezgini farklı bölgelerin lezzetlerini tatmaya davet ederek küresel gastronomi mirasımızı zenginleştiren kültürel çeşitliliğin takdir edilmesini sağlar.

1.1.3.7. Fuar Turizmi

Fuarlar, pazarlama ve tanıtım alanında paha biçilmez araçlar olarak hizmet vermekte, ülkelerin ve şehirlerin cazibesini sergilemede çok önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkinlikler sadece kültürel ve eğlence amaçlı platformlar olmanın ötesine geçerek, farklı sektörlerin ürün ve hizmetlerini ortak bir sahnede sergilemek üzere bir araya geldiği dinamik forumlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklere yayılan fuarlar, çok yönlü fırsatlar sunarak tanıtım faaliyetleri alanında vazgeçilmez bir konuma sahiptir (Gül vd., 2017; Koçak & Tandoğan, 2008). Fuarların niteliği ve kapsamı, her şehrin veya bölgenin kendine has özelliklerini ve ticari sektörlerini yansıtacak şekilde önemli ölçüde değişebilir. Örneğin, gelişen bir otomotiv endüstrisine sahip bölgelerde, her biri belirli nişlere ve kitlelere hitap eden birden fazla otomotiv fuarı yıl boyunca takvimi süsleyebilir. Fuarlar inovasyon, girişim ve kültürel alışverişin canlı vitrinleri olarak uzaklardan gelen ziyaretçilerin ilgisini çeker (Koçak & Tandoğan, 2008). Bir destinasyonun çeşitliliğini ve dinamizmini örnekleyerek, onu farklı kılan yönlerini aydınlatır ve turistleri sunduğu çok çeşitli harikaları keşfetmeye çağırırlar.

1.1.3.8. Kış Turizmi

Kış turizmi, yüksek rakımlı dağlar, kayak için uygun kar yağışı ve kış sporlarına elverişli arazilerle karakterize edilen bölgelere yapılan seyahatleri kapsamaktadır. Bu seyahat biçimi, kayak yapmanın ötesine geçerek konaklama, yemek, dinlenme, eğlence ve gezi dahil olmak üzere, tümü yılın belirli zamanlarında planlanan bir dizi faaliyeti kapsamaktadır (Altaş vd., 2015).

Kış turizmi meraklıları için hemen akla gelen özlü destinasyonlardan biri Alpler'dir. Nefes kesici manzaraları ve kış sporları olanaklarıyla tanınan bu bölge, kış sporları meraklılarından oluşan özel bir topluluğu kendine çekmektedir. Yakın çevresindeki

şehirler arasında Cenevre, kayak meraklıları için tercih edilen bir merkez olarak dünya çapında tanınırlık kazanmıştır (Aranda-Cuéllar vd., 2021).

Kış turizmi, karlı manzaraların ihtişamını ve yokuş aşağı maceraların heyecanını yaşamak isteyen kış sporları meraklılarının coşkusuna hitap etmektedir. Gezinleri, kayak veya snowboard heyecanını, konaklamanın rahat konforunu, yemek keşfinin lezzetlerini ve kış harikalar diyarı manzarasının büyüsunü kucaklayan çok yönlü bir deneyime katılmaya davet eder (Çakmak & Yılmaz, 2018).

Bozulmamış kar manzaraları ve alpin cazibesi ile karakterize edilen bu kış harikaları, dağların kış meraklıları için oyun alanına dönüştüğü belirli mevsimlerde ziyaretçileri çağırır. Kış turizminin cazibesi, sıradan kış aylarını heyecan, macera ve unutulmaz anılarla dolu bir zamana dönüştürme kabiliyetinde yatmaktadır. Özünde kış turizmi, karla kaplı manzaraların büyüleyici güzelliğini sergiler ve kış harikası bir dünyaya kaçış sunar. Karlı zirvelerin cazibesinin ve Alpler ve Cenevre gibi yüksek rakımlı destinasyonların buzlu kucagında gelişen canlı kültürün bir kanıtıdır (Aranda-Cuéllar vd., 2021).

1.1.3.9. Festivaller

Festivaller kültürel etkinliklerden daha fazlasını kapsar; el işi veya yerel olarak üretilen ürünlerin tanıtımının yanı sıra doğal yaşamın kutlanması ve paylaşılmasını da içerir. Bu unsurların festivale dönüştürülmesi, tanınırlık ve çekicilik açısından değerli bir avantaj sunmaktadır (İsen, 2013: 37). Zaman içinde bölgesel veya yerel gelenekler, kültürde yerleşik hale gelen bir dizi etkinliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar arasında yarışmalar, fuarlar, yerel sergiler, folklor gösterileri ve müzik gösterileri yer alır ve bunların hepsi festival turizmi şemsiyesi altına girer (Akyol, 2015: 163).

Festivaller, geleneksel kültürel buluşmaların sınırlarını aşarak çok çeşitli deneyimler sunan çok yönlü kutlamalara dönüşmektedir. Sadece kültürel mirasın ifadesi için değil, aynı zamanda yerel zanaatkârlığın ve zanaat ürünlerinin tanıtımı için de bir platform sağlarlar. Zanaatkârlar ve üreticiler, genellikle kendi toplumlarının zengin gelenekleri ve sanatıyla yoğrulmuş eserlerini sergileme fırsatı bulurlar. Ayrıca, festivaller doğal dünyanın harikalarını paylaşmak için bir kanal görevi görmektedir; birçok etkinlikte manzaraların, vahşi yaşamın ve ekosistemlerin güzelliği kutlanmaktadır.

Doğal unsurların festivallere dahil edilmesi bu buluşmaların ayırt edici özelliği haline gelmiştir. Çevresel farkındalık kampanyalarından yaban hayatı koruma vitrinlerine kadar, festivaller sürdürülebilirlik ve ekolojik yönetim anlayışını benimsemiştir. Kültür, zanaat ve doğanın bu kesişimi, otantik ve bütünsel karşılaşmalar arayan ziyaretçilerde yankı uyandıran benzersiz bir deneyim karışımı yaratmaktadır. Zaman içinde gelişen bölgesel veya yerel festivaller genellikle festival turizminde özel bir yere sahiptir. Bulundukları yerin geleneklerine ve tarihine derinlemesine kök salmış olan bu etkinlikler, gezginlere kendilerini bir topluluğun kalbine bırakma fırsatı sunar. İster asırlık yarışmalara tanıklık etmek, ister panayırarda yerel yemeklerin tadına bakmak, ister yerel el sanatları sergilerini keşfetmek, ister folklorik gösterilerin tadını çıkarmak veya bölgesel müziğin ritimleriyle coşmak olsun, bu yerel vitrinler festival turizminin zengin dokusuna katkıda bulunur (İsen, 2013: 37-40).

Festival turizmi özünde kültürel sınırları aşarak kültürü, zanaatkârlığı ve doğal dünyanın harikalarını kapsayan kapsayıcı ve sürükleyici bir deneyim sunar. Gelenegi, yaratıcılığı ve çevreyi kutlayarak gezginlere özgünlük ve bağlantı arayışlarıyla örtüşen çok yönlü bir yolculuk sunar.

1.1.3.10. Spor Turizmi

Dünya genelinde çok sayıda ülke, önemli altyapı yatırımları gerektiren çeşitli etkinlikler aracılığıyla etkileşim ve sağlıklı rekabet içerisinde. Bu etkinlikler, küresel bağlantıları güçlendirmek ve uluslar arasında dostane rekabeti teşvik etmek için platform görevi görmektedir. Bu etkinlikler, ülkelerin bu tür etkinliklere ev sahipliği yapacak altyapıların geliştirilmesine verdikleri önemin altını çizmektedir (Aylan, 2020). Bu toplantılar sadece kültürel alışveriş ve eğlence için değil, aynı zamanda farklı sektörlerin ürün ve hizmetlerini ortak bir sahnede sergilemek için bir araya geldiği forumlar olarak da hayati önem taşımaktadır. Kapsamı ister bölgesel, ister ulusal, isterse de uluslararası olsun, bu etkinlikler tanıtım çabalarında yadsınamaz bir öneme sahiptir ve ilgili şehir ve bölgelerin çeşitli özelliklerini ön plana çıkarır (İsen, 2013: 35).

Son yıllarda turizm ve spor etkinlikleri arasında kayda değer bir sinerji ortaya çıkmıştır. Turizm acenteleri ve turizm sektöründe faaliyet gösteren şirketler, geleneksel rollerinin ötesinde tüketicilere ek fırsatlar ve deneyimler sunmaya başlamıştır. Günümüz

dünyasında, özellikle profesyonel sporcuların yükselişi ve eğlence amaçlı tatilcilerin artmasıyla birlikte, bireyler zamanlarının tamamını veya bir kısmını spor faaliyetlerine ayırmaktadır. Spor turizmi içinde tüplü dalış, hava sporları, dağcılık, kış sporları, nehir sporları, futbol turizmi, av turizmi, golf turizmi, atlı doğa yürüyüşleri, olta balıkçılığı ve kuş gözlemciliği gibi faaliyetleri kapsayan çeşitli alt kategoriler ortaya çıkmıştır (Akyol, 2015: 159-161).

Turizm ve spor arasındaki bu dinamik etkileşim, geleneksel turistik gezilerden daha fazlasını arayan yeni bir gezgin dalgasını teşvik etmiştir. Bu gezginler, seyahatin keyfini atletik uğraşların heyecanıyla harmanlayan sürükleyici deneyimlerin özlemini çekmektedir. Bu macera arayanlar için yolculuğun kendisi bir spora dönüşüyor; sualtı dalışı, yamaç paraşütü veya dağ tırmanışı gibi aktiviteler destinasyonları heyecan verici oyun alanlarına dönüştürüyor. Futbol meraklıları dünyanın dört bir yanındaki stadyumlara hac yolculuğuna çıkarken, golf meraklıları da mükemmel vuruşun peşinde dünyayı dolaşıyor. Doğal manzaralar arasında ata binmek ve doğal sığınaklarda kuş gözlemciliği yapmak da önem kazanmıştır (Aylan, 2020).

Spor turizmi, geleneksel turizmin sınırlarını aşarak bireyleri spor tutkularını seyahat zevkleriyle birleştiren yolculuklara çıkmaya davet etmektedir. Sadece kültürel zenginleşme değil, aynı zamanda atletik çabaların adrenalini arayan modern gezginlerin gelişen zevklerini yansıtmaktadır. Turizm ve spor arasındaki ilişki güçlenmeye devam ettikçe, bu iki alan şüphesiz seyahatin geleceğini şekillendirecek ve meraklılarına dünyayı yeni ve heyecan verici yollarla keşfetme fırsatları sunacaktır.

1.1.3.11. Dalış Turizmi

Genellikle tüplü dalış turizmi olarak adlandırılan dalış turizmi, sualtı keşfi ve dalış sporu etrafında dönen özel bir turizm şeklidir. Seyahat edenlerin sualtı ekosistemleri, deniz yaşamı ve sualtı manzaraları ile ünlü destinasyonları ziyaret etmelerini içerir. Dalış turizmi, meraklılarına mercan resiflerini keşfetme, çeşitli deniz türleriyle karşılaşma ve sualtı gemi enkazlarını, mağaraları ve jeolojik oluşumları keşfetme fırsatı sunar (Sürme & Dağlıoğlu, 2019).

Bu niş turizm sektörü, daha fazla insanın sualtı maceralarına katılmak ve su dünyasının nefes kesici güzelliğine tanık olmak istemesiyle son yıllarda önemli ölçüde popülerlik

kazanmıştır. Dalış turizmi destinasyonları dünyanın çeşitli yerlerinde bulunabilir ve her biri benzersiz sualtı deneyimleri sunar (Yarmacı vd., 2017).

İlerleyen bölümlerde bu konuyu derinlemesine incelerken, dalış turizmini yönlendiren faktörleri, bu turizm türünün yerel ekonomiler ve çevre üzerindeki etkisini, güvenlik hususlarını ve belirli dalış destinasyonlarının cazibelerini keşfedeceğiz. Akademik kaynaklar ve araştırma bulguları dalış turizminin dinamikleri hakkında değerli bilgiler sağlayacaktır.

1.1.4. Türkiye’de Turizmin Önemi

Turizm, küresel ekonomide çok önemli bir rol oynamakta, birçok ülkenin GSYİH'sine önemli ölçüde katkıda bulunmakta ve milyonlarca insana istihdam yaratmaktadır. Zengin tarihi, çeşitli manzaraları ve kültürel mirası ile Türkiye, turizmin ekonomik, sosyal ve çevresel yönleri üzerindeki derin etkisinin bir istisnası değildir. Türkiye, yüzyıllar boyunca medeniyetlerin kavşak noktası olmasını sağlayan eşsiz bir tarihi ve coğrafi konuma sahiptir. Bu zengin tarihi geçmiş, turizm endüstrisi için bir köşe taşı görevi görmektedir. Efes ve Troya gibi antik kentlerden Kapadokya ve Akdeniz kıyı şeridinin çarpıcı manzaralarına kadar Türkiye, gezginler için bir cazibe merkezi hazinesi sunmaktadır (Doğanay & Zaman, 2001; 5-9).

Türkiye’de turizmin tarihsel gelişimi, Avrupalı gezginlerin Osmanlı İmparatorluğu’nu keşfetmeye başladığı 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Türkiye’nin turizm tarihindeki en önemli anlardan biri 1892 yılında İstanbul’da ilk Grand Hotel’in açılmasıdır. Bu, bölgede organize turizmin başlangıcı olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923 yılında Mustafa Kemal Atatürk tarafından kurulması, modernleşme ve ekonomik kalkınma aracı olarak turizmin teşvik edilmesi de dahil olmak üzere bir dizi reform başlatmıştır (Özdemir, 2011; Dilek & Dilek, 2013).

Türkiye, 20. yüzyılın ortalarında altyapıya, otellere ve ulaşımaya yatırım yaparak turizmi daha da benimsemiştir. 1960’lar ve 1970’ler, başta Avrupa ülkelerinden olmak üzere turist girişlerinde önemli bir artışa tanık oldu. Yıllar içinde Türkiye’nin turizm sektörü, değişen pazar eğilimlerine ve küresel dinamiklere uyum sağlayarak büyümeye ve gelişmeye devam etmiştir (Dilek & Dilek, 2013).

1.1.4.1. Türkiye'de Turizmin Ekonomik Önemi

Türkiye’de turizmin ekonomik katkıları birkaç farklı alt boyutta ele alınabilir bunlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

- **GSYH ve İstihdama Katkı:** Türkiye ekonomisinin temel taşlarından biri olan turizm, GSYH'ye ve istihdama önemli bir katkı sağlamaktadır. Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi (WTTC) verilerine göre, seyahat ve turizmin Türkiye'nin GSYH'sine doğrudan katkısı 2020 yılında %3,5 olmuştur (Öztürk, 2021). Dolaylı ve uyarılmış etkiler de dikkate alındığında, toplam katkı GSYH'nin %12,7'sine yükselmektedir. Bu da turizm sektörünün ekonomik öneminin altını çizmektedir (Samırkaş & Samırkaş, 2014).
- **İstihdam açısından turizm,** Türkiye'de milyonlarca kişiye iş sağlamaktadır (Şit, 2016). Otel personelinen tur rehberlerine, restoran çalışanlarından ulaşım uzmanlarına kadar sektör çok çeşitli istihdam olanakları sunmaktadır. WTTC verilerine göre, 2020 yılında turizmle ilgili istihdam, ülkedeki toplam istihdamın %11,8'ini oluşturmuştur (Öztürk, 2021).
- **Döviz Kazancı:** Turizmin Türkiye için en hayati yönlerinden biri döviz geliri yaratmadaki rolüdür. Turizm her zaman Türkiye'nin en büyük döviz girdisi kaynaklarından biri olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, sektör 2019 yılında ülkenin döviz rezervlerine yaklaşık 34,5 milyar dolar katkıda bulunmuştur (Solmaz & Bayraktutan, 2020).
- **Bölgesel Kalkınma:** Turizm, Türkiye'deki bölgesel kalkınmada çok önemli bir rol oynamıştır. Ülkenin el değmemiş sahilleri, tarihi yerleri ve doğa harikalarını kapsayan çok çeşitli coğrafyası, turizmin yerelleşmesine olanak sağlamıştır. İstanbul, Antalya, Kapadokya ve Bodrum gibi popüler turistik destinasyonlar sadece gelişmekle kalmamış, aynı zamanda çevre bölgelerdeki ekonomik faaliyetleri de teşvik etmiştir (Yıldız & Sarıtaş, 2021).

1.1.4.2. Türkiye’de Turizmin Sosyo-Kültürel Önemi

Türkiye özelinde turizmin sosyal ve kültürel kesişimdeki katkıları aşağıdaki alt boyutlar çerçevesinde incelenebilir:

- **Kültürel Değişim ve Mirasın Korunması:** Turizm, dünyanın farklı yerlerinden insanları Türkiye'nin zengin mirasıyla buluşturarak kültürel alışverişi kolaylaştırmaktadır. Ziyaretçiler antik kalıntıları, müzeleri ve tarihi yerleri keşfetme fırsatı bularak Türkiye'nin kültürel varlıklarının korunmasına ve tanıtılmasına katkıda bulunur (Soylu & Şahin, 2023).
- **Yerel El Sanatları ve Mutfağın Tanıtımı:** Turizm yerel esnafı, zanaatkarları ve mutfak geleneklerini destekler. El işi ürünlerin, tekstil ürünlerinin ve geleneksel mutfağın turistlere satılması yerel topluluklara gelir sağlamaktadır. Ayrıca, turistler genellikle otantik deneyimler aramakta, bu da geleneksel el sanatları ve mutfak uygulamalarının yeniden canlandırılmasına yol açmaktadır (Kaya & Erol, 2021).
- **Eğitim ve Farkındalık:** Turizm, kültürler arası anlayış ve farkındalığı teşvik eder. Seyahat edenler Türk gelenekleri, görenekleri ve yaşam biçimleri hakkında bilgi sahibi olurken, yerel halk da farklı kültürlerle maruz kalmanın faydasını görür. Bu fikir ve bakış açısı alışverişi küresel uyum ve hoşgörüye katkıda bulunur (Özsoy & Çokal, 2021).

1.1.4.3. Türkiye’de Turizme Dair Diğer Konular

Türkiye’de turizmin hızla büyümesi, özellikle hassas ekosistemlerde ve kıyı bölgelerinde çevresel kaygıları artırmıştır. Aşırı gelişme, kirlilik ve habitat tahribatı, turizmle ilişkili çevresel zorluklardan bazılarıdır. Su kıtlığı, atık yönetimi ve enerji tüketimi gibi konular da ortaya çıkmıştır (Akyüz & Gül, 2021).

Sürdürülebilirliğin öneminin farkında olan Türkiye, bu çevresel zorlukların üstesinden gelmek için adımlar atmıştır. Ülke, kıyı ve denizlerin korunmasına odaklanan Mavi Bayrak Programı da dahil olmak üzere sürdürülebilir turizm girişimlerini hayata geçirmiştir. Ayrıca, çevre dostu konaklama tesisleri, sorumlu tur operatörleri ve karbon emisyonlarını azaltma çabaları sektörde giderek yaygınlaşmaktadır. Sürdürülebilirlik, Türkiye’nin turizm gündeminde ön sıralarda yer almaktadır. Çevresel etkiyi azaltmaya, doğal kaynakları korumaya ve sorumlu turizm uygulamalarını teşvik etmeye yönelik girişimler, uzun vadeli büyüme ve rekabet gücü açısından büyük önem taşımaktadır (Karadağ & Özberk, 2023).

Türkiye, daha geniş bir gezgin kitlesini çekmek için turizm ürünlerini çeşitlendirme ihtiyacının farkına varmıştır. Ülke, kültürel ve tarihi cazibe merkezlerinin ötesinde macera turizmini, sağlık turizmini ve ekoturizmi teşvik etmektedir. Çeşitlendirme, mevsimselliği azaltmayı ve yıl boyunca turizmi teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Şahinkoç & Yüksel, 2020).

Bir diğer konu olan altyapı geliştirme, genel turizm deneyimini geliştirmek için bir öncelik olmaya devam etmektedir. Türkiye'nin turizm altyapısının küresel ölçekte rekabet edebilmesini sağlamak için ulaşım, konaklama ve teknoloji alanlarındaki yatırımlar devam etmektedir (Türkmen, 2023).

Öte yandan Türkiye, uluslararası turistleri çekmek için pazarlama ve tanıtım kampanyalarına yatırım yapmaya devam ediyor. Ülkenin Avrupa ve Asya arasında bir köprü olan stratejik konumu, tarihi ve doğal cazibe merkezleriyle birleşerek küresel turizm pazarında rekabet avantajı sağlamaktadır (Şanlıöz vd., 2013).

Türkiye'de turizm yıllar içinde önemli ölçüde gelişerek ülke ekonomisine ve kültürel alışverişe büyük katkı sağlamıştır. Ekonomik faydalar ve kültürel zenginleşmeyi beraberinde getirirken, sürdürülebilir çözümler gerektiren çevresel zorlukları da beraberinde getirmiştir. Turizm ürünlerini çeşitlendirmek, altyapıya yatırım yapmak ve sürdürülebilir uygulamaları teşvik etmek için devam eden çabalarla Türkiye, küresel turizm endüstrisinde önemli bir oyuncu olarak büyümesini sürdürmek için iyi bir konuma sahiptir. Ekonomik kalkınmanın çevrenin korunması ve kültürel tanıtım ile dengelenmesi, Türkiye'nin turizm sektörünün uzun vadeli başarısı için kilit önem taşıyacaktır.

1.1.5. Paydaş Kavramı ve Turizmde Paydaşlar

Turizm endüstrisi, turizm deneyimleri yaratmak ve sunmak için birlikte çalışan çeşitli paydaşları içeren çok yönlü ve karmaşık bir sektördür (Bilgiçli & Altınkaynak, 2016). Paydaşlar, turizm endüstrisinin sonuçlarında çıkarı olan bireyler, gruplar veya kuruluşlardır (Kızıldemir & Sarıışık, 2017). Bu paydaşlar, turizm destinasyonlarının gelişimi, yönetimi ve sürdürülebilirliğinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu bölüm paydaş kavramını ele almakta ve turizm endüstrisinde yer alan çeşitli paydaşları inceleyerek rollerini, çıkarlarını ve etkilerini vurgulamaktadır (Onan vd., 2020).

1.1.5.1. Paydaş Kavramını Anlamak

Paydaş kavramı işletme yönetimi alanında ortaya çıkmıştır ancak o zamandan beri turizm de dahil olmak üzere çeşitli sektörlerde uygulanmaktadır (Tüyen, 2020). Paydaşlar genel olarak bir kuruluşun veya sektörün faaliyetlerini, kararlarını veya sonuçlarını etkileyebilen veya bunlardan etkilenen herhangi bir taraf olarak tanımlanabilir (Ertuğrul, 2008). Turizm bağlamında paydaşlar, turizmle ilgili faaliyetlerde ve gelişmelerde pay sahibi olan çok çeşitli aktörleri kapsamaktadır (Kızıldemir & Sarıışık, 2017).

1.1.5.2. Turizmde Paydaşlar

Turizm endüstrisi karmaşıklığı ve birbirine bağılılığı ile karakterize edilir ve farklı çıkarları ve rolleri olan çok sayıda paydaşı içerir. Bu paydaşlar, her biri turizm ekosistemine farklı şekillerde katkıda bulunan çeşitli gruplara ayrılabilir. Aşağıda, turizmdeki kilit paydaş gruplarına genel bir bakış sunulmaktadır (Ekin, 2004; Karadeniz vd., 2007; Kızıldemir & Sarıışık, 2017; Büyükkuru, 2020).

- **Hükümet ve Kamu Sektörü:** Devlet kurumları ve kamu sektörü kuruluşları turizmin temel paydaşlarıdır. Turizmin gelişimini destekleyen ve hem turistlerin hem de ev sahibi toplumların refahını sağlayan politikaların, düzenlemelerin ve altyapının oluşturulmasından sorumludurlar. Çeşitli düzeylerdeki hükümetler (yerel, bölgesel, ulusal) turizmin teşvik edilmesinde, kaynakların tahsis edilmesinde ve sektörün uyumunun izlenmesinde önemli roller oynar.
- **Turistler:** Turistler, turizm ürün ve hizmetlerinin birincil tüketicileri oldukları için çok önemli bir paydaş grubunu temsil etmektedir. Tercihleri, davranışları ve beklentileri destinasyon seçimlerini, turizm eğilimlerini ve genel turizm deneyimini önemli ölçüde etkiler. Turistlerin demografik özelliklerini, motivasyonlarını ve geri bildirimlerini anlamak destinasyon yönetimi ve pazarlaması için hayati önem taşır.
- **Yerel Topluluklar:** Turistik destinasyonların içinde veya yakınında ikamet eden yerel topluluklar turizm faaliyetlerinden doğrudan etkilenmektedir. Turizm ekonomik faydalar, istihdam fırsatları ve altyapı gelişimi sağlayabileceğinden, önemli bir paydaş grubunu oluştururlar. Ancak turizm aynı zamanda sosyal ve

çevresel zorluklara da yol açabilir, bu da karar alma süreçlerine ve sürdürülebilir kalkınma girişimlerine toplumun katılımını gerektirir.

- **Turizm Sektörü İşletmeleri:** Turizm endüstrisi işletmeleri, konaklama sağlayıcıları, tur operatörleri, restoranlar, ulaşım şirketleri ve daha fazlasını içeren geniş bir yelpazeyi kapsar. Bu işletmeler, turistlerin aradığı ürün ve hizmetleri sağlayarak turizm tedarik zincirinin çekirdeğini oluşturdukları için önemli paydaşlardır. Rekabet güçleri ve değişen pazar dinamiklerine uyum sağlama kabiliyetleri turizm destinasyonlarının başarısını etkiler.
- **Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar):** STK'lar ve savunuculuk grupları genellikle sorumlu ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını sağlayan bekçi köpekleri olarak hizmet verirler. Çevrenin korunması, kültürel mirasın korunması ve toplumun güçlendirilmesini savunarak etik ve sürdürülebilir ilkelerle uyumlu turizm gelişiminin şekillendirilmesinde etkili paydaşlar haline gelirler.
- **Kültür ve Miras Kuruluşları:** Müzeler, tarihi yerler ve yerli topluluklar gibi kültürel ve miras varlıklarının korunması ve tanıtılmasıyla ilgilenen paydaşlar, bir destinasyonun özgünlüğünün ve kültürel kimliğinin korunmasında hayati bir rol oynar. Bu paydaşlar ve turizm endüstrisi arasındaki işbirliği, mirasın korunması ve ziyaretçi eğitimi için çok önemlidir.
- **Akademi ve Araştırma Kurumları:** Akademik kurumlar ve araştırma kuruluşları bilgi yaratma, politika önerileri ve işgücü geliştirme yoluyla turizme katkıda bulunur. Turizmle ilgili konularda araştırma yapar, bulguları yayar ve geleceğin turizm profesyonellerini yetiştiren eğitim programları sunarlar.
- **Yatırımcılar ve Finans Kuruluşları:** Yatırımcılar ve finans kuruluşları, turizm projeleri ve işletmeleri için sermaye ve yatırım fırsatları sağlar. Mali destekleri, altyapı geliştirme, konaklama girişimleri ve turizmin genişlemesi için gereklidir.
- **Destinasyon Pazarlama Kuruluşları:** Destinasyon pazarlama kuruluşları turistik destinasyonların tanıtımından ve markalaştırılmasından sorumludur. Pazarlama kampanyaları, ziyaretçi bilgilendirme hizmetleri ve destinasyon imajı oluşturma faaliyetlerinde bulunarak turistleri çeker ve ekonomik büyümeyi teşvik ederler.
- **Çevre Koruma Grupları:** Çevre koruma örgütleri doğal kaynakların ve ekosistemlerin korunmasına odaklanır. Olumsuz çevresel etkileri en aza indiren,

evre dostu turizmi teşvik eden ve biyoçeşitliliği koruyan sürdürülebilir turizm uygulamalarının savunulmasında etkili olurlar.

1.1.5.3. Paydaşların Roller ve çıkarları

Turizmdeki her paydaş grubu farklı rollere, çıkarlara ve hedeflere sahiptir (Büyükkuru, 2020):

- Devlet ve Kamu Sektörü: Destinasyonun yönetişimini, sürdürülebilirliğini ve güvenliğini sağlamak.
- Turistler: Keyifli deneyimler, kolaylık ve paranın karşılığını ararlar.
- Yerel Topluluklar: Ekonomik faydalar, kültürel koruma ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için çaba gösterirler.
- Turizm Sektörü İşletmeleri: Krlılık, müşteri memnuniyeti ve pazar rekabetçiliğini hedefler.
- Sivil Toplum Kuruluşları: Çevresel ve sosyal sorumluluk için savunuculuk yapar.
- Kültür ve Miras Kuruluşları: Kültürel varlıkları korur ve teşvik eder.
- Akademi ve Araştırma Kurumları: Bilgi üretir ve eğitim sunar.
- Yatırımcılar ve Finans Kurumları: Finansal getiri ve yatırım fırsatları arar.
- Destinasyon Pazarlama Ofisleri: Destinasyonları etkili bir şekilde pazarlar ve markalaştırır.
- evre Koruma Grupları: vrenin korunması ve sürdürülebilirliğe odaklanır.

Bütün bunlar değerlendirildiğinde, turizm endüstrisi, farklı çıkarlara ve rollere sahip çeşitli paydaşların işbirliğine ve sinerjisine dayanır. Etkili paydaş katılımı ve işbirliği, sürdürülebilir, sorumlu ve başarılı bir turizm gelişimi için elzemdir. Bu paydaşların çıkarlarını, motivasyonlarını ve katkılarını anlamak, turizmin geleceğini şekillendirmek, hem ev sahibi toplumlara hem de ziyaretçilere fayda sağlarken çevreyi ve kültürel mirası korumak için temeldir.

1.2. anakkale’de Turizm ve Sualtı Dalış Turizmi

Türkiye'nin kuzeybatı bölgesinde yer alan Çanakkale, zengin tarihi ve kültürel mirasıyla bilinen eşsiz bir destinasyondur (Mankan, 2017). Ancak bu bölge, yüzeyindeki tarihi yapılardan çok daha fazlasını sunmakta, aynı derecede büyüleyici bir sualtı dünyasına da

sahiptir. Çanakkale'nin kıyı şeridi, yalnızca tarihi gemi batıkları açısından değil, aynı zamanda çeşitli deniz yaşamı için bir habitat olarak da muazzam bir potansiyele sahiptir (Tuncer, 2018; Boz, 2019).

Çanakkale'nin sualtı dünyası, özellikle su sporları meraklıları ve dalış meraklıları arasında giderek daha fazla tanınmaktadır. Dalgıçlara batık gemiler, antik surlar ve eşsiz deniz canlılarıyla dolu berrak suları keşfetme fırsatı sunulmaktadır. Buna ek olarak, Çanakkale Boğazı'nın tarihi hazineleriyle çevrili olmak, dalış deneyimini gerçekten olağanüstü hale getirmektedir (Yıldırım, 2014).

Bu bölümde Çanakkale'nin sualtı güzelliklerini ve sualtı dalış turizminin önemini inceleyeceğiz. Dalgaların altındaki bu gizemli dünyanın macera arayanlar için nasıl bir mıknatıs haline geldiğini ve bölgenin bu eşsiz özelliğini daha geniş kitlelere nasıl tanıttığını keşfedeceğiz. Ayrıca, sualtı dalış turizminin Çanakkale ekonomisine ve yerel halkına nasıl katkı sağladığını inceleyeceğiz. Bu analiz, Çanakkale'nin turizm potansiyelini ve sualtı dünyasının keşfedilmemiş harikalarını ortaya çıkaracaktır.

Dünyanın dört bir yanından dalış meraklıları, sualtı hazineleri için Çanakkale'ye gelmektedir. Bölge, hem acemi hem de deneyimli dalgıçlar için uygun hale getiren çok çeşitli dalış fırsatları sunmaktadır. Başlıca cazibe merkezlerinden biri, çeşitli tarihi dönemlerden kalma gemi batıklarının varlığıdır. Bu batıklar sadece geçmişe açılan bir pencere olarak değil, aynı zamanda çeşitli deniz canlıları için yaşam alanı sağlayan yapay resifler olarak da hizmet vermektedir (Gökdemir & Türkel, 2021).

Dikkate değer batıklardan biri, 1915 yılında Çanakkale Savaşı sırasında batan Fransız savaş gemisi Bouvet'dir (Küçükvatan, 2017). Bu tarihi alan, dalgıçların geminin kalıntılarını keşfetmelerine ve şimdi burayı evleri olarak gören deniz yaşamına tanıklık etmelerine olanak tanıyan popüler bir dalış bölgesi haline gelmiştir (Yeşildağ, 2010: 47).

Çanakkale ayrıca eski sualtı tahkimatlarını keşfetmek için dalışlar da sunmaktadır. Batık Troya şehri gibi bu sualtındaki kalıntılar, tarihi farklı bir perspektiften keşfetmek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Dalgıçlar, bir zamanlar su üstünde gelişen antik duvarlar ve sokaklar arasında yüzebilirler (Gökdemir & Türkel, 2021).

Tarihi alanların yanı sıra Çanakkale'nin sualtı dünyası da deniz tutkunları için bir cennettir. Çanakkale Boğazı'nın kristal berraklığındaki suları mükemmel görünürlük sağlayarak çeşitli deniz canlılarını tespit etmeyi mümkün kılar. Dalgıçlar sualtı

maceralarında renkli balıklar, ahtapotlar, deniz kaplumbağaları ve hatta yunuslarla karşılaşabilirler. Sonuç olarak, Çanakkale'nin sualtı dalış turizmi, dalgaların altındaki tarihi ve doğal harikaları keşfetmek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Batıkları, antik surları ve canlı deniz yaşamıyla bölge, her seviyeden dalgıç için unutulmaz bir deneyim sunuyor. Ayrıca Çanakkale'nin sürdürülebilir uygulamalara olan bağlılığı, sualtı hazinelerinin uzun vadede korunmasını sağlamaktadır. Bölge, sualtı cazibe merkezlerini tanıtmaya devam ettikçe, dalış turizmi dünyasında önemli bir destinasyon haline gelme konusunda büyük bir potansiyele sahip olarak değerlendirilebilir.

1.2.1. Çanakkale İli

Kendi adını taşıyan boğazın Anadolu yakasında yer alan Çanakkale ili, bu tarihi öneme sahip su yolunun en dar noktasında eşsiz bir coğrafi konuma sahiptir (Doğaner, 1994: 123; Yaşar, 2008). Deniz seviyesinden sadece 2 metre yükseklikte olan bu il, yaklaşık 10.347 kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahiptir. Özellikle Çanakkale, İstanbul'un izinden giderek, Türkiye'de toprakları hem Asya hem de Avrupa'ya uzanan birkaç ilden biridir (Eren, 1994:2-4). Türkiye'nin geniş yüzölçümünün sadece %1,3'ünü kaplayan Çanakkale, kuzeyde Edirne ve Tekirdağ, doğuda Saros Körfezi, Balıkesir, güneyde Edremit Körfezi ve batıda Ege Denizi ile çevrilidir. Coğrafi kapsamı Biga ve Gelibolu yarımadalarını kapsar ve iklimi ılıman kuşaktan sıcak kuşağa geçerek iklimsel çeşitliliğe sahip bir bölge haline gelir (Dinçer, Dinçer, & Güngör, 2005). Kuzeydeki konumu nedeniyle kışları ılıman ve yazları sınırlı yağış alan bir Akdeniz iklimini yansıtan Çanakkale, hem benzersiz hem de çeşitlilik gösteren bir iklime sahiptir. Türkiye'nin en verimli topraklarından bazılarına ev sahipliği yapan ve ülkenin ekilebilir arazisinin yaklaşık %20'sini oluşturan il, ekonomik önemini artıran yeraltı kaynakları bakımından da zengindir (Yaşar, 2008).

Çanakkale, hayati bir su yolu üzerindeki stratejik konumu da dahil olmak üzere İstanbul ile bazı coğrafi benzerlikler paylaşırsa da, nüfus, yerleşim düzeni, ekonomik faaliyetler, ulaşım altyapısı ve turizm potansiyeli açısından ayrı bir yerde durmaktadır (Doğaner, 1994:124-127).

Çanakkale'nin tarihi çok eskilere dayanmaktadır ve antik çağlara kadar uzanmaktadır. Çanakkale'nin kesin kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, ilin tarihi kökleri efsanevi Troya

Stratejik ve jeopolitik öneme sahip olan bu il, imparatorlukların yükselişine ve çöküşüne, orduların çarpışmasına ve halkının direncine tanıklık etmiştir. Sayısız arkeolojik keşif ve bilimsel araştırmanın odak noktası olan efsanevi Troya kentinin bulunduğu yer olarak tarihte eşsiz bir konuma sahiptir. Çanakkale'nin tarihi hazinesi Troya'nın ötesine uzanmakta, her biri kendi zengin tarihi ve kültürel mirasına sahip İskenderiye, Troas ve Neandria gibi antik kentleri de kapsamaktadır (Kelkit, 2015).

Kültürel miras alanında Çanakkale, insan uygarlığının bir deposu olarak parlamaktadır. İlin tarihi savaş alanları, orduların gelgitlerine, askerlerin kahramanlıklarına ve işgalci güçlere karşı vatanlarını savunan sıradan vatandaşların cesaretine tanıklık etmiştir. Özellikle Gelibolu, yiğitlik, fedakarlık ve hatırlamanın kalıcı bir sembolü olarak durmaktadır. Her yıl dünyanın dört bir yanından gelen sayısız ziyaretçi Çanakkale Şehitler Anıtı'nda ve manzarayı süsleyen çok sayıda mezarlıkta saygılarını sunmakta ve I. Dünya Savaşı sırasında yapılan fedakarlıkların dokunaklı bir hatırlatıcısı olarak hizmet vermektedir (Akpınar, 2007).

Tarihi öneminin yanı sıra Çanakkale, büyüleyici bir coğrafi ve doğal güzele de sahiptir. İlin farklı topografyası bozulmamış sahilleri, inişli çıkışlı tepeleri, verimli ovaları ve yemyeşil ormanları kapsamaktadır. Çanakkale Boğazı'nın sakin kıyıları ve Ege Denizi'nin dingin suları, dinlenmek ve eğlenmek için geniş olanaklar sunmakta ve uzaklardan gelen ziyaretçileri kendine çekmektedir (Dinçer vd., 2005:81-83).

Sonuç olarak, Çanakkale muazzam tarihi, kültürel ve doğal öneme sahip bir ildir. İki kıtanın kesişme noktasındaki eşsiz konumu, zengin tarihi ve çeşitli manzaraları ile birleştiğinde, onu benzeri olmayan bir destinasyon haline getirmektedir. Efsanevi Troya şehrinde Gelibolu'nun kutsal topraklarına kadar Çanakkale, gezginleri çok yönlü mirasını keşfetmeye ve doğal çevresinin güzelliğini deneyimlemeye davet etmektedir. İster tarihin derinliklerine dalmak, ister el değmemiş kumsallarda dinlenmek ya da sadece yerel mutfak tadını çıkarmak isteyin, Çanakkale ziyaret eden herkes üzerinde silinmez bir iz bırakan zengin deneyimler sunmaktadır.

1.2.2. Çanakkale'nin Turizm Sektöründeki Konumu

Çanakkale, tarihi, kültürel, doğal zenginlikleri ve eşsiz iklim özellikleriyle, geleneksel deniz, güneş ve kum turizmi yerine alternatif turizm türlerini tercih eden bir destinasyon

olarak öne çıkmaktadır (Kelkit, 2003). İlin turizm manzarası, tescilli kültürel ve doğal zenginlikler ve korunan alanların zenginliği ile desteklenen tarihi ve kültürel varlıklarına yapılan önemli bir vurgu ile öne çıkmaktadır (Mercan & Yıldız, 2014). Çanakkale, geleneksel turizm kalıplarına sınırlı katılımının yanı sıra, kültür turizmi, inanç turizmi, termal turizm, eko-turizm ve gençlik turizmini kapsayan çeşitli alternatif turizm segmentlerinde gelişmektedir (Kelkit, 2003).

Çanakkale, bozulmamış doğal çevresi ve bozulmamış ortamları ile ünlü önemli bir turizm merkezi olarak öne çıkmaktadır. Türkiye'de 1982 yılında Turizmi Teşvik Kanunu'nun yürürlüğe girmesi, ülkenin turizm sektöründe önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu yasa özel sektöre erişilebilir kredi olanakları ve güçlendirilmiş teşvikler sağlayarak Çanakkale'deki turizm yatırımlarını önemli ölçüde artırmıştır (Dinçer vd., 2005:84-89). Ancak, bu teşvikler sayesinde atılan adımlara rağmen, Çanakkale'nin 2. Bölge'de yer alması nedeniyle bu teşviklere erişimi engellenmiş ve ilin tamamı hak ettiği teşvik ve avantajların tamamından yararlanamamıştır (Savrul & Doğru, 2013).

Turizmi Teşvik Kanunu'nun 1982 yılında yürürlüğe girmesi, meyvelerini hemen vermiş ve Çanakkale ili genelinde 85 belgeli turizm tesisinin açılmasıyla sonuçlanmıştır. Daha sonra, 2005 yılına kadar belgeli tesis sayısı 177'ye yükselerek turizm sektörünün geliştiğini göstermiştir (Köseoğlu, 2019). Teşviklerin 2006 ve 2011 yılları arasındaki dağılımı incelendiğinde, Çanakkale'nin turizm teşviklerinden sadece mütevazı bir pay aldığı ortaya çıkmaktadır ve bu durum daha fazla araştırmayı gerektirmektedir (Savrul & Doğru, 2013).

Çanakkale'nin kendine özgü turizm cazibesi, öncelikle, ziyaretçilerin hayal gücünü büyüleyen cazibe merkezlerinden oluşan bir goblende sergilenen tarihi ve kültürel hazinelerine dayanmaktadır. İlin kapsamlı tarihi ve kültürel mirası, turizm faaliyetleri için büyüleyici bir zemin oluşturmaktadır. Antik Troya'nın destansı öykülerinden Gelibolu'nun saygıdeğer savaş alanlarına kadar Çanakkale, gezginleri zengin bir tarih ve mit dokusunun içine çekmektedir (Körpe, 2015). Bu tarihi anlatılar ziyaretçilerde yankı uyandırmakta, onları efsanelerin hayat bulduğu ve tarihin her taş ve eserde nefes aldığı bir dünyaya çekmektedir. Ayrıca, Çanakkale'nin kültürel çeşitliliği ve zenginliği turizm açısından cazibesini daha da artırmaktadır. İlin kültür turizmi segmenti, bölgenin kimliğine otantik bir bakış sunan canlı bir dizi yerel gelenek, festival ve sanat formuyla

gelişmektedir. Ziyaretçiler geleneksel törenlere katılma, yerel mutfağın tadına bakma ve yerel zanaatkârlarla etkileşime geçme fırsatına sahip olarak sürükleyici bir kültürel deneyim yaşarlar (Kelkit, 2003).

İnanç turizmi, Çanakkale'nin turizm yelpazesinin tarihi ve manevi öneminden yararlanan bir başka yönüdür. İl, farklı inançları yansıtan dini simgelere sahiptir ve bu da ili hacılar ve manevi deneyimler arayanlar için tercih edilen bir destinasyon haline getirmektedir. Troya antik kenti gibi tarihi ve mitolojik çağrışımları olan yerler, dini tarihe ilgi duyan gezginler için özel bir çekiciliğe sahiptir (Kelkit, 2003:21-24).

Kültürel ve tarihi cazibesinin ötesinde Çanakkale'nin doğal güzelliği de ziyaretçileri büyülemektedir. İlin bozulmamış manzaraları, bakir plajları, gür ormanları ve verimli ovaları doğa meraklıları ve eko-turistler için bir cennet sunmaktadır. Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi, kristal berraklığındaki suları ve pitoresk kıyılarıyla, dinlenmek ve açık hava maceraları yaşamak isteyen gezginleri çağırılmaktadır (Dinçer vd., 2005: 87). İlin ılıman kışlar ve ılıman yazlar ile karakterize edilen iklimi, doğaseverler için yıl boyu süren bir destinasyon olarak cazibesini artırmaktadır.

Çanakkale'nin termal turizm destinasyonu olarak potansiyeli, tanınmayı hak eden bir başka yönüdür. Bölge, gençleşmek ve tedavi edici deneyimler yaşamak isteyen ziyaretçilere hitap eden kaplıcalar ve sağlıklı yaşam tesisleriyle donatılmıştır. Bu termal tesisler sağlık ve esenliğe bütüncül bir yaklaşım sunarak gevşemek ve canlanmak isteyen turistleri çekmektedir (Kelkit, 2003: 24).

Gençlik turizmi de Çanakkale'de kendine bir yer bulmuş, il genç gezginler için çok sayıda eğitim ve macera temelli programa ev sahipliği yapmıştır. Bu girişimler, deneyimsel öğrenmeyi ve açık hava etkinliklerini teşvik ederek Çanakkale'nin bir eğitim ve eğlence destinasyonu olarak potansiyelini ortaya koymaktadır (Kelkit, 2003:25). Bununla birlikte, ilin turizm sektörünün çeşitlendirilmiş ve sürdürülebilir bir turizm destinasyonu olarak gelişmek için tarihi, kültürel ve doğal varlıkların eşsiz karışımından yararlanarak gelişmeye ve değişen manzaraya uyum sağlamaya devam etmesi zorunludur.

1.2.3. Çanakkale'nin Turizm Potansiyelinin Açığa Çıkarılması

Tarihi, kültürel ve doğal miras açısından zengin bir il olan Çanakkale, geleneksel kitle turizminin ötesine geçen çok çeşitli turizm olanaklarına sahiptir. Bu bölümde

Çanakkale'nin turizm potansiyeli derinlemesine analiz edilmekte, tarihi yerleri, kültürel hazineleri, doğal güzellikleri ve çeşitli turizm olanakları vurgulanmaktadır.

1.2.3.1. Tarihi ve Kültürel Mucizeler

Tarihin gizemi ve kültürün cazibesiyle dolu Çanakkale'nin kalbinde keşfedilmeyi bekleyen bir dizi hazine yatmaktadır. Bu bölüm, efsanevi Troya Savaşı'na tanıklık eden Troya'nın antik surlarından, bir zamanlar Aristoteles'in dolaştığı Assos'un sakin cazibesine kadar bölgenin geçmişinin zengin dokusunu ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Ayrıca I. Dünya Savaşı sırasında fedakârlık ve cesaretin bir kanıtı olan Gelibolu Yarımadası'nın dokunaklı önemini de araştıracağız.

a. Antik Troya: Zamansız Bir Mucize

Günümüz Türkiye'sinin kuzeybatı köşesinde yer alan Antik Troya, yüzyıllardır akademisyenlerin, maceraperestlerin ve meraklıların hayal gücünü yakalayan tarihi ve arkeolojik öneme sahip bir örnek olarak durmaktadır. Bu zamansız mucize, ortaya çıkarılan ve titizlikle incelenen tarih katmanlarından kaynaklanmakta ve binlerce yıllık bir medeniyetler ve olaylar dokusunu gözler önüne sermektedir (Uysal, 2019).

Troya'nın kökenleri Yunan mitolojisinin zengin dokusuyla ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiştir. Homeros'un epik şiirleri “İlyada” ve “Odyssea”nın kalbinde yer alan efsanevi şehirdir. Troya'nın mitolojik anlatısı, dünyanın en güzel kadını Helen'in Troya Prensi Paris tarafından kaçırılmasıyla tetiklenen bir çatışma olan Troya Savaşı'nın büyüleyici hikayesi etrafında dönmektedir (Öztura, 2010).

Antik Troya'nın cazibesi, ünlü Alman arkeolog Heinrich Schliemann'ı efsanevi şehri gün yüzüne çıkarma arayışına itmiştir. 19. yüzyılın sonlarında Schliemann'ın Türkiye kıyılarındaki Hisarlık'ta yaptığı kazılar, birbiri üzerine inşa edilmiş çok sayıda antik kentin kalıntıları da dahil olmak üzere bir arkeolojik hazineyi ortaya çıkarmıştır (Sönmez, 2011). Genellikle “Troya” olarak anılan Antik Troya arkeolojik alanı, her biri kendinden önceki şehrin kalıntıları üzerine inşa edilmiş dokuz farklı şehrin kronolojik sıralamasını ortaya çıkaran karmaşık bir stratigrafiye sahiptir. Troya I'den Troya IX'a kadar etiketlenen Troya katmanları, bu antik yerleşimin kentsel gelişimi ve kültürel evrimine dair büyüleyici bir bakış açısı sunmaktadır (Epöztürk & Görkey, 2018).

Alandaki en ilgi çekici keşifler arasında, bazı akademisyenler tarafından Homeros'un destanlarındaki Troya ile yakından örtüştüğüne inanılan Troya VI ve Troya VII yer almaktadır. Etkileyici surları ve mimari düzeniyle Troya VI, “İlyada”daki müthiş şehir betimlemeleriyle örtüşmektedir. Yangın ve savaşla yok olan Troya VII, dramatik ve ateşli bir sonla karşılaşan bir şehrin vasiyetini taşımaktadır (Yıldız Kuyrukçu, 2021).

Homeros tarafından ölümsüzleştirilen Troya Savaşı, Troya'nın mirasının silinmez bir unsuru olmaya devam etmektedir. Kahramanlıklarla ve trajik sonuçlarla dolu çatışmanın anlatısı çağlar boyunca yankılanmış ve edebiyata, sanata ve popüler kültüre ilham vermeye devam etmiştir. Antik Troya, olağanüstü tarihi ve arkeolojik değeri nedeniyle 1998 yılında UNESCO Dünya Miras Alanı olarak belirlenmiştir. Bu ödül, antik kentin küresel öneme sahip, korunmayı ve bilimsel araştırmayı hak eden bir alan olduğunun altını çizmektedir (Akpınar, 2007).

Tarihi ve arkeolojik harikalar dünyasında Antik Troya, zamansız bir hayranlık feneri olarak parlamaktadır. Efsaneler diyarından belgelenmiş tarih diyarına uzanan yolculuğu, geçmişi gün yüzüne çıkarmak isteyenlerin bitmek bilmeyen merakının ve kararlılığının bir kanıtıdır.

b. Gelibolu Yarımadası: Bir Fedakarlık Mirası

Türkiye'nin kuzeybatı bölgesinde yer alan Gelibolu Yarımadası, kahramanlık, fedakârlık ve savaşın insani olayların seyri üzerindeki silinmez etkisinin damgasını vurduğu derin öneme sahip bir yer olarak tarih sayfalarında seçkin bir yere sahiptir. Batıda Ege Denizi ve doğuda Çanakkale Boğazı ile çevrili bu kutsal toprak parçası, I. Dünya Savaşı'nın en dokunaklı ve önemli bölümlerinden birinin potası olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa ve Asya'nın kesiştiği noktada stratejik bir konuma sahip olan Gelibolu Yarımadası, Çanakkale Boğazı'na hakim bir konumda yer almaktadır. Bu coğrafi yapı, tarih boyunca çeşitli imparatorlukların ve güçlerin bu kritik kavşağı kontrol etmek için birbirleriyle yarıştığı, gıpta ile bakılan bir ödül haline getirmiştir (Yeşildağ, 2010).

1914'te I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, büyük küresel güçlerin kademeli olarak dehşet verici bir çatışmada birleşmesine işaret ediyordu. Bu noktada, Osmanlı İmparatorluğu, Büyük Savaş'ın fırtınası arasında toprak bütünlüğünü ve ulusal egemenliğini korumaya çalışırken kendisini bir yol ayrımında bulmuştur (Çınar, 2014).

İngiliz ve Fransızlar, Ruslar yeni bir ikmal yolu açmak ve Çanakkale Boğazı üzerinde hâkimiyet kurmak için Şubat 1915'te bir deniz harekâtı başlattılar. Amaçları boğazı zorlayarak geçmek ve böylece Rus İmparatorluğu için çok önemli bir yaşam hattı açmaktı. Ancak bu manevra şiddetli, cesur, güçlü ve kararlı Osmanlı savunmasıyla karşılaştı ve bu durum uzun sürecek bir mücadelenin başlangıcına işaret etmiştir (Atabey, 2015).

İlk deniz harekâtının başarısızlıkla sonuçlanması Gelibolu Yarımadası'nda uzun süreli bir kara harekâtını gerekli kılmıştır. Bu harekât sahası, Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu (ANZAK), İngiliz, Fransız ve Hint birlikleri de dâhil olmak üzere, kendilerini kararlı Osmanlı savunucularına karşı yorucu ve uzun süren bir harekâtın içinde bulan çeşitli kuvvetlerin konuşlanmasına tanık oldu (Çınar, 2014).

Daha sonra modern Türkiye'nin kurucu babası olarak ortaya çıkacak olan Mustafa Kemal Atatürk'ün kararlı liderliği altındaki Osmanlı kuvvetleri, ezici güçlükler karşısında dikkate değer bir direnç ve azim göstermiştir. Gelibolu Yarımadası'ndaki Osmanlı savunması, sarsılmaz bir kararlılık ve stratejik zeka ile karakterize edilerek, daha sonraki Türk Kurtuluş Savaşı için bir ilham kaynağı olmuştur (Görgülü, 1995).

Gelibolu Harekâtı, çatışmanın her iki tarafına da yıkıcı bir insani bedel ödetmiştir. Engebeli arazisi, karmaşık siper sistemleri ve amansız çarpışmalarıyla öne çıkan savaş alanı, muazzam acılara ve fedakârlıklara tanıklık etti. Bu üzücü mücadelenin potasında on binlerce insan hayatını kaybetti ve savaşa dahil olan ulusların ortak hafızasında silinmez bir iz bırakmıştır (Babüroğlu, 2016).

Sonuç olarak, Gelibolu Yarımadası, yılmaz ruhu ve dokunaklı tarihiyle, I. Dünya Savaşı sırasında sayısız insanın yaptığı fedakârlıkların kalıcı bir kanıtıdır. Mirası ulusal sınırları aşmakta, uluslararası anlayışı teşvik etmekte ve barışı korumanın büyük önemini pekiştirmektedir. Ziyaretçiler Gelibolu'nun kutsal topraklarında dolaşırken, sadece geçmişin derin dersleri üzerinde düşünmeye değil, aynı zamanda bir zamanlar bu tarihi yarımada bulanan, fedakarlıkları ve kahramanlıklarıyla isimlerini tarihin yıllıklarına kazıyan kişilerin anısına saygı göstermeye davet edilmektedir.

c. Assos: Aristoteles'in Dolaştığı Topraklar

Türkiye'nin pitoresk Ege kıyılarında yer alan Assos antik kenti, klasik antik çağın kalıcı mirasının ve kutsal topraklarından yayılan derin entelektüel katkıların bir kanıtı olarak durmaktadır. Assos'un kökenleri, Lesbos adasından gelen Aiol kolonistleri tarafından kurulduğu M.Ö. 1. binyıla kadar uzanmaktadır (Yıldız, 2018). Tarihsel olarak ünlü İda Dağı'nın güney yamaçlarına tünemiş olan bu stratejik konum, Assos'a bir kıyı yerleşimi olarak zengin bir tarih kazandırmıştır. Zaman içinde, antik çağın sosyo-politik ve felsefi söylemine önemli katkılarda bulunan, gelişen bir şehir devletine dönüşmüştür (Sezgin, 2010).

Assos'un tarihindeki en ünlü bölümlerden biri ünlü filozof Aristoteles'in etrafında dönmektedir. M.Ö. 347 yılında Aristoteles Assos'a doğru dönüştürücü bir yolculuğa çıkmış, burada ikamet etmiş ve “Assos Aristoteles Okulu” olarak bilinen felsefe okulunu kurmuştur. Bu kurum, Aristotelesçi düşünce ve felsefenin yayılmasında çok önemli bir rol oynamıştır (Yıldız, 2018). Aristoteles'in Assos'ta geçirdiği süre boyunca entelektüel uğraşları çok çeşitli ve geniş kapsamlıydı. Biyoloji, zooloji ve etikten siyaset ve meteorolojiye kadar çeşitli konularla ilgilenmiştir. Assos'un çarpıcı doğal manzaraları arasında, Ege'nin cerulean sularına bakan tefekkür dolu gezintilerinin, en derin içgörülerinden bazılarına ilham verdiği söylenir (Başaran & Somuncu, 2021).

Assos'un antik ihtişamının en ikonik kalıntılarından biri, kentin akropolüne tünemiş bir Dor şaheseri olan Athena Tapınağı'dır. M.Ö. 6. yüzyılda inşa edilen bu hayranlık uyandırıcı yapı, bilgeliğin ve stratejik savaşın koruyucu tanrısı olan Yunan tanrıçası Athena'ya saygı duruşunda bulunmaktadır (Salcan, 2009). Uyumlu orantıları ve mimari inceliğiyle öne çıkan Athena Tapınağı, antik dünyanın sanatsal ve mühendislik becerisinin bir kanıtı olmaya devam etmektedir. Titiz bir hassasiyetle inşa edilen sütunları, bin yıllara meydan okuyarak bir zamanlar bu kutsal toprakları süsleyen felsefi sorgulamalara ve entelektüel canlılığa tanıklık etmektedir (Arslan & Bakan, 2012).

Antik Assos'un yerini alan çağdaş Behramkale kasabası, zengin tarihine duyduğu saygı ve sükûnet havasını yansıtmaktadır. Arnavut kaldırımlı sokaklarında gezinirken, bir zamanlar bu antik sokaklarda yankılanan felsefi söylemlerin ve entelektüel keşiflerin yankıları neredeyse duyulabilir (Özkan, 2017). Sonuç olarak Assos, yalnızca geçmişin bir kalıntısı olarak değil, insan düşüncesinin ve kültürel mirasın canlı bir deposu olarak

karşımıza çıkmaktadır. Aristoteles burada, güneşin öptüğü kıyıların ve inişli çıkışlı tepelerin ortasında, felsefe tarihinde silinmez bir iz bırakarak tefekkür içinde dolaşmıştır. Ziyaretçiler için Assos önemli bir turizm destinasyonu olarak ön plana çıkmaktadır.

1.2.3.2. Çanakkale’deki Diğer Turizm Unsurları

Çanakkale denilince ilk akla gelen tarihi turizm unsurlarının yanı sıra bölge farklı turizm türlerinin de potansiyel destinasyonu olma konusunda çeşitli unsurlara sahiptir. Bunlar şu şekilde özetlenebilir:

Kaz Dağları: Çanakkale'nin Kaz Dağları, yerel adıyla Kazdağları, doğa tutkunları ve yürüyüşçüler için bir cennettir. Kaz Dağları Milli Parkı, yemyeşil ormanlar, sakın şelaleler ve dingin manzaralar arasında dolanan bir patika ağına sahiptir. Ziyaretçiler rehberli yürüyüşlere çıkabilir, yıldızlı gökyüzünün altında kamp kurabilir ve kendilerini bu doğa harikası yerin huzuruna bırakabilirler (Çuhadar, 2015: 604).

Bozulmamış Plajlar ve Deniz Manzaraları: Çanakkale'nin Çanakkale Boğazı ve Ege Denizi boyunca uzanan geniş sahil şeridi, pitoresk plajlar ve sakın deniz manzaraları sunmaktadır. Rahatlamak isteyen gezginler bozulmamış kumlu kıyılarda gevşeyebilir, kristal berraklığındaki sularda yüzebilir ve nefes kesici gün batımlarının tadını çıkarabilir. Rüzgâr sörfü ve yelkencilik gibi çeşitli su sporları, macera arayanları Çanakkale'nin deniz güzelliğini keşfetmek için oldukça elverişlidir (Uğuz & Çelik Uğuz, 2013).

Gastronomi Turizmi: Çanakkale'nin mutfak kültürü, coğrafi konumu ve farklı tarihinden etkilenen lezzetlerin keyifli bir birleşimidir. Ziyaretçiler “mıhlama” (mısır unu lapası), “keşkek” (buğday ve et yemeği) ve taze deniz ürünleri gibi yerel yemeklerin tadına bakarak bir mutfak yolculuğuna çıkabilirler. Yemek festivalleri ve gastronomi turları, turistlerin ilin nefis mutfağının tadına varmasını sağlamaktadır (Bucak & Ateş, 2014).

Festival Turizmi: Çanakkale yıl boyunca kültürel çeşitliliğini ve sanatsal canlılığını kutlayan bir dizi festivale ev sahipliği yapmaktadır. Antik kente saygı duruşu niteliğindeki Uluslararası Troia Festivali'nde canlı performanslar, müzik ve kültürel sergiler yer almaktadır. Bu festivaller sadece Çanakkale'nin mirasını sergilemekle kalmamakta, aynı zamanda bir topluluk duygusunu ve kültürel alışverişi de teşvik etmektedir (Sözen, 2007: 82-26).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Çanakkale'nin turizm potansiyeli, tarih, kültür ve doğa iplikleriyle dokunmuş bir goblen gibidir. Tarihi yerleri, kültürel hazineleri, doğal güzellikleri ve çeşitli turizm olanakları geniş bir gezgin yelpazesine hitap etmektedir. Çanakkale, sürdürülebilir turizm uygulamalarını benimseyerek mirasının korunmasını, çevrenin korunmasını ve turizm sektörünün gelişmesini sağlamaktadır. Çanakkale bir turizm destinasyonu olarak gelişmeye devam ederken, sorumlu turizm konusunda örnek bir model teşkil etmektedir. İlin geçmişini koruma, kültürünü besleme ve doğal güzelliklerini koruma konusundaki kararlılığı, turizmin miras ve ekoloji ile uyum içinde geliştiği bir geleceğin yolunu açmaktadır.

1.2.4. Sualtı Dalış ve Dalış Turizmi

Sualtı dünyasının heyecan verici bir keşfi olan dalış turizmi, nefes kesici deniz ekosistemleri ve batık harikalarla dolu bir dünyayı gözler önüne sermektedir. Çanakkale bağlamında bu bölüm, dalış turizminin derinliklerine ve Türkiye'nin bu büyüleyici ili için taşıdığı büyük potansiyele doğru ilgi çekici bir yolculuğa çıkmaktadır. Eşsiz coğrafi konumu ile Çanakkale, masmavi sularının altında keşfedilmeyi bekleyen büyüleyici bir batık hazineler dokusu sunmaktadır.

1.2.4.1. Sualtı Dalışın Tarihi, Sualtı Dalış Sistemleri ve Teknikleri

İnsanoğlunun ekonomik, ticari ve askeri faktörlerden kaynaklanan doğal dünyayı keşfetme ve fethetme arzusu, insanoğlunu sualtı dünyasını keşfetmeye yöneltmiştir. Tarih boyunca, insanlığın doğuştan gelen merakı, kaynakları çıkarma ve doğanın güçlerine direnme ihtiyacıyla birleştiğinde, bireyleri okyanusların derinliklerine inmeye itmiştir. İlk dalgıçlar dekoratif süs eşyaları elde etmek ve yiyecek çıkarmak gibi amaçlarla denizlere dalarken, nadiren 100 fitin (30,48 metre) ötesine inmişlerdir. Mezopotamya'da (M.Ö. 4500 civarı) yapılan arkeolojik kazılarda dekoratif takı olarak kullanılan deniz kabuklarının ortaya çıkarılması, bu ilk dalgıçların bu tür kabukların toplanmasında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, Mısır'da M.Ö. 3100'lerden kalma kanıtlar, incilerin süs aksesuarları olarak kullanıldığını göstermekte ve dalgıçların varlığını ve faaliyetlerini daha da vurgulamaktadır (Dimmock & Cummins, 2013).

Bununla birlikte, dalışın zaman içindeki evrimi, değişen ihtiyaçlar ve teknolojik ilerlemeler tarafından yönlendirilmiştir. Günümüz dalışı, hem serbest dalış hem de batisfer ve batiskaf gibi dalgıç araçları gibi çeşitli aparatların kullanımını içeren geniş bir uygulama yelpazesini kapsamaktadır. Bu teknoloji harikaları, insanların okyanusun derinliklerini 10.000 metreye kadar şaşırtıcı derinliklere kadar keşfetmelerini sağlamıştır. Özellikle, sualtı teknolojilerindeki ilerlemeler, açık denizde petrol çıkarma gibi faaliyetlerin kolaylaştırılmasında çok önemli bir rol oynamıştır; burada genellikle “aquanaut” (akuanaut) olarak adlandırılan dalgıçlar, dalgıç dekompresyon odaları olarak bilinen sualtı habitatlarından yola çıkarak 500-600 metre derinliklere inebilmektedir (Seki, 1989).

Dalışın tarihsel evrimi, sualtı dünyasının potansiyelini anlama, fethetme ve kullanma konusundaki amansız arayışı yansıtmaktadır. Dalış, süslenme ve beslenme arayışındaki ilk köklerinden çok yönlü bir disipline doğru kayda değer bir dönüşüm geçirmiştir. Bir dizi sofistike araç ve teknolojiyle donatılmış modern dalgıçlar, okyanusu bilimsel, ticari ve eğlence amaçlı bir kombinasyonla keşfetmektedirler. İlk, ilkel dalış yöntemlerinden çağdaş tekniklere geçiş, insanlığın dalgaların altında saklı gizemleri kavrama konusundaki sarsılmaz kararlılığını göstermektedir. Batisferler ve denizaltılar gibi gelişmiş cihazların kullanımı, değerli kaynaklara erişme, bilimsel araştırma yapma ve çeşitli endüstrileri destekleme gerekliliğinden hareketle aşırı derinlikleri keşfetme becerimizdeki derin değişimin altını çizmektedir. Dahası, uçurumun derinliklerine inen günümüz akuanautları, deniz ekosistemleri ve jeolojik olaylara ilişkin anlayışımızı genişletmiştir (Dimmock & Cummins, 2013).

Sonuç olarak, dalış tarihi insanoğlunun doymak bilmez merakının ve yaratıcılığının bir kanıtıdır (Dimmock & Cummins, 2013). Deniz kabuğu ve inci arayan ilk dalgıçların ilkel çabalarından, daha önce görülmemiş derinliklerde keşif yapılmasını sağlayan sofistike teknolojilere kadar dalışın evrimi, durmak bilmeyen bilgi arayışımızın ve sualtı aleminin zorluklarının üstesinden gelme dürtümüzün bir kanıtıdır (Seki, 1989). Bugün dalış, hem bilinmeyen keşfi hem de bilimsel anlayışı ve endüstriyi ilerletmek için bir araç olarak durmakta ve insan keşif ve yenilikçiliğinin kalıcı ruhunu özetlemektedir.

a. Sualtı Dalış Sistemleri

Dalış teknolojisi, hantal ve tehlikeli ekipmanların kullanıldığı ilk günlerden günümüzün sofistike sistemlerine kadar önemli ölçüde gelişerek dalgıçlar için güvenliği, verimliliği ve erişilebilirliği artırmıştır. Bu evrimin merkezinde üç ana sistem bulunmaktadır: açık devre tüplü sistem, kapalı devre solunum cihazları ve yüzeyden beslenen dalış sistemleri. Her sistem kendine özgü avantajlar sunmakta ve eğlence amaçlı dalışlardan profesyonel uygulamalara kadar farklı dalış ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bu bölüm, bu sistemlerin mekaniğini, kullanımını ve güvenlik yönlerini inceleyerek dalış dünyasını nasıl şekillendirdiklerini ve sualtı keşiflerini ve faaliyetlerini nasıl etkilemeye devam ettiklerinin anlaşılmasının sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu sistemlerin her birinin kendine özgü bileşenleri, işleyişi, avantajları, karmaşıklıkları, kullanımı ve güvenlik hususları vardır.

b. Açık Devre Scuba Sistemi

Genellikle tüplü dalış olarak adlandırılan açık devre tüplü sistem, eğlence amaçlı dalışın en yaygın ve tanınabilir şeklidir. Dalgıçların sualtı araştırmalarını sürdürmek için taşınabilir bir solunum gazı kaynağı, tipik olarak bir basınçlı hava tankı veya bir gaz karışımı taşımaları ile karakterize edilir. Sistem, solunum sırasında dalgıcın akciğerlerine gaz verilmesi ve solunan gazın çevredeki suya atılması prensibine göre çalışır (Parrish & Pyle, 2002).

Açık devre scuba sistemi, her biri dalışın güvenliğini ve verimliliğini sağlamada belirli bir işleve hizmet eden birkaç temel bileşenden oluşur. Bu bileşenler şunları içerir (Parrish & Pyle, 2002):

- **Dalış Silindiri:** Genellikle alüminyum veya çelik gibi yüksek mukavemetli malzemelerden yapılan dalış tüpü, solunum gazını basınç altında depolar. Silindirler çeşitli boyutlarda olup en yaygın olanı 80 fit küp alüminyum tanktır.
- **Regülatör:** Regülatör, silindirdeki yüksek basınçlı gazı solunabilir bir seviyeye düşüren kritik bir bileşendir. Tüp vanasına takılan birinci kademe ve dalgıcın nefes almak için ağızına yerleştirdiği ikinci kademedir.
- **Yüzerlilik Kontrol Cihazı (BCD):** BCD, içindeki hava hacmini ayarlayarak dalgıçların yüzerliklerini kontrol etmelerini sağlayan giyilebilir bir cihazdır. BCD

şişirildiğinde dalgıçlar daha fazla yüzer hale gelirken, söndürüldüğünde derinlikleri artar.

- Islak Elbise veya Kuru Elbise: Dalgıçlar ya ince bir su tabakasının vücuda girmesini ve vücut tarafından ısıtılmasını sağlayan ıslak elbise ya da dalgıcı kuru tutarak ısı yalıtımı sağlayan kuru elbise giyerler.
- Ağırlık Sistemi: Dalgıçlar kaldırma kuvvetini dengelemek ve sualtında nötr yüzerliği korumak için gerektiğinde ayarlanabilen ağırlık sistemleri kullanırlar.
- Maske, Paletler ve Şnorkel: Bu temel aksesuarlar sualtında konforu ve hareket kabiliyetini artırır. Maske net görüş sağlarken, paletler yüzmeyi kolaylaştırır ve şnorkel yüzeyden nefes almayı sağlar.
- Dalış Bilgisayarı: Dalış bilgisayarı derinlik, dalış süresi, çıkış hızı ve nitrojen seviyeleri hakkında gerçek zamanlı bilgi sağlayan modern bir eklentidir. Dalgıçların dekompresyon hastalığından kaçınmasına yardımcı olarak güvenliği artırır.

Çalışma sırasında açık devre scuba sistemi aşağıdaki gibi çalışır (Graver, 2016):

- Dalgıç BCD'yi, silindiri ve diğer teçhizatı giyer, düzgün bir şekilde monte edildiğinden ve güvenli bir şekilde takıldığından emin olur.
- Regülatörün ilk kademesi tüp valfine bağlanarak basınçlı gazın serbest kalmasını sağlar.
- Dalgıç ikinci kademe regülatörden nefes alırken, regülatör yüksek basınçlı gazı ortam basıncına düşürerek solunabilir hava sağlar.
- Dalgıç BCD'yi kullanarak kaldırma kuvvetini kontrol eder ve nefes alıp vererek derinliğini ayarlar.
- Dalış bilgisayarları gibi izleme ekipmanları dalgıcın dalış profilini ve güvenlik parametrelerini yönetmesine yardımcı olur.

Açık devre scuba sistemi kullanım kolaylığı, çok yönlülük ve kullanılabilirlik gibi çeşitli avantajlar sunar. Dalgıçların sığ resiflerden derin batıklara kadar çok çeşitli derinlikleri ve ortamları keşfetmesine olanak tanır. Bununla birlikte, bazı hususları da beraberinde getirir (Graver, 2016):

- Gaz Kaynağı Sınırlaması: Dalgıçlar gaz tedariklerini izlemeli ve hava veya gaz karışımlarının sınırları dahilinde dalışlar planlamalıdır. Sualtında solunum gazının bitmesi hayati tehlike yaratabilir.
- Dekompresyon: Daha derin dalışlar, biriken nitrojeni güvenli bir şekilde serbest bırakmak için yükseliş sırasında dekompresyon duraklamaları gerektirebilir. Bunun yapılmaması dekompresyon hastalığına neden olabilir.
- Ekipman Bakımı: Ekipmanın düzenli bakımı ve muayenesi, güvenilirliğini ve güvenliğini sağlamak için çok önemlidir. Dalgıçlar bakım programlarına uymalı ve güvenlik protokollerini takip etmelidir.
- Yüzerlik Kontrolü: Nötr yüzerliğe ulaşmak ve bunu korumak acemi dalıcılar için zorlayıcı olabilir, bu da onların konforunu ve güvenliğini etkileyebilir.
- Gaz Karışımları: Teknik dalgıçlar nitroks veya trimix gibi ek eğitim ve ekipman gerektiren özel gaz karışımları kullanabilirler.

Bu hususlara rağmen, açık devre scuba sistemi dünya çapında rekreasyonel dalgıçlar için popüler bir seçim olmaya devam etmekte ve sualtı aleminin harikalarına erişim sunmaktadır.

c. Kapalı Devre Rebreathers (CCR)

Kapalı devre solunum cihazları (CCR'ler) açık devre scuba'ya kıyasla daha gelişmiş ve verimli bir dalış sistemini temsil eder. CCR'ler solunan gazı geri dönüştürerek karbondioksiti (CO_2) giderir ve neredeyse kapalı bir döngü oluşturmak için gerektiğinde oksijen ekler. Bu geri dönüşüm süreci gaz tüketimini en aza indirir ve kabarcık salınımını azaltır, bu da CCR'leri özellikle bilimsel, askeri ve teknik dalışlar için avantajlı hale getirir (Sieber & Pyle, 2010).

CCR'lerin kullanımı birkaç önemli avantaj sağlamaktadır (Fock, 2013):

- Uzatılmış Dalış Süreleri: CCR'ler solunum gazı karışımını geri dönüştürdükleri ve optimize ettikleri için dalış sürelerini önemli ölçüde uzatır. Bu özellikle derin veya uzun dalışlar için faydalıdır.
- Azaltılmış Gaz Tüketimi: CCR'ler solunan gazı geri dönüştürdüğünden, daha az gaz kaynağına ihtiyaç duyarlar, bu da onları uzak keşifler ve uzun süreli görevler için uygun hale getirir.

- Azaltılmış Kabarcıklar: CCR'ler minimum kabarcık üreterek, askeri ve bilimsel uygulamalar için kritik bir özellik olan gizli ve daha az yıkıcı sualtı araştırmasına olanak
- Geliştirilmiş Güvenlik: CCR'ler gaz karışımlarının sürekli olarak izlenmesini ve kontrol edilmesini sağlayarak gazla ilgili kaza riskini azaltır. Ayrıca daha güvenli dekompresyon profilleri sağlarlar.

Bununla birlikte, CCR'lerin karmaşıklığı özel eğitim ve titiz bakım gerektirmektedir. Dalgıçlar CCR'leri güvenli bir şekilde çalıştırmak, gaz yönetimini anlamak ve olası acil durumlarla başa çıkmak için sıkı bir eğitimden geçmelidir. Ayrıca, güvenilirliği sağlamak için ekipman bakımı ve kalibrasyonu şarttır (Sieber & Pyle, 2010).

d. Yüzey Destekli Dalış

Su üstü destekli dalış, genellikle ticari ve endüstriyel uygulamaların yanı sıra bilimsel araştırmalarda ve askeri operasyonlarda kullanılan farklı bir dalış sistemidir. Tüplü ve CCR sistemlerinin aksine, yüzeyden beslenen dalgıçlar yüzeye bağlı hortumlar aracılığıyla solunum gazı alırlar, bu da uzun süreli sualtı çalışmalarına olanak sağlar ve bağımsız tanklara olan ihtiyacı ortadan kaldırır (Huggins, 2006).

Yüzey destekli dalış, aşağıdakiler de dahil olmak üzere çeşitli alanlarda uygulama alanı bulmaktadır (Huggins, 2006):

- Ticari Dalış: Su üstü dalgıçları sualtı kaynağı, inşaat, bakım ve açık deniz yapılarının, boru hatlarının ve gemilerin denetimi gibi görevleri yerine getirir.
- Bilimsel Araştırma: Bilim insanları su üstü dalışını deniz biyolojisi araştırmaları, oşinografi ve sualtı arkeolojisi için kullanmakta ve uzun süreli veri toplama imkanı sağlamaktadır.
- Askeri Dalış: Askeri dalgıçlar mayın temizleme, keşif ve kurtarma operasyonları gibi görevler için su üstü sistemleri kullanırlar.

Yüzey destekli dalışta güvenlik hususları şunları içerir (Humphrey vd., 2011):

- Yüzey Hortum Bağlantısı: Dalgıçlar kendilerini yüzeye bağlayan ve solunum gazı, iletişim ve izleme sağlayan bir yüzey hortum bağlantısına güvenirlir.

Dolanmayı önlemek için uygun yüzey hortum bağlantısı yönetimi hayati önem taşır.

- Dekompresyon: Yüzeyden beslenen dalgıçlar dekompreseye ihtiyaç duyabilir ve gerektiğinde güvenlik duruşları yapılmalıdır.
- İletişim: Yüzey ve dalgıçlar arasındaki açık iletişim, karmaşık görevler sırasında güvenlik ve koordinasyon için çok önemlidir.

Bu bölümde sunulan bilgiler değerlendirildiğinde, dalış sistemleri, dalgıçların benzersiz ihtiyaçlarına ve hedeflerine göre uyarlanmış bir dizi teknoloji ve metodolojiyi kapsar. Açık devre tüplü sistem erişilebilirlik ve çok yönlülük sunarken, kapalı devre solunum cihazları verimlilik ve gizlilik sağlar. Yüzey destekli dalış, genişletilmiş kabiliyetleriyle ticari, bilimsel ve askeri çabaları desteklemektedir. Her sistem, uygun eğitim, ekipman bakımı ve güvenlik protokollerinin önemini vurgulayan avantajlar ve karmaşıklıklar sunar. İster eğlence, ister bilimsel keşif veya endüstriyel uygulamalar için olsun, dalış sistemleri sualtı dünyasının sırlarını çözmeye devam ederek bu büyüleyici alanı daha iyi anlamamızı sağlamaktadır.

e. Sualtı Dalış Teknikleri

Dalış teknikleri, güvenli ve keyifli sualtı deneyimleri sağlamak için temeldir. İster acemi ister deneyimli bir dalgıç olun, temel dalış becerilerinde ustalaşmak, daha karmaşık tekniklere ilerlemek ve güvenlik protokollerini anlamak dalış eğitiminin temel unsurlarıdır..

f. Temel Dalış Becerileri ve Sualtı Navigasyonu

Temel dalış becerileri sualtı dalışı için en öncelikli ve tüm tekniklerin önünde bir konudur. Temel dalış becerileri ana hatlarıyla dört temel konuyu bünyesinde barındırır (Solikhin, 2022):

- Yüzerlik Kontrolü: Yüzerlik kontrolü dalışın temel becerilerinden biridir. Nötr yüzerlik elde etmek, dalgıçların suda zahmetsizce gezinmesini, enerji tasarrufu yapmasını ve sualtı ortamına etkiyi en aza indirmesini sağlar. Yüzerlik kontrolü, yüzerlik kontrol cihazındaki (BCD) hava miktarını ayarlayarak dalgıcın su sütunundaki konumunu yönetmeyi içerir.

- Nötr Yüzerliğe Ulaşmak: Dalgıçlar ne pozitif yüzerlikte (yüzeye doğru yükselme) ne de negatif yüzerlikte (deniz tabanına doğru batma) olmayı hedefler. Doğru ağırlıklandırma, kontrollü nefes alma ve BCD'nin ince ayarı dalgıçların nötr yüzerlik elde etmelerine yardımcı olur.
- Hava Kaynağının Korunması: Nötr yüzerliğin korunması, sürekli ayarlama ihtiyacını azaltır, solunum gazını korur ve dalış sürelerini uzatır.
- Becerikli yüzerlik kontrolü, hassas mercan resifleri ve deniz yaşamı ile yanlışlıkla teması önleyerek sorumlu dalış uygulamalarını teşvik eder.

Sualtı navigasyon becerileri dalgıçların dalış alanlarını etkili bir şekilde keşfetmeleri, giriş noktalarına geri dönmeleri ve dalış boyunca güvenliklerini sağlamaları için hayati önem taşır. Temel unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Solikhin, 2022):

- Doğal Navigasyon: Dalgıçlar yönlerini bulmak ve navigasyon için kaya oluşumları, mercan oluşumları ve kum dalgaları gibi doğal sualtı özelliklerini kullanabilirler.
- Pusula Kullanımı: Birçok dalgıç yön duygusunu korumak ve önceden planlanmış navigasyon rotalarını takip etmek için pusula taşır.
- Mesafe Tahmini: Dalgıçlar zaman ve palet vuruşlarını kullanarak mesafeleri tahmin ederek ilerlemelerini ölçebilir ve doğru bir şekilde seyredebilirler.
- Yüzey İşaretleyici Şamandıralar (SMB'ler): SMB'ler tekneye veya kıyıya sinyal vermek için yüzeye yerleştirilir ve dalgıçların yükselmesine ve yeniden konumlandırılmasına yardımcı olur.
- Arama Düzenleri: Sualtı arama paternleri kayıp nesnelerin veya kayıp dalgıçların yerini tespit etmek için gereklidir ve dalış kurtarma eğitiminin bir parçasıdır.

g. İleri Teknikler

Sualtı dalışında ileri tekniklerde üç temel dalış tekniği bulunmaktadır. Bunlar derin dalış, gece dalışı ve enkaz-batık dalışıdır. Derin dalış, eğlence amaçlı dalış sınırı olan 18-40 metrenin (60-130 feet) ötesindeki derinlikleri keşfetmeyi içerir. Derin dalışla ilişkili risklerin artması nedeniyle uygun eğitim ve ekipman şarttır. Dikkat edilmesi gerekenler şu şekilde sıralanabilir (Braun, 2022):

- Dekompresyon Prosedürleri: Derin dalıcıların, biriken nitrojeni güvenli bir şekilde boşaltmak için yükseliş sırasında dekompresyon durakları yapmaları gerekebilir. Dalış tabloları, dalış bilgisayarları ve dekompresyon yazılımları hakkında bilgi sahibi olmak çok önemlidir.
- Gaz Karışımları: Teknik dalgıçlar narkoz ve oksijen toksisitesinin etkilerini azaltmak için nitrox ya da trimix gibi özel gaz karışımları kullanırlar.
- Ekipmanla İlgili Hususlar: Derin dalıcılar sağlam ekipmanlara, kritik sistemlerde yedekliliğe ve yedek gaz tedarik seçeneklerine ihtiyaç duyarlar.

Gece dalışı, birçok canlı ve davranış gece olduğu için sualtı yaşamına benzersiz bir bakış açısı sunar. Gece dalıcıları karanlıkta yönlerini bulmak ve deniz yaşamını gözlemlemek için sualtı ışıklarına ve tekniklerine güvenirler. Önemli unsurlar şu şekildedir (Barker & Roberts, 2004):

- Aydınlatma: Dalgıçlar yollarını aydınlatmak ve belirli konulara odaklanmak için ana ve yedek ışıklar kullanırlar.
- Sinyal Cihazları: Işık sinyalleri ve parlayan çubuklar dalgıçlar arasındaki iletişimi güçlendirir.
- Sualtı Canlılarının Gözlemi: Gece dalıcıları gündüz görülemeyen avlanma ve beslenme davranışlarına tanık olabilirler.
- Güvenlik Protokolleri: Yakın arkadaş dalışı ve durumsal farkındalığın korunması gece dalışı güvenliği için esastır.

Batık dalışı ise, tarihi ve rekreasyonel çekicilik sunan gemi enkazlarını, uçakları veya batık yapıları keşfetmeyi içerir. Temel yaklaşımlar ve unsurlar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Edney, 2011):

- Tarihsel Keşif: Enkaz dalgıçları enkazla ilişkili tarihi, eserleri ve hikayeleri keşfeder.
- Penetrasyon Dalışı: Bazı batık dalışları, özel eğitim ve ekipman gerektiren yapıya girmeyi içerir.
- Koruma: Sorumlu batık dalışı, alanın bütünlüğünü korumayı ve tarihi eserlere saygı göstermeyi vurgular.

h. Güvenlik Protokolleri

Sualtı dalışının ileri teknikler özelinde güvenlik protokolleri farklı boyutları içermektedir. İlk olarak dekompresyon kuralları, yükseliş sırasında çözünmüş nitrojen salınımının neden olduğu potansiyel olarak yaşamı tehdit eden bir durum olan dekompresyon hastalığından kaçınmak için kritik öneme sahiptir. Bunlar da aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Walker, 2013):

- Dalış Tabloları: Geleneksel dalış tabloları dekompresyonsuz dalışlar için derinlik ve zaman sınırları sağlar.
- Dalış Bilgisayarları: Dalış bilgisayarları gerçek zamanlı nitrojen seviyelerini hesaplayarak daha güvenli ve daha esnek dalış profilleri sağlar.
- Dekompresyon Odaları: Acil durumlarda, basınç odaları dekompresyon hastalığını tedavi etmek için kullanılır.

Dalgıçlar hem sualtında hem de yüzeyde acil durumlara müdahale etmeye hazırlıklı olmalıdır.

- Buddy Sistemleri: Buddy sistemi acil durumlarda yardım sağlayarak dalıcı güvenliğini artırır.
- İlk Yardım ve Oksijen Uygulaması: Dalgıçlar yaralanmalara ve olaylara müdahale edebilmek için temel ilk yardım ve oksijen uygulaması konusunda eğitilmelidir.
- Acil Durum Çıkışları: Dalgıçlar hava bitmesi kaynaklı ya da yaralanma gibi durumları yönetmek için kontrollü acil çıkışları öğrenirler..

Sonuç olarak, dalış tekniklerinde uzmanlaşmak güvenli ve keyifli sualtı keşifleri için çok önemlidir. Yüzerlilik kontrolü ve sualtı navigasyonu temel becerilerdir; derin dalış, gece dalışı ve batık dalışı gibi ileri teknikler ise deneyimli dalgıçlar için heyecan verici fırsatlar sunar. Dekompresyon kuralları ve acil durum prosedürleri de dahil olmak üzere güvenlik protokolleri, sorumlu dalış uygulamalarının temel bileşenleridir. İster yeni başlayan ister deneyimli bir dalgıç olun, tatmin edici bir dalış deneyimi için sürekli eğitim ve güvenlik kurallarına bağlılık çok önemlidir.

1.2.4.2. Dalış Turizmi

Bilim ve teknolojinin hızla ilerlediği 21. yüzyılda, okyanusların bir zamanlar esrarengiz olan derinlikleri yavaş yavaş gizemini yitirmeye başlamıştır. Yine de bu deniz diyarları bilinmeyen ve keşfedilmemiş şeylerle dolup taşmaya devam etmektedir. Son yıllarda dünya çapında dalgıçların sayısında önemli bir artış yaşanmıştır; bu da insanlığın denizlerin esrarengiz derinliklerine duyduğu hayranlığı ve doğuştan gelen keşif arzusunu yansıtan bir olgudur. Sonuç olarak, “Dalış Turizmi” olarak bilinen ve macera, keşif ve sualtı dünyasına dalmanın katıksız hazzı arzusuyla hareket eden yeni bir turizm dalı ortaya çıkmıştır (Yaşar, 2011; Erkurt & Paker, 2014).

Bu turizm türü, sualtı dalış turizmi, amacını ağırlıklı olarak eğlence ve sporda bulmaktadır. Meraklıların kendilerini su alemine kaptırdıkları, sadece heyecan ve eğlence değil, aynı zamanda dalgaların altındaki dünyayla derin bir bağ kurmayı amaçladıkları bir alandır. Bilginin sınırlarının sürekli zorlandığı bir çağda, dalış turizmi keşif ve merak ruhunu temsil etmekte, bireylere günümüz maceraperestleri olma ve okyanus yüzeyinin altında gizlenen bilinmeyen gizemleri keşfetme şansı sunmaktadır (Erkurt & Paker, 2014).

Dalış turizmi, geniş turizm endüstrisi içinde nispeten yeni ve hızla büyüyen bir niş olarak, sualtı dünyasının cazibesi nedeniyle önem kazanmıştır. Bu turizm dalı, karasal dünyadan gizlenen su harikalarını keşfetme, keşfetme ve takdir etme merakıyla hareket eden bireyleri kendine çekmektedir. Dalış turizmi macera arayanlara, doğa tutkunlarına ve sıra dışı olanı deneyimlemek isteyenlere bir davetiye çıkarır. Onlara okyanusun keşfedilmemiş bölgelerini keşfederek sualtı gezginleri olma fırsatı sunar (Sürme & Dağlıoğlu, 2019).

Dalış turizminin belirleyici özelliklerinden biri de çok yönlü doğasıdır. Eğlence, rekreasyon ve atletik arayışları kapsayan çeşitli ilgi alanlarına hitap eder. Bazıları için günlük rutinden bir kaçış, rahatlama, gençleşme ve sualtı manzaralarının dingin güzelliğine dalma fırsattır. Diğerleri ise gemi enkazlarını, sualtı mağaralarını keşfetmenin veya doğal yaşam alanlarında görkemli deniz canlılarıyla karşılaşmanın adrenalin pompalayan macerasına kapılmaktadır. Ayrıca dalış turizmi, ekolojik farkındalık ve turizm arasında bir köprü görevi görerek çevreyle daha derin bir bağ

kurulmasını ve hassas deniz ekosistemlerinin korunmasını teşvik eder (Erkurt & Paker, 2014).

1.2.4.3. Çanakkale'nin Sualtı Dalış Turizmi Potansiyeli

Çanakkale kıyılarında kıyı turizminin gelişmesi sadece ilçelerin turizm potansiyelini zenginleştirmekle kalmamış, aynı zamanda sualtı dalış turizminin de gelişmesine zemin hazırlamıştır. 1990'lı yıllarda bir dalış okulu ile başlayan sualtı dalış turizmi, 2000'li yıllardan itibaren ivme kazanmıştır (Mercan vd., 2021).

Kıyı bölgeleri benzersiz özellikleri nedeniyle farklı dalış destinasyonları olarak öne çıkmaktadır. Antik ve tarihi batıklar nedeniyle batık dalışı, kıyı jeomorfolojisi nedeniyle resif ve duvar dalışı ve zengin flora ve fauna için fırsatlar sunarlar. Dikkat çekici özelliklerinden biri, Karadeniz ve Akdeniz arasında bir geçiş bölgesi olarak her iki denizin flora ve faunasını kapsayan konumlarına atfedilen çeşitli flora ve faunanın varlığıdır. Bu özelliklerden tam potansiyeliyle yararlanıldığında ve küresel dalış turizmi pazarına sunulduğunda, araştırma alanı dünya çapında aranan dalış destinasyonlarından biri olmaya adaydır. Bugün Çanakkale kıyılarının cazibesi, dalış okullarının geliştiği İstanbul, İzmir, Bursa, Çanakkale, Balıkesir ve Ankara gibi çeşitli şehirlerden çok sayıda dalgıçın ilgisini çekmektedir. Bu kurumlar dalış becerilerinin geliştirilmesinde, sualtı keşiflerinin teşvik edilmesinde ve sorumlu dalış uygulamalarının yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynamıştır (Mercan vd., 2021).

Çanakkale'de dalışın öne çıkan yönlerinden biri de zengin tarihi ve arkeolojik sualtı manzaralarıdır. Antik ve tarihi gemi enkazlarının varlığı, her dalışa bir entrika unsuru ve tarihi önem katmaktadır. Bu batık kalıntıları keşfetmek, dalgıçlara geçmişle bağlantı kurmak ve tarihe ilk elden tanıklık etmek için eşsiz bir fırsat sunar (Korkmaz & Yavaş, 2020).

Çanakkale'nin dalış destinasyonlarının bir diğer ilgi çekici özelliği de resif ve duvar dalışlarını içeren kıyı jeomorfolojisidir. Kıyı oluşumları, canlı deniz yaşamı, karmaşık mercan oluşumları ve dramatik sualtı topografyası ile karakterize edilen büyüleyici sualtı manzaraları sunar. Dalgıçlar bu dinamik ortamlarda gezinirken çok çeşitli su türleriyle karşılaşabilirler (Mercan vd., 2021). Sualtı fotoğrafçıları, sundukları eşsiz fırsatlar nedeniyle özellikle Çanakkale'nin dalış bölgelerine ilgi duymaktadır. Bu sualtı

alemlerinin güzelliğini yakalamak, tarihi batıkları belgelemek ve çeşitli deniz yaşamını sergilemek, bölgedeki dalış turizminin önemli bir yönü haline gelmiştir (Özalp, 2009).

1.3. Konuyla İlgili Yürütülmüş Çalışmalar

Literatür taraması sonucunda elde edilen bilgilerin derlendiği bu bölüm, dalış turizmi, Çanakkale İli ve benzer kıyı destinasyonları ile ilgili mevcut bilgi birikimi ve araştırmaların kapsamlı bir incelemesini sunarak bu çalışmanın temel bir bileşeni olarak hizmet etmektedir. Bu bölüm, dalış turizminin çeşitli yönleri ve Çanakkale ile ilgisi hakkında incelikli bir anlayış sağlamak için çeşitli akademik kaynakları, bilimsel makaleleri, araştırma makalelerini ve yayınları incelemektedir.

Bu literatür taramasının amacı iki yönlüdür: birincisi, çalışmanın analiz ve bulgularının temelini oluşturan teorik bir çerçeve oluşturmak ve ikincisi, mevcut araştırmayı bilgilendirebilecek önceki araştırmalardaki boşlukları, eğilimleri ve içgörülerini belirlemek. Bu nedenle, bu bölümde dalış turizminin ekonomik etkisi, sualtı ortamlarının ekolojik sürdürülebilirliği, Çanakkale'nin kültürel ve tarihi önemi ve dalış turistlerinin değişen tercih ve davranışları gibi kilit temalar incelenecektir.

Bu bölüm, mevcut literatürü eleştirel bir şekilde değerlendirip sentezleyerek dalış turizmi araştırmaları alanına katkıda bulunmayı ve Çanakkale'nin turizm gelişim stratejisi için değerli içgörüler ve öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Çanakkale'nin bir dalış turizmi destinasyonu olarak potansiyelinin daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesine olanak tanıyarak sonraki bölümler için güçlü bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

Akkoç'un (2013) tezinde, Bozcaada, Eceabat ve Gökçeada'daki sualtı dalış turizmi potansiyeli vurgulanmakta ve bölgenin zengin deniz biyoçeşitliliği, net sualtı görünürlüğü ve tarihi batıkların bolluğuna dikkat çekilmektedir. Bu doğal ve tarihi varlıklara rağmen tez, bu bölgelerdeki dalış turizmi potansiyelinin henüz tam olarak kullanılmadığını göstermektedir.

Araştırma, özellikle Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ve Troya Tarihi Milli Parkı ile bağlantılar yoluyla, dalış turizminin bölgenin daha geniş tarihi ve kültürel bağlamıyla bütünleştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu entegrasyon, turistlerin sualtı bölgelerine olan ilgisini artırmak için bir katalizör görevi görebilir ve böylece bölgenin genel cazibesini artırabilir. Dalış turizminin potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için tez,

hassas deniz ekosistemlerini ve tarihi batıkları korumak için koruma çabaları, dalış turistlerinin ihtiyaçlarına uygun altyapı ve hizmetlerin geliştirilmesi ve bölgenin eşsiz sualtı cazibe merkezlerini tanıtmak için pazarlama girişimleri de dahil olmak üzere çok yönlü bir yaklaşım önermektedir. Bu stratejilerden yararlanarak bölge dalış turizminde önemli bir artış görebilir, bu da hem yerel hem de uluslararası turistlerin daha uzun süre kalmasına ve daha fazla harcama yapmasına yol açabilir. Bu da Çanakkale'nin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunarak iş fırsatları yaratabilir ve yerel işletmeleri destekleyebilir. Tez, Bozcaada, Eceabat ve Gökçeada'da dalış turizminin stratejik gelişimi için ikna edici bir durum ortaya koymakta ve turizmin büyümesi ile doğal ve tarihi kaynakların korunmasını dengeleyen bir model önermektedir. Bu yaklaşım, turizm gelişimini çevre koruma ve kültürel mirasla bütünleştirmenin değerini göstererek benzer potansiyele sahip diğer bölgeler için de bir örnek teşkil edebilir.

Erkurt ve Parker'in (2014) sualtı arkeoparkları ve deniz turizmi üzerine yaptığı çalışma, özellikle sürdürülebilir turizm gelişimi bağlamında bu arkeoparkların önemli potansiyelinin altını çizmektedir. Çevreye duyarlı ve arkeolojik açıdan bilinçli turizm girişimlerini teşvik etmek için devlet kurumlarını, eğitim kurumlarını, dalış merkezlerini, turizm işletmelerini ve STK'ları içeren işbirlikçi çabalara duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu işbirlikleri, bilimsel açıdan doğru ve dalgıçlar için ilgi çekici özel dalış noktalarının yaratılması için çok önemlidir. Çalışma, tarih, arkeoloji ve turizm arasında daha derin bir bağ kurulmasını teşvik etmek amacıyla deniz arkeolojisine odaklanan program ve seminerlerin geliştirilmesini savunmaktadır. Bu çabalar, sualtı arkeoparklarının turistik cazibesini arttırmak ve böylece ülkenin turizm sektörüne önemli ölçüde katkıda bulunmak için hayati önem taşımaktadır.

Temiz ve diğerleri (2019) tarafından yapılan çalışma, Çanakkale'nin turizmde bir marka şehir olarak önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuç bölümünde Çanakkale'nin jeopolitik konumu, zengin doğal kaynakları, Gelibolu Tarihi Alanı ve Troya Antik Kenti gibi tarihi önemi gibi güçlü yönleri vurgulanıyor. Bununla birlikte çalışma, uluslararası tanıtım ve gelişmiş markalaşma stratejilerinin eksikliği gibi zorluklara da işaret etmektedir. Araştırmacılar, Çanakkale'nin kent turizmindeki cazibesini arttırmak için çeşitli stratejiler önermektedir. Bunlar arasında tarihi ve kültürel mirastan yararlanmak, altyapıyı ve markalaşma çabalarını iyileştirmek ve yerel ürünleri ve turizm faaliyetlerini tanıtmak yer alıyor. Çanakkale'nin kendine özgü niteliklerinin

tutarlı ve dinamik bir markalaşma stratejisine entegre edilmesi, Çanakkale'nin Türkiye'nin turizm manzarasında seçkin bir destinasyona dönüştürülmesi için çok önemli görülmektedir. Çalışma, Çanakkale'yi bir marka şehir olarak geliştirmek için gereken çok yönlü yaklaşıma ilişkin değerli bilgiler sunmakta, kapsamlı planlama ve hedefe yönelik tanıtım faaliyetlerine duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

Korkmaz ve Yavaş (2020) tarafından yapılan çalışmada, Çanakkale'nin Eceabat ilçesinin ekoturizm potansiyeli kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Bulgular, tarım ve hayvancılığın bölgede önemli geçim kaynakları olduğunu ve bölgenin, özellikle de Gelibolu savaş alanlarının tarihi önemiyle tamamlandığını vurgulamaktadır. Ancak bazı köyler bu turizm kaynağından yeterince faydalanamamakta ve bu da göçe yol açmaktadır. Çalışma, ekoturizm potansiyelinden faydalanmak ve dışarıya göçü önlemek için, plan ve projelerin toplum katılımıyla ivedilikle hayata geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın en önemli yönü sualtı dalış turizmi konusunda Çanakkale'nin potansiyelinin altının çizilmesidir. Ev pansiyonculuğu gibi konaklama seçeneklerinin artırılması ve doğa yürüyüşleri, sualtı dalış turizmi, kuş gözlemciliği ve tarım turizmi gibi çevre dostu turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi önerilmektedir. Bu girişimler, doğru planlama ve hükümet desteği ile birleştiğinde, Eceabat'ta turizmin bölgesel kalkınmasına ve çeşitlendirilmesine önemli ölçüde katkıda bulunabilir.

Türkel ve Gökdemir tarafından 2021 yılında yürütülen çalışma, Çanakkale'nin turizm cazibesini zenginleştirmek amacıyla Çanakkale Boğazı çevresindeki batıklara odaklanan dalış rotalarının geliştirilmesini inceliyor. Araştırma, çeşitli batıkları tanımlamak için kapsamlı bir yaklaşım benimsiyor ve bunları tarihsel önemlerine ve dalış seferlerinin pratikliğine göre dört farklı rotaya ayırıyor. Çalışma ayrıca, gerekli altyapının kurulmasının, sıkı güvenlik önlemlerinin uygulanmasının ve hem dalgıçları hem de turistleri cezbedecek tanıtım kampanyalarının yürütülmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu araştırmanın birincil odak noktası, Çanakkale'nin turizm olanaklarını çeşitlendirmek için bu batıkların tarihi ve ekolojik değerinden yararlanmaktır. Bölge, organize dalış rotaları oluşturarak tarih meraklılarından eko-turistlere ve macera arayanlara kadar geniş bir turist yelpazesine hitap edebilir. Bu strateji, Çanakkale'nin turizm sektörünü güçlendirme ve hem yerli hem de yabancı ziyaretçiler için aranan bir destinasyon olarak konumlandırma hedefiyle uyumludur. Tarihsel olarak stratejik önemiyle tanınan ve birçok önemli olaya sahne olan Çanakkale Boğazı, zengin denizcilik tarihine tanıklık

eden çok sayıda gemi enkazına ev sahipliği yapmaktadır. Bu batıklar sualtı keşifleri için eşsiz bir fırsat sunmakta ve dünyanın dört bir yanından dalgıçların ilgisini çekmektedir. Türkel ve Gökdemir'in araştırması, bu batıkların kullanılmayan potansiyelinin farkına vararak onları Çanakkale'nin turizm endüstrisi için değerli varlıklar olarak konumlandırıyor. Çalışmada batıkların dört farklı rotaya bölünmesi ikili bir amaca hizmet ediyor şeklinde değerlendirilmiştir. Bunlar, dalgıçlara yapılandırılmış ve çeşitli deneyimler sunarken aynı zamanda kırılgan sualtı ekosistemlerini korumak. Her rotada farklı tarihi öneme ve erişilebilirlik seviyelerine sahip batıklar sergilenmektedir. Bu çeşitlilik hem acemi hem de deneyimli dalgıçların bu keşiflere katılabilmesini sağlayarak dalış turizmi sektöründe kapsayıcılığı teşvik etmektedir. Ayrıca çalışma, genel dalış deneyimini geliştirmek için dalış merkezleri, ekipman kiralama tesisleri ve eğitim programları gibi temel altyapıya duyulan ihtiyacın altını çizmektedir. Güvenlik her şeyden önemlidir ve dalışla ilgili potansiyel riskleri azaltmak için sıkı güvenlik protokollerinin uygulanması çok önemlidir. Türkel ve Gökdemir'in araştırması, batıkların tarihi önemini, ekolojik değerini ve saf güzelliğini sergileyen iyi yürütülmüş tanıtım kampanyalarını savunmaktadır. Etkili pazarlama çabaları farkındalık yaratabilir ve hem yurt içinden hem de yurt dışından potansiyel ziyaretçiler arasında ilgi uyandırabilir. Sonuç olarak, Türkel ve Gökdemir'in çalışması Çanakkale Boğazı'ndaki batıkların tarihi ve ekolojik değerinden yararlanarak Çanakkale'nin turizm sektörünü geliştirmek için kapsamlı bir yaklaşım sunmaktadır. Yapılandırılmış dalış rotaları oluşturarak, güvenlik önlemlerine odaklanarak ve etkili tanıtım kampanyaları uygulayarak Çanakkale kendisini geniş bir turist yelpazesi için çeşitli ve çekici bir destinasyon olarak konumlandırabilir. Bu yaklaşım, eşsiz sualtı mirasını gelecek nesiller için korurken bölgenin ekonomik kalkınmasına da önemli ölçüde katkıda bulunma potansiyeline sahiptir (Türkel & Gökdemir, 2021).

Mercan, Sünnetçioğlu ve Uşak (2021) tarafından Çanakkale'deki dalış turizmi potansiyeli üzerine yapılan çalışmada, araştırmacılar bölgenin henüz kullanılmamış önemli bir potansiyele sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma, Çanakkale'nin zengin sualtı ortamlarını, tarihi batıklarını ve çeşitli deniz yaşamını önemli cazibe merkezleri olarak vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Çanakkale'de dalış turizminin geliştirilmesi, daha iyi altyapı, tanıtım ve çevre koruma önlemlerine duyulan ihtiyaç gibi zorluklarla karşı karşıyadır. Çalışma, bu engellerin üstesinden gelmek ve Çanakkale'nin potansiyelini tam

olarak gerçekleştirmek için hedefe yönelik stratejiler önermektedir. Bu stratejiler arasında dalış alanlarına erişimin iyileştirilmesi, güvenlik standartlarının geliştirilmesi ve Çanakkale'nin eşsiz dalış deneyimlerinin hem yurt içinde hem de yurt dışında tanıtılması yer almaktadır. Araştırma, doğru yatırım ve sürdürülebilir yönetimle dalış turizminin Çanakkale'nin doğal ve tarihi mirasını korurken yerel ekonomiye de önemli ölçüde katkı sağlayabileceği sonucuna varıyor. Bu gelişme sadece turizm sektörüne fayda sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda deniz ekosisteminin korunmasına ve ziyaretçiler arasında kültürel farkındalığın artırılmasına da yardımcı olacaktır.

Eren, Yıldıırım ve Adak (2021) tarafından yapılan çalışmada, Çanakkale'deki dalış turizmi katılımcılarının destinasyon imajı algıları kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma, Çanakkale'nin cazip altyapısı ve maliyet etkinliği ile karakterize edilen bir dalış destinasyonu olarak güçlü potansiyelini vurgulamıştır. Bununla birlikte, Çanakkale'nin çekicilik ve eğlence yönlerine ilişkin algının o kadar güçlü olmadığı ve iyileştirmeye açık olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, destinasyonun çeşitli dalgıçlar için daha cazip hale getirilmesi için genel çekiciliğinin artırılması gerektiğine işaret etmiştir. Bulgular, altyapının iyileştirilmesine yönelik stratejik girişimlerin yanı sıra Çanakkale'nin eşsiz sualtı özelliklerini ne çıkaracak pazarlama çabalarının, Çanakkale'nin önde gelen bir dalış noktası olarak imajını önemli ölçüde güçlendirebileceğini göstermektedir. Bu yaklaşım daha fazla turist çekerek yerel ekonomiye katkıda bulunabilir ve Çanakkale'deki genel turizm deneyimini geliştirebilir.

etin ve Akyıldız (2022) tarafından yapılan çalışma, Çanakkale-Biga'nın eko-turizm potansiyelini değerlendirmekte ve bazı temel faktörleri vurgulamaktadır. Araştırma, Biga'yı çeşitli eko-turizm faaliyetleri için uygun kılan zengin kültürel ve doğal varlıklarını vurgulamaktadır. Bununla birlikte çalışma, altyapı geliştirme ihtiyaı ve bölgenin eko-turizm olanaklarının daha fazla tanıtılması gibi zorlukları tanımlamaktadır. Bulgular, Biga'nın eko-turizm potansiyelinin daha geniş bölgesel cazibe merkezleriyle bütünleştirilmesinin cazibesini artırabileceğini göstermektedir. Bunların yanı sıra sualtı dalış turizmi alanında yapılacak yatırımların bölgeye yapacağı katkıları önemle vurgulamaktadır. Genel olarak alışma, Biga'da eko-turizmin geliştirilmesi için stratejik bir yaklaşım önermekte ve sürdürülebilir uygulamalar sağlarken doğal ve kültürel kaynaklardan yararlanılmasını tavsiye etmektedir.

Emiroğlu (2022) tarafından Çanakkale Erenköy'ün spor turizmi potansiyelinin değerlendirildiği çalışmada, araştırmacılar bölgenin çeşitli spor turizmi faaliyetlerine uygun zengin bir doğal ve kültürel çekicilikler karışımına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma, Erenköy'ün coğrafi konumu ve sunduğu çeşitlilik gibi güçlü yönleri tespit ederken, sınırlı konaklama tesisleri ve spor turizmi için yetersiz devlet desteği gibi zayıf yönleri de vurguluyor. Çalışma, altyapı geliştirme ve hedefe yönelik pazarlama çabaları yoluyla büyüme için fırsatlar önerirken, sürdürülebilir kalkınmaya yönelik potansiyel tehditleri de kabul etmektedir. Bu kapsamlı analiz, Çanakkale Erenköy'ün spor turizmi potansiyelinin en üst düzeye çıkarılmasında, kalkınmanın çevrenin korunması ve yerel halkın ihtiyaçları ile dengelenmesinde stratejik planlamanın önemini vurgulamaktadır. Bulgular, tespit edilen zorlukları ele almak ve mevcut fırsatlardan yararlanmak için hükümet, yerel işletmeler ve toplum arasında etkili bir işbirliği olması koşuluyla, Çanakkale Erenköy'ün spor turizmi sektöründe önemli bir oyuncu olarak ortaya çıkması için önemli bir fırsata işaret etmektedir.

Çanakkale özelinde olmasa da Olcay'ın (2023) Kaş örneğine odaklanarak sualtı dalış turizmi ve arkeoparklar üzerine yaptığı çalışma, Türkiye'de sualtı arkeolojisi ve turizminin mevcut durumu ve potansiyeli hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Araştırma, Kaş'ın gemi batıkları ve diğer tarihi eserler de dahil olmak üzere eşsiz sualtı kültürel mirasına dikkat çekiyor ve arkeoparkların hem turizm hem de eğitim amaçlı geliştirilmesinin önemini tartışıyor. Çalışma, bu sualtı hazinelerinin korunması ve turistik cazibe merkezi olarak tanıtılması için sürdürülebilir uygulamalara ve etkin yönetime duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, sualtı arkeolojik alanlarının kültürel ve ekonomik değerini artırabilir ve Türkiye'deki daha geniş turizm endüstrisine katkıda bulunabilir.

İKİNCİ BÖLÜM: ÇANAKKALE İLİ SUALTI BATIK DALIŞ TURİZMİNE YÖNELİK BİR SWOT ANALİZİ

Bu bölümde, Çanakkale ilinin dalış turizmi potansiyelini değerlendirmeyi amaçlayan, çalışmanın da temelini oluşturan SWOT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizi sunulmuştur. Bu analiz, Çanakkale'nin sualtı dalış turizmi açısından güçlü ve zayıf yönlerinin yanı sıra bu sektörde karşı karşıya olduğu fırsat ve tehditleri de ortaya koyacaktır. Bu SWOT analizini gerçekleştirerek, Çanakkale'nin dalış turizmine hazır olma durumu ve potansiyeli hakkında stratejik bir bakış açısı sağlamayı ve hızla büyüyen bu sektördeki benzersiz niteliklerine ve zorluklarına ışık tutmayı amaçlıyoruz.

2.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, Çanakkale ilindeki sualtı batık dalış turizminin kapsamlı bir SWOT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizini yapmaktır. Bu araştırma şunları amaçlamaktadır:

- **Güçlü Yönlerin Belirlenmesi:** Çanakkale'nin tarihi önemi, denizel biyoçeşitliliği ve mevcut turizm altyapısı gibi sualtı batık dalış turizmi alanındaki benzersiz avantajlarının vurgulanması.
- **Zayıf Yönlerin Farkına Varmak:** Çevresel kaygılar, kaynak sınırlamaları ve altyapı eksiklikleri de dâhil olmak üzere bu sektörde karşılaşılan zorlukların ve sınırlamaların anlaşılması.
- **Fırsatların Keşfedilmesi:** Pazar genişlemesi, sürdürülebilir uygulamalar ve diğer turizm türleriyle entegrasyona odaklanarak büyüme ve gelişme için potansiyel alanların ortaya çıkarılması.
- **Tehditlerin Değerlendirilmesi:** Çevresel bozulma, politika değişiklikleri veya rekabetçi baskılar gibi Çanakkale'de batık dalış turizminin büyümesini engelleyebilecek dış faktörlerin değerlendirilmesi.

Araştırmanın temel amacı, Çanakkale'de sürdürülebilir ve kârlı turizm gelişimine yönelik bilinçli kararlar alabilmeleri için politika yapımcılar, turizm operatörleri ve korumacılar da dâhil olmak üzere paydaşlara eyleme geçirilebilir bilgiler sağlamaktır.

Bu amaç, yerel turizm departmanları, dalış merkezleri, çevre ajansları ve akademik literatür dahil olmak üzere çeşitli kaynaklardan hem nitel hem de nicel bilgilerin metodik veri toplama, analiz ve sentezi yoluyla takip edilecektir.

2.2. Araştırmanın Önemi

Bu çalışma çeşitli açılardan büyük önem taşımaktadır. Öncelikle, batık dalış turizminin ekonomik, çevresel ve kültürel yönleri de dahil olmak üzere çok yönlü etkilerine ilişkin içgörüler sunmaktadır. Bulguları ve önerileri, sürdürülebilir turizm gelişimine rehberlik etmeyi, böylece yerel topluluklara fayda sağlamayı, doğal ve tarihi mirası korumayı ve gelecekteki turizm stratejileri için politikaları şekillendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın Çanakkale'nin yerel ekonomisine katkı sağlama potansiyeli açısından önemi yadsınamaz. Tarihi sualtı batıkları açısından zengin olan Çanakkale, batık dalışına odaklanan niş bir turizm pazarı geliştirmek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Bu turizm şekli, tarih, macera ve deniz keşfi ile ilgilenen belirli bir turist kesimini çekme potansiyeline sahiptir. Bu turistler genellikle özel turlar, dalış ekipmanı kiralama ve eğitici rehberler için daha fazla harcama yaparak yerel işletmelerin gelirlerinin artmasını sağlarlar.

Çanakkale'de batık dalış turizminin gelişmesi, sadece turizm sektöründe değil, konaklama, ulaşım ve yemek hizmetleri gibi yan hizmetlerde de istihdam yaratmayı vaat etmektedir. Yerel halk tur rehberleri, dalış eğitmenleri veya koruma uzmanları olarak iş bulabilir, bu da toplum katılımını ve ekonomik güçlenmeyi teşvik etmektedir. Ayrıca, çalışmanın sürdürülebilir turizm uygulamalarına odaklanması, bu ekonomik kalkınmanın çevresel bozulma pahasına gerçekleşmemesini sağlamaktadır. Çalışma, çevre dostu turizmi teşvik ederek, sorumlu seyahate yönelik küresel eğilimlerle uyum sağlamakta, çevre bilincine sahip turistleri çekmekte ve potansiyel olarak sürdürülebilir deneyimler için daha fazla harcama yapılmasını sağlamaktadır.

Batıkları keşfeden turistler Çanakkale'deki diğer kültürel, tarihi ve doğal cazibe merkezleriyle de etkileşime geçebileceğinden, bu gelişmenin dalgalanma etkisi diğer yerel endüstrileri de canlandırabilir. Bu bütüncül ekonomik canlanma, yerel toplulukların yaşam standartlarını önemli ölçüde iyileştirebilir, dışarıya göçü azaltabilir ve bölgenin genel ekonomik direncine katkıda bulunabilir.

Çalışmanın çevre korumayı teşvik etmedeki önemi, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmi bağlamında özellikle etkilidir. Bu batıklar sadece tarihi hazineler değil, aynı zamanda deniz biyoçeşitliliğini destekleyen hayati ekosistemlerdir. Çalışma, eko-bilinçli dalış uygulamalarını teşvik ederek turizm ve çevrenin korunması arasındaki hassas dengeyi vurguluyor. Bu yaklaşım, doğal yaşam alanlarına en az müdahaleyi savunarak, deniz flora ve faunasının artan dalış faaliyetlerinden olumsuz etkilenmemesini sağlıyor. Çalışma ayrıca potansiyel çevresel etkilerin anlaşılması ve azaltılması için sürekli izleme ve araştırmanın önemini altını çizmektedir. Koruma konusundaki bu proaktif duruş, Çanakkale'nin sualtı ortamlarının ekolojik bütünlüğünün korunmasına önemli ölçüde katkıda bulunarak, gelecek nesil dalgıçlar ve deniz yaşamı meraklıları için bozulmamış ve canlı kalmalarını sağlayacaktır.

Çalışmanın Çanakkale'de sualtı batık dalışının SWOT analizine odaklanması, kültürel ve tarihi korumaya önemli ölçüde katkı sağlayacaktır. Çanakkale'nin suları, sadece geçmiş deniz çatışmalarının kalıntıları değil aynı zamanda kültürel eserler olan çok sayıda gemi enkazına ev sahipliği yapan bir tarih deposudur. Çalışma, bu alanların sadece dalgıçlar için cazibe merkezi olarak değil, aynı zamanda geçmişimizle hayati bağlantılar olarak korunmasının önemini vurgulamaktadır. Araştırma, bu batıkların tarihi değerini vurgulayarak, korunmalarını ve sorumlu bir şekilde keşfedilmelerini savunmaktadır. Bu yaklaşım, hem turistler hem de yerel halk arasında tarihin daha derinden takdir edilmesini teşvik ederek, bu sualtı kalıntılarında gömülü olan hikayelerin ve derslerin kaybolmamasını, aksine gelecek nesilleri eğitmeye ve onlara ilham vermeye devam etmesini sağlamaktadır.

Bu çalışmanın Çanakkale'nin sualtı batık dalış sektöründe sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmede gelecekteki etkisinin de önemli olacağı düşünülmektedir. Araştırma, çevresel etkileri en aza indirmek için çevre dostu ve sorumlu dalışı savunmaktadır. Deniz ekosistemlerinin ekolojik dengesinin korunmasında sürdürülebilir uygulamaların önemini vurgulamaktadır. Çalışma aynı zamanda sürdürülebilir altyapı geliştirme ihtiyacının altını çizerek ve dalış turizminde gelecekteki büyümenin çevreye duyarlı olmasını sağlayacak öneriler getirecektir. Sürdürülebilir dalış için standartlar belirleyerek ve bu uygulamaları teşvik ederek, çalışma Çanakkale'nin eşsiz sualtı mirasına saygı duyan ve koruyan bir turizm modeline katkıda bulunacak ve gelecek yıllar için canlılığını ve cazibesini sağlayacaktır.

Bu çalışmada öngörüldüğü üzere, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizminde paydaş katılımının geleceği, çok çeşitli katılımcı gruplarını bir araya getirmeye yönelik ortak bir çaba ile belirlenecektir. Yerel yönetim organları, turizm işletmecileri, çevre koruma grupları, yerel halk ve akademisyenlerden oluşan paydaşlar, bu sektörün geleceğinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Çalışma, her bir paydaşın uzmanlığına ve bakış açısına değer verildiği ve planlama ve geliştirme sürecine entegre edildiği işbirlikçi bir ortamı teşvik etmeyi amaçlayacaktır. Bu kapsayıcı yaklaşım sadece farklı çıkarların temsil edilmesini sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda daha kapsamlı ve sürdürülebilir turizm stratejilerine de yol açacaktır. Çalışma, paydaşları karar alma sürecine dahil ederek Çanakkale'nin sualtı kültürel mirasının korunması ve tanıtılması konusunda ortak bir sorumluluk ve sahiplenme duygusu yaratmayı amaçlamaktadır. Bu işbirlikçi model, zorlukların ele alınmasında ve fırsatların herkesin yararına olacak şekilde değerlendirilmesinde etkili olacak ve böylece gelecekteki turizm geliştirme projeleri için bir emsal teşkil edecektir.

2.3. Araştırmanın Yöntemi

Çanakkale ilinin turizm ve sualtı dalış sektörünü değerlendirmek için bu çalışmada kullanılan metodolojik çerçeve, SWOT analizi yönteminin rehberlik ettiği yapılandırılmış bir yaklaşımı içermektedir. Aşağıdaki alt başlıklar, bu çalışmada kullanılan araştırma tasarımı, veri toplama ve veri analiz yöntemlerinin derinlemesine bir açıklamasını sunmaktadır.

2.3.1. Araştırma Tasarımı

Araştırma tasarımı, çalışmanın yürütülmesi ve verilerin toplanması için bir plan görevi görür. Bu çalışmada, Çanakkale'nin turizm ve sualtı dalış sektörünün mevcut durumunun anlık bir görüntüsünü yakalamak için kesitsel bir araştırma tasarımı seçilmiştir. Kesitsel çalışmalar, turizm alanında belirli bir yerin veya endüstri segmentinin mevcut koşullarını ve özelliklerini analiz etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Hair vd., 2018).

2.3.2. Veri Toplama

Bu çalışmanın katılımcıları Çanakkale ilinin turizm ve sualtı dalış sektöründe aktif olarak yer alan 393 kişiden oluşmaktadır. Bu paydaşlar, tur operatörleri, dalış eğitmenleri, yerel topluluk üyeleri, işletme sahipleri ve turizm ve dalışla ilgili faaliyetlerde doğrudan yer alan hükümet yetkilileri de dahil olmak üzere çok çeşitli bireyleri kapsamaktadır.

Veriler öncelikle yapılandırılmış bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Anket, SWOT analizi bileşenleri (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) dikkate alınarak geliştirilmiştir. Anket, paydaşların Çanakkale'de turizm ve sualtı dalışının mevcut durumu ve gelecekteki beklentilerine ilişkin algılarını, deneyimlerini ve görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Sorular, istatistiksel olarak analiz edilebilecek nicel yanıtları ortaya çıkaracak şekilde tasarlanmıştır.

Katılımcılar, yerel turizm ve dalış sektöründe ilk elden bilgi ve deneyime sahip kişileri dahil etmek esas olduğundan, amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak seçilmiştir. Amaçlı örnekleme, değerli içgörüler sağlayabilecek kilit bilgilendiricilerin dahil edilmesini sağlamıştır (Creswell & Creswell, 2017). Temsili bir örneklem sağlamak için katılımcılar, dalış merkezleri, yerel işletmeler, devlet kurumları ve toplum kuruluşları dahil olmak üzere sektörün çeşitli kesimlerinden seçilmiştir.

Anket, seçilen katılımcılara elektronik ortamda uygulanmıştır. Katılımcılara çalışmanın amacı, yanıtlarının gizliliği ve herhangi bir noktada anketten çekilme hakları konusunda bilgi verilmiştir. Anketi tamamlamaları için kendilerine uygun bir zaman dilimi tanınmış, bu sayede düşünceli yanıtlar vermeleri için yeterli zamanları olması sağlanmıştır.

2.3.3. Veri Analizi

Anket yoluyla toplanan veriler tanımlayıcı nicel analize tabi tutulmuştur. Yanıtları özetlemek için frekans dağılımları, yüzdelere, ortalamalar ve standart sapmalar dahil olmak üzere tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Tanımlayıcı nicel analiz, olguları tanımlamak, özetlemek ve analiz etmek için sayısal verilerin sistematik olarak toplanmasını ve yorumlanmasını içeren bir araştırma yöntemidir. Bu yaklaşım, bir araştırma konusunun çeşitli yönlerine ilişkin içgörü sağlamak için sayısal ölçümleri ve istatistiksel teknikleri kullanır. Sosyal bilimler, ekonomi, psikoloji ve diğer alanlarda veri

içindeki örüntüleri, eğilimleri ve ilişkileri ortaya çıkarmak için yaygın olarak kullanılır. Araştırmacılar anketler, deneyler, gözlemler veya mevcut veri kümeleri aracılığıyla veri toplayarak veri kalitesi ve güvenilirliğini sağlar. Ortalama, medyan ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler, verilerin merkezi eğilimlerini ve değişkenliğini özetlemek için kullanılır. Histogramlar, dağılım grafikleri ve çubuk grafikler gibi görsel temsiller de verilerin özelliklerinin aktarılmasına yardımcı olur (Creswell ve Creswell, 2017).

Tanımlayıcı nicel analiz, hipotez oluşturmayı ve araştırma sorularını rafine etmeyi kolaylaştırarak verilerin ilk keşfinde önemli bir rol oynar. Ayrıca, araştırmacıların bulguları etkili bir şekilde iletmesine yardımcı olarak incelenen olguların net bir resmini sunar. Düzgün bir şekilde yürütülen betimsel analiz, daha gelişmiş istatistiksel teknikler için zemin hazırlayarak araştırmacıların anlamlı sonuçlar çıkarmasını ve bilinçli kararlar almasını sağlar. Bu nedenle, titiz ampirik araştırmalar için çok önemli bir temel görevi görür (Creswell ve Creswell, 2017). Bu analiz, paydaşlar tarafından algılanan güçlü yönlerin, zayıf yönlerin, fırsatların ve tehditlerin sayısallaştırılmasına olanak sağlamıştır.

Nicel analize ek olarak, ankette yer alan açık uçlu sorular aracılığıyla nitel veriler de toplanmıştır. Bu sorulara verilen yanıtlar, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir yöntem olan içerik analizine tabi tutulmuştur (Hsieh ve Shannon, 2005). İçerik analizi, Çanakkale'nin turizm ve dalış sektörüyle ilgili tekrar eden temaları ve örüntüleri belirlemek için metinsel verilerin kategorize edilmesini ve yorumlanmasını içermektedir.

2.3.4. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Çalışmanın geçerliliğini artırmak için çeşitli adımlar atılmıştır. Anket, SWOT analizinin yerleşik ilkelerine dayalı olarak geliştirilmiş ve netlik ve uygunluğu sağlamak için küçük bir paydaş grubuyla ön teste tabi tutulmuştur. Ayrıca, açık uçlu soruların dahil edilmesi, katılımcıların ayrıntılı açıklamalar yapmasına olanak sağlayarak verilerin zenginliğine katkıda bulunmuştur.

Güvenilirlik, veri toplama ve analiz prosedürlerinde tutarlılık sağlanarak ele alınmıştır. Katılımcılara açık talimatlar verilmiş ve veri analiz süreci, hataları ve önyargıları en aza indirmek için sistematik bir şekilde yürütülmüştür.

2.3.5. Etik Hususlar

Etik hususlar bu çalışmada çok önemli bir rol oynamıştır. Tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmış ve araştırma süreci boyunca gizlilikleri ve anonimlikleri korunmuştur. Veriler güvenli bir şekilde toplanmış ve saklanmıştır ve çalışma, insan katılımcıları içeren araştırmalar için etik kurallara bağlı kalmıştır.

Bütün bunlar göz önüne alındığında, bu çalışmada Çanakkale ilinin turizm ve sualtı dalış sektörünü SWOT analizi yöntemini kullanarak değerlendirmek için kesitsel bir araştırma tasarımı kullanılmıştır. Veriler, sektörde aktif olarak faaliyet gösteren 393 paydaşa uygulanan yapılandırılmış bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Sektörün mevcut durumu hakkında kapsamlı bir anlayış kazanmak için nicel ve nitel veri analizleri yapılmıştır. Katılımcı haklarını ve veri bütünlüğünü sağlamak için araştırma süreci boyunca etik hususlara büyük önem verilmiştir.

2.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmanın evreni, Türkiye'nin Çanakkale ilinde turizm ve sualtı dalış sektöründe aktif olarak yer alan paydaşlardan oluşmaktadır. Bu evren tur operatörleri, dalış eğitmenleri, dalış merkezi sahipleri, yerel topluluk üyeleri, kamu görevlileri ve işletme sahipleri gibi sektörün çeşitli kesimlerinden bireyleri kapsamaktadır. Çalışmanın Çanakkale'nin turizm ve dalış sektörüne özel olarak odaklanması nedeniyle, bu sektörde ilk elden bilgi ve deneyime sahip katılımcıların seçilmesi çok önemliydi.

Sektörün SWOT analizine değerli içgörüler sağlayabilecek kilit bilgilendiricilerin dahil edilmesini sağlamak için amaçlı örnekleme kullanılmıştır (Creswell ve Creswell, 2017). Örneklem, geniş bir perspektif ve deneyim yelpazesini yakalamayı amaçlayan çeşitlilik göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Bu yaklaşım, paydaşlar tarafından algılanan güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditlerin kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesini kolaylaştırmıştır.

Örneklem büyüklüğü, araştırma hedeflerine ulaşmak için yeterli olduğu düşünülen 393 katılımcıdan oluşmuştur. Katılımcılar için dahil edilme kriterleri şu şekildeydi: Çanakkale ilinde turizm ve dalış sektöründe aktif olarak faaliyet gösteren ve kendi rollerinde en az bir yıllık deneyime sahip bireyler. Bu kriter, katılımcıların yerel sektör hakkında önemli ölçüde bilgi sahibi olmalarını ve bilinçli görüşler sunmaya uygun olmalarını sağlamıştır.

Örnekleme süreci, sektör dernekleri, dalış merkezleri, yerel işletmeler ve devlet kurumları aracılığıyla potansiyel katılımcıların belirlenmesini içermiştir. Bu paydaşlarla iletişime geçilmiş ve gizlilik ve veri güvenliği güvenceleri verilerek çalışmaya katılmaya davet edilmişlerdir. Katılımcılar, temsili bir örneklem sağlamak amacıyla Çanakkale ilinin çeşitli coğrafi bölgelerinden seçilmiştir.

Bu araştırma, farklı rollere ve deneyimlere sahip 393 paydaştan oluşan amaçlı bir örneklem seçerek, Çanakkale'nin turizm ve sualtı dalış sektörünü farklı perspektiflerden kapsamlı bir şekilde anlamayı amaçlamıştır.

2.5. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlamalar

Bu araştırma belirli varsayımlarla yürütülmüştür ve çalışmanın kapsamının ve potansiyel kısıtlamalarının net bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için kabul edilmesi gereken belirli sınırlamalara tabidir.

2.5.1. Varsayımlar

Katılımcıların Dürüstlüğü: Katılımcıların ankete doğru ve gerçeğe uygun yanıtlar verdiği varsayılmaktadır. Verilerin güvenilirliğini sağlamak için çaba sarf edilmiş olsa da, çalışma katılımcıların dürüstlüğüne ve şeffaflığına dayanmaktadır.

Temsiliyet: Çalışma, Çanakkale ilindeki 393 paydaştan oluşan seçilmiş örneklemin, bölgedeki turizm ve dalış paydaşlarının daha geniş nüfusunu yeterince temsil ettiğini varsaymaktadır. Farklı bakış açılarını yakalamak için amaçlı örnekleme kullanılmış olsa da, olası her bakış açısını kapsamayabilir.

Paydaş Bilgisi: Katılımcıların Çanakkale'deki turizm ve sualtı dalış sektöründe önemli bilgi ve deneyime sahip oldukları varsayılmaktadır. Bu bilginin sektörün mevcut durumunu yansıttığı varsayılmaktadır.

2.5.2. Sınırlamalar

Örneklem Büyüklüğü: Çalışmanın örneklem büyüklüğü, araştırma hedefleri için yeterli görülmekle birlikte, çeşitli turizm ve dalış sektöründeki her bakış açısını kapsamayabilir. Bu nedenle, bulgular paydaşların tamamını tam olarak temsil etmeyebilir.

Kendi Kendine Raporlanan Veriler: Araştırma, bir anket aracılığıyla elde edilen kendi kendine bildirilen verilere dayanmaktadır. Bu yöntem, katılımcılar sosyal olarak arzu edilen veya abartılı yanıtlar verebileceğinden, potansiyel yanıt yanlılığına tabidir.

Dil ve İletişim: Bazı katılımcıların dil sınırlamaları veya düşüncelerini ifade etmede zorlukları olabilir, bu da potansiyel olarak yanıtların kalitesini etkileyebilir.

Genelleme: Çalışma, Çanakkale'nin turizm ve dalış sektörüne ilişkin değerli bilgiler sunarken, bulgular diğer bölgelere veya sektörler doğrudan genellenemeyebilir. Çanakkale'nin kendine has özellikleri, sonuçların daha geniş çapta uygulanabilirliğini sınırlayabilir.

Dış Faktörler: Turizm ve dalış sektörü ekonomik koşullar, siyasi olaylar veya küresel krizler gibi çeşitli dış faktörlerden etkilenebilir. Bu faktörler zaman içinde değişebilir ve sektörü farklı şekillerde etkileyebilir.

Yanıtlama Oranı: Yüksek bir yanıt oranı sağlama çabalarına rağmen, davet edilen tüm katılımcılar anketi doldurmamıştır. Yanıt vermeyenler, örneklemin temsil gücünü etkileyerek önyargıya yol açabilir.

Zaman Kısıtları: Çalışma, veri toplama derinliğini ve kapsamını sınırlayan belirli bir zaman dilimi içinde gerçekleştirilmiştir. Daha uzun bir araştırma dönemi daha kapsamlı bir analize olanak sağlayabilirdi.

Bu kısıtlamalara ve varsayımlara rağmen, bu araştırma Çanakkale'nin turizm ve sualtı dalış sektörünün potansiyeline ilişkin değerli bilgiler sunarak sektörün zorluklarının ve fırsatlarının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2.6. Araştırma Bulguları

Bu bölümde, Çanakkale'nin turizm ve sualtı dalış sektöründeki SWOT'una ışık tutan çalışmanın temel bulgularını sunuyoruz. Bu bulgular, farklı paydaşlardan toplanan verilere dayanan kapsamlı bir analizin sonucudur. Bu araştırmadan elde edilen içgörüler, bölgenin turizm cazibesini ve sürdürülebilirliğini artırmayı amaçlayan hem sektör uygulayıcıları hem de politika yapımcılar için değerli perspektifler sunmaktadır. Bu bulguların sistematik bir şekilde incelenmesi yoluyla, Çanakkale'nin turizm ve dalış

sektörünün büyümesini ve gelişmesini sağlayabilecek eyleme geçirilebilir öneriler ve stratejik içgörüler sunmayı amaçlıyoruz.

2.6.1. Örneklemenin Demografik Özellikleri

Bu alt bölümde, örneklem katılımcılarının demografik özelliklerine kısa bir genel bakış sunarak, Çanakkale'nin turizm ve sualtı dalış sektöründeki farklı geçmişleri ve rolleri hakkında fikir veriyoruz.

Tablo 0.1 Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı

		N	%	Toplam %
Hangi Yaş Aralığındasınız?	18-24	42	10,7	10,7
	25-30	51	13,0	23,7
	31-40	143	36,4	60,1
	41-50	91	23,2	83,2
	51 ve üzeri	66	16,8	100,0
	Toplam	393	100,0	
Eğitim Durumunuz Nedir?	Doktora	11	2,8	2,8
	Askeri Okul	1	0,3	3,1
	Lise	42	10,7	13,7
	Üniversite	263	66,9	80,7
	Yüksek Lisans	76	19,3	100,0
	Toplam	393	100,0	
Cinsiyetiniz Nedir?	Erkek	302	76,8	76,8
	Kadın	91	23,2	100,0
	Total	393	100,0	
Aşağıdakilerden Hangisi Sizi Tanımlar?	Profesyonel/Amatör Sualtı Sporcusu/Dalgıç/Eğitmen/Yatırımcı/İşletmecisi	198	50,4	50,4
	Turizm Çalışanı/Yatırımcısı/İşletmecisi	195	49,6	100,0
	Toplam	393	100,0	
Bir önceki sorudaki yanıtladığınız alandaki deneyiminiz kaç yıl?	1-5	69	17,6	17,6
	6-10	84	21,4	100
	11-15	117	29,8	47,3
	16 ve Üzeri	123	31,3	78,6
	Toplam	393	100,0	

Çanakkale'deki sualtı dalış turizmi potansiyelini araştıran 393 kişiyle yapılan anket, hem sağlam hem de deneyimli bir insan sermayesi tabanıyla desteklenen, gelişmeye hazır bir sektörün ayrıntılı bir portresini çizmektedir (Tablo 2.1). Demografik dağılım, toplam katılımcıların %36,4'ünü temsil eden 31-40 yaş aralığındaki bireylerin önemli bir

yoğunluğuna işaret ederken, 41-50 yaş grubu da %23,2'lik bir oranla bunu yakından takip etmektedir. Bu durum, sektördeki profesyonellerin önemli bir kısmının sadece en iyi çalışma yıllarında değil, aynı zamanda sürdürülebilir ve güvenlik bilincine sahip bir sualtı turizmi endüstrisini teşvik etmek için kritik öneme sahip olgunluk ve deneyim derinliğine de sahip olduğunu göstermektedir. Ankete katılanların %66,9'u üniversite düzeyinde eğitim almış ve %2,8'i doktoralı olmak üzere %19,3'ü de yüksek lisans derecesine sahiptir. Bu eğitim düzeyi, işgücünün bilgili, becerikli ve belki de daha önemlisi, özellikle sualtı keşif ve faaliyetleri gibi uzmanlık gerektiren alanlarda turizm sektörünün değişen taleplerine uyum sağlayabilecek nitelikte olduğunu göstermektedir. Ankete katılanların %76,8'inin erkek, %23,2'sinin kadın olması nedeniyle gözlemlenen cinsiyetler arası eşitsizlik, sektördeki mevcut cinsiyet dinamiklerine ışık tutmaktadır. Bu dengesizliğin ardındaki nedenler ankette belirtilmemekle birlikte, sualtı turizmi mesleklerinin kadınlar için erişilebilirliği konusunda soru işaretleri yaratmakta ve cinsiyet temsilini dengelemek için hedefe yönelik girişimlere duyulan potansiyel ihtiyaca işaret etmektedir. Özellikle çeşitli sektörlerde yenilikçiliği ve dayanıklılığı teşvik ettiği görülen kapsayıcılığa yönelik küresel baskı göz önünde bulundurulduğunda, sektörün farklı bakış açılarından kazançlı çıkacağı açıktır. Profesyonel/amatör sualtı sporcusu, dalgıç, eğitmen, yatırımcı veya işletme sahibi olarak tanımlananlar (%50,4) ile turizm sektörüyle çalışan, yatırımcı veya işletme sahibi olarak ilişkilendirilenler (%49,6) arasında mesleki açıdan neredeyse eşit bir dağılım söz konusudur. Bu neredeyse eşit dağılım, Çanakkale'nin turizm ekosistemi içinde bu mesleklerin birbirine bağlı doğasının bir göstergesidir ve genel turizm ile uzmanlaşmış sualtı faaliyetleri arasında beceri ve hizmetlerde önemli bir geçiş olabileceğini düşündürmektedir. Anket aynı zamanda sektördeki deneyim derinliği hakkında da fikir vermektedir. Anket, %31,3'lük önemli sayıda profesyonelin 16 yıldan fazla deneyime sahip olduğunu, 11-15 yıllık deneyime sahip olanların ise %29,8'i oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların %60'ından fazlasını oluşturan ve bu alanda on yıldan fazla deneyime sahip olan deneyimli profesyonellerin bu yoğunluğu, olgun bir sektörün güçlü bir göstergesidir. Bu kişilerin kümülatif bilgi birikimi ve uzmanlığı, Çanakkale'nin sürdürülebilir bir sualtı turizmi sektörü inşa edebileceği bir temel oluşturacaktır. Bununla birlikte, sektörde yeni yeteneklerin ortaya çıktığına dair sağlıklı işaretler de bulunmaktadır; profesyonellerin %17,6'sı 1-5 yıllık deneyime sahipken, 6-10 yıllık deneyime sahip olanların oranı %21,4'tür. Deneyim seviyeleri

arasındaki bu yayılma, sektöre yenilik ve yerleşik bilginin dinamik bir karışımını sağlayabilir ve hem kanıtlanmış yöntemleri korumak hem de sualtı turizmine yeni yaklaşımları teşvik etmek için verimli bir zemin yaratabilir. Anketin bulguları dikkate alındığında, Çanakkale'nin eğitim ve mesleki deneyim açısından önemli bir insan kaynağı avantajına sahip olduğu ve bu avantajın sualtı turizmi sektörünün büyümesi ve gelişmesi için elzem olduğu görülmektedir. Üniversite eğitilmiş bireylerin oranının yüksek olması, işgücünün çevresel sürdürülebilirlik, güvenlik standartları ve müşteri deneyiminin iyileştirilmesi gibi karmaşık konularla ilgilenme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir ki bunların her biri sualtı turizminin başarısı için kritik öneme sahiptir. Ankette belirtilen deneyim seviyeleri, yalnızca yetenekli değil, aynı zamanda sualtı turizminin sunduğu benzersiz zorluklara ve fırsatlara ilişkin pratik anlayışlara sahip bir işgücüne işaret etmektedir. Bu durum, yerel deniz ortamlarının, güvenlik protokollerinin ve turist beklentilerinin yönetiminin derinlemesine anlaşılmasını gerektiren sualtı faaliyetleri için kendisini önde gelen bir destinasyon olarak konumlandırmaya çalışan Çanakkale için özellikle avantajlı olabilir. Bununla birlikte anket, özellikle cinsiyet çeşitliliği konusunda iyileştirilmesi gereken kritik alanların da altını çizmektedir. Sadece %23,2'lik kadın katılımıyla, ele alınması gereken açık bir boşluk bulunmaktadır. Kadınların sektöre katılımını artırmak sadece bir sosyal eşitlik meselesi değil, aynı zamanda yetenek havuzunu genişletmek ve yenilikçiliği teşvik edip daha geniş bir turist kitlesine hitap edebilecek yeni bakış açıları sunmak için pratik bir stratejidir. Ayrıca, genel turizm sektörü ile uzmanlaşmış sualtı faaliyetleri arasındaki etkileşim, Çanakkale'de sualtı turizmini geliştirmeyi amaçlayan girişimlerin izole stratejiler olmaktan ziyade daha geniş kapsamlı turizm kalkınma planlarına entegre edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bütüncül yaklaşım, mevcut kaynakların, becerilerin ve uzmanlığın en üst düzeyde kullanılmasına yardımcı olabilir ve sualtı turizminin gelişiminin bölgenin turizm endüstrisinin genel büyümesiyle uyumlu olmasını sağlayabilir.

2.6.2. Veri Setinin Normallik-Geçerlik-Güvenirlik Bulguları

Anket araştırmalarında, veri setinin normallliği, geçerliliği ve güvenilirliği, bulguların bütünlüğü ve uygulanabilirliği açısından çok önemlidir. Normallik, verilerin dağılımını ifade eder ve normal dağılımlı olduğunda güçlü ve etkili parametrik istatistiksel testlerin

kullanılmasına olanak tanır (Field, 2013). Normallikten sapmalar yanlış sonuçlara yol açabilir, bu da verilerde mevcut olan herhangi bir çarpıklık veya basıklığın değerlendirilmesini ve düzeltilmesini zorunlu hale getirir.

Geçerlilik, bir anketin ölçtüğünü iddia ettiği şeyi ne derece ölçtüğü ile ilgilidir. Yapı geçerliliği, anketin yansıtması amaçlanan teorik kavramı gerçekten yakalamasını sağlar (Cronbach & Meehl, 1955). Geçerlilik olmadan, bir anketin sonuçları amaçlanan yapıya uygulanamayabilir ve bu da araştırmanın potansiyel olarak hatalı uygulamalarına yol açabilir.

Güvenilirlik ise anket sonuçlarının tutarlılığı ile ilgilidir. Güvenilir bir anket, tutarlı koşullar altında aynı sonuçları verecektir (Nunnally, 1978). Yüksek güvenilirlik, bir anketin zaman içinde istikrarlı ve tutarlı sonuçlar üretme kabiliyetinin göstergesidir; bu da toplanan verilere güven oluşturmak ve araştırmanın tekrarlanabilirliği için temeldir.

Bu üç unsurun karşılıklı etkileşimi anket araştırmasının genel kalitesini belirler. Araştırmacılar, bu bileşenlerden herhangi birinin eksikliğinin, araştırmanın ampirik değerini ve sonraki bulgularını temelden zayıflatabileceğini vurgulamaktadır (Babbie, 2010). Dolayısıyla normallik, geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması sadece istatistiksel bir zorunluluk değil, aynı zamanda anket araştırmasının sağlamlığını ve güvenilirliğini destekleyen metodolojik bir zorunluluktur.

Tablo 0.2 Güçlü Yönler Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi

		Veri	Std. Hata
Güçlü Yönler	Ortalama	4,0811	0,03366
	%95 Güven Düzeyi	Alt Sınır	4,0149
		Üst Sınır	4,1472
	%5 Düzeltilmiş Ortalama		4,1327
	Ortanca		4,1429
	Varyans		0,445
	Std. Sapma		0,66720
	Minimum		2,00
	Maksimum		5,00
	Aralık		3,00
	Çeyrekler Aralığı		0,86
	Çarpıklık	-1,102	0,123

Basıklık	1,372	0,246
-----------------	-------	-------

Tablo 2.2'de sunulan istatistiksel analiz, güçlü yönler alt boyutunun dağılımının Tabachnick ve Fidell (2013) tarafından belirtilen normallik varsayımına uygun olduğunu göstermektedir. Standart hatası 0,123 olan -1,102'lik çarpıklık değeri ve standart hatası 0,246 olan 1,372'lik basıklık değerinin her ikisi de normallik varsayımı için kabul edilebilir olan |1,5 aralığında yer almaktadır. Bu da veri dağılımının normal dağılımdan önemli ölçüde sapmadığını göstermektedir. Ortalamanın 4,0811 ve ortancanın 4,1429 olmasıyla birlikte, hafif negatif çarpıklık sola doğru daha uzun bir kuyruğa işaret etmektedir, ancak sosyal bilim araştırmalarında genellikle kabul edilebilir bir aralıktadır. Basıklık değerinin 1'in biraz üzerinde olması leptokurtik bir dağılıma işaret etmektedir; bu da verilerin normal bir dağılımdan daha keskin bir tepe noktasına ve daha kalın kuyruklara sahip olduğunu göstermektedir, ancak yine de normallik varsayımını ihlal edecek kadar aşırı değildir. Bu da verilerin normal olduğunu varsayan sonraki istatistiksel analizlerin güvenilirliğini desteklemektedir.

Tablo 0.3. Zayıf Yönler Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi

		Veri	Std. Hata
Zayıf Yönler	Ortalama	3,9084	0,03414
	%95 Güven Düzeyi	Alt Sınır	3,8413
		Üst Sınır	3,9755
	%5 Düzeltilmiş Ortalama	3,9665	
	Ortanca	4,1429	
	Varyans	0,458	
	Std. Sapma	0,67680	
	Minimum	1,00	
	Maksimum	5,00	
	Aralık	4,00	
	Çeyrekler Aralığı	0,75	
	Çarpıklık	-1,365	0,123

Basıklık	1,498	0,246
----------	-------	-------

Tablo 2.3'te yer alan ve zayıf yönler alt boyutunu yansıtan veriler, normallik için kabul edilebilir aralıkta sırasıyla -1,365 ve 1,498 çarpıklık ve basıklık değerleriyle normal dağılım sergilemektedir. Bu da daha ileri istatistiksel analizler için ideal olan simetrik bir veri dağılımına işaret etmektedir.

Tablo 0.4. Fırsatlar Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi

		Veri	Std. Hata
Fırsatlar	Ortalama	3,4415	0,03461
	%95 Güven Düzeyi	Alt Sınır	3,3734
		Üst Sınır	3,5095
	%5 Düzeltilmiş Ortalama		3,4582
	Ortanca		3,5000
	Varyans		0,471
	Std. Sapma		0,68613
	Minimum		1,00
	Maksimum		5,00
	Aralık		4,00
	Çeyrekler Aralığı		0,83
	Çarpıklık		-0,407
	Basıklık		0,123
			0,246

Tablo 2.34'ün fırsatlar alt boyutu için oluşturduğu resim, veri setinin normal dağıldığını, çarpıklık ve basıklık değerlerinin (-0,407 ve 0,754) normallik kriterlerine uygunluğu gösterdiğini ortaya koymaktadır. Veri dağılımındaki bu simetri, sonraki istatistiksel değerlendirmeler için elverişlidir.

Tablo 0.5. Tehditler Alt Boyutunda Normallik Dağılımı Analizi

		Veri	Std. Hata
Tehditler	Ortalama	3,9375	0,03413
	%95 Güven Düzeyi	Alt Sınır	3,8704
		Üst Sınır	4,0046
	%5 Düzeltilmiş Ortalama		3,9882
	Ortanca		4,0909
	Varyans		0,458

Std. Sapma	0,67655	
Minimum	1,00	
Maksimum	5,00	
Aralık	4,00	
Çeyrekler Aralığı	0,82	
Çarpıklık	-1,337	0,123
Basıklık	1,464	0,246

Tablo 2.5'te yer alan tehditler alt boyutunun analizi, 3,9375 ortalama ve biraz daha yüksek düzeltilmiş ortalama ile verilerin normal aralıkta olduğunu göstermektedir. Dağılımın sola doğru orta derecede eğimli olduğunu gösteren -1.337'lik çarpıklık değerine ve dağılımın hafifçe tepe yaptığını gösteren 1.464'lük basıklık değerine rağmen, her iki değer de istatistiksel amaçlar için normallik varsayımını koruyan eşiğe yakındır. Standart sapma oldukça düşüktür, bu da veri noktalarının ortalamaya yakın olma eğiliminde olduğunu göstermektedir ve yanıt aralığı, tehditlere ilişkin çeşitli ancak aşırı derecede değişken olmayan bir dizi algıyla tutarlıdır. Bu veri yapısı güvenilir istatistiksel analizlere olanak tanıyarak anket yanıtlarının algılanan tehditler bağlamında yorumlanması için sağlam bir temel oluşturmaktadır.

Tablo 0.6. Veri Setinin Güvenirlik Analizi Sonuçları

Cronbach's Alpha	Standardize Edilmiş Cronbach's Alpha	İfade Sayısı
0,933	0,935	38

Tablo 2.6'da sunulan veriler 38 maddelik bir set için Cronbach Alfa katsayılarını göstermektedir. Cronbach's Alpha'nın 0.933 ve standardize edilmiş Cronbach's Alpha'nın 0.935 olması, veri setindeki mükemmel iç tutarlılığın göstergesidir. Alfa katsayısı, 0 ile 1 arasında değişen bir ölçü olup, bir testin tüm bölümlerinin ölçülen şeye ne ölçüde eşit katkıda bulunduğunu inceleyerek psikometrik bir aracın güvenilirliğini değerlendirir

(Cronbach, 1951). Katsayı 1'e ne kadar yakınsa, aracın o kadar güvenilir olduğu kabul edilir.

Bu bağlamda, 0,9'u aşan bir Cronbach's Alpha değeri genellikle olağanüstü olarak kabul edilir ve anketteki maddelerin birbiriyle yüksek düzeyde ilişkili olduğunu ve muhtemelen altta yatan bir yapıyı tutarlı bir şekilde ölçtüğünü yansıtır (George & Mallery, 2003). Bu da ankette kullanılan ölçeğin aynı kavramı ölçmeyi amaçlayan çeşitli maddeler arasında tutarlı sonuçlar verdiğini göstermektedir ki bu da verilerden çıkarılan sonuçların geçerliliğini sağlamak için hayati önem taşımaktadır.

Katsayıyı hesaplamadan önce madde puanlarının standardizasyonunu dikkate alan standardize edilmiş Cronbach's Alpha, ölçeğin güvenilirliğini daha da teyit etmektedir. Standardize edilmiş değerdeki hafif artış, tek tek madde varyansları eşitlendiğinde güvenilirlikte marjinal bir iyileşmeye işaret etmektedir ki bu da özellikle maddelerin farklı yanıt ölçeklerine sahip olduğu durumlarda faydalıdır (Cortina, 1993).

Sonuç olarak, sunulan yüksek Cronbach's Alpha değerleri güvenilir bir veri setini yansıtmakta ve ankette kullanılan maddelerin tek bir yapının ölçümüne tutarlı bir şekilde katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu yüksek iç tutarlılık düzeyi, bu verilerin analizinden çıkarılan sonuçların güvenilirliğini güçlendirmekte, araştırmacıların ve uygulayıcıların anket bulgularına dayanarak bilinçli kararlar almasını sağlamaktadır.

2.6.3. Demografik Değişkenler ve SWOT Üzerindeki Farklılaşması

Bu bölümde demografik değişkenler ile ölçeğin alt boyutları arasında yapılan analizler sunulmaktadır. Bu tür analizler, yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyi gibi çeşitli demografik faktörler ile katılımcıların ölçeğin belirli yapılarına verdikleri yanıtlar arasındaki etkileşimi anlamak açısından çok önemlidir. Bu ilişkileri inceleyerek, sahada daha özel yaklaşımların geliştirilmesini sağlayabilecek, ölçek sonuçlarının yorumlanmasını geliştirebilecek ve belirli algılar veya davranışlarla ilişkili demografik faktörler hakkında daha derin bir içgörü sağlayabilecek kalıpları ve eğilimleri ayırt edebiliriz. Bu demografik

analiz, anket bulgularının çalışmanın daha geniş bağlamı içinde temsili ve anlamlı olmasını sağlamada kritik bir adımdır.

Tablo 0.7. Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre SWOT Puanlarının Ortalamaları

		N	Ortalama	Std. Sapma
Güçlü Yönler	Kadın	91	4,0220	0,61202
	Erkek	302	4,0989	0,68291
Fırsatlar	Kadın	91	3,4377	0,53209
	Erkek	302	3,4426	0,72694
Zayıf Yönler	Kadın	91	4,0055	0,58382
	Erkek	302	3,8791	0,70066
Tehditler	Kadın	91	3,9990	0,59513
	Erkek	302	3,9190	0,69908

Tablo 2.7, güçlü yönler, fırsatlar, zayıf yönler ve tehditler gibi çeşitli boyutlarda cinsiyetler arasında farklı ortalama puanlar ortaya koymakta ve bu da algılardaki potansiyel farklılıklara işaret etmektedir. Kadınlar güçlü yönlerde ortalama 4.0220, zayıf yönlerde ise 4.0055 puan bildirerek bu alanlarda nispeten güçlü bir öz değerlendirme yaptıklarını göstermiştir. Erkekler güçlü yönlerde ortalama 4.0989 ile biraz daha yüksek puan alırken, zayıf yönlerde 3.8791 ile daha düşük puan almıştır. Fırsatlar her iki cinsiyet tarafından da benzer şekilde değerlendirilmiş, kadınlar 3,4377 ve erkekler 3,4426 ile mevcut potansiyel fırsatlar konusunda bir fikir birliği olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, tehditler için kadınların ortalama puanı 3.9990 olup, bu değer erkeklerin 3.9190'ından biraz daha yüksektir ve kadın katılımcılar arasında daha büyük bir risk algısına işaret etmektedir.

Bu ortalama farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını analiz etmek için bağımsız değişkenler t-testi kullanılmıştır, bu da veri kümesindeki cinsiyete özgü eğilimleri ve düşünceleri aydınlatılabilir. Her kategorideki standart sapma da yanıtların değişkenliği hakkında fikir vermektedir. Bu analizin sonuçları, çalışma bağlamında farklı cinsiyet gruplarının benzersiz bakış açılarına ve deneyimlerine hitap eden stratejilerin ve müdahalelerin uyarlanması için çok önemli olacaktır.

Tablo 0.8. SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Cinsiyet Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları

	F	t	df	p
Güçlü Yönler	0,354	-0,964	391	0,336
		-1,022	163,324	0,308
Fırsatlar	4,334	-0,059	391	0,953
		-0,070	200,721	0,944
Zayıf Yönler	2,626	1,564	391	0,119

		1,724	175,205	0,086
Tehditler	1,623	0,989	391	0,324
		1,077	171,533	0,283

Tablo 2.8'de sunulan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, tüm p-değerleri geleneksel anlamlılık eşiği olan $p < 0,05$ 'in üzerinde olduğundan, boyutlardan hiçbirinin -güçlü yönler, fırsatlar, zayıf yönler ve tehditler- gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermediğini ortaya koymaktadır. Özellikle, güçlü yönler için p-değerleri sırasıyla 0,336 ve 0,308; fırsatlar için 0,953 ve 0,944; zayıf yönler için 0,119 ve 0,086; ve tehditler için p-değerleri 0,324 ve 0,283'tür. Bu sonuçlar, Tablo 2.7'de güçlü yönler, fırsatlar, zayıf yönler ve tehditlere ilişkin algılarda cinsiyetler arasında gözlemlenen ortalama farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olmadığını ve test edilen boyutların hiçbirini için anlamlı bir farklılaşma yoktur.

Tablo 0.9. SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Yaş Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları

		Kareler Toplamı	df	Kare Ortalaması	F	p
Güçlü Yönler	Gruplar Arası	1,683	4	0,421	0,945	0,438
	Gruplar İçi	172,816	388	0,445		
	Toplam	174,499	392			
Fırsatlar	Gruplar Arası	7,247	4	1,812	3,965	0,004*
	Gruplar İçi	177,295	388	0,457		
	Toplam	184,543	392			
Zayıf Yönler	Gruplar Arası	10,225	4	2,556	5,857	0,000*
	Gruplar İçi	169,334	388	0,436		
	Toplam	179,559	392			
Tehditler	Gruplar Arası	5,748	4	1,437	3,210	0,013*
	Gruplar İçi	173,678	388	0,448		
	Toplam	179,426	392			

Tablo 2.9 sunulan ANOVA analizi sonuçları incelendiğinde katılımcıların yaşlarının fırsatlar, zayıf yönler ve tehditler alt boyutları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Bu doğrultuda farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit edebilmek adına post hoc testler uygulanmıştır. Veri setindeki dağılımda bulunan homojenlik eksikliği sebebi ile post hoc testlerden Games-Howell analizi uygulanmasına karar verilmiştir.

Tablo 0.10. Fırsatlar Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi

	Yaşınız?	Yaşınız?	Ortalama Fark	Std. Hata	p	%95 Güven Düzeyi	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Fırsatlar	18-24	25-30	-0,00467	0,13896	1,000	-0,3916	0,3823
		31-40	-0,07787	0,11444	0,960	-0,3989	0,2432
		41-50	0,12576	0,12476	0,851	-0,2220	0,4736

	51 ve Üzeri	0,30014	0,13610	0,187	-0,0783	0,6786
25-30	18-24	0,00467	0,13896	1,000	-0,3823	0,3916
	31-40	-0,07320	0,10904	0,962	-0,3772	0,2309
	41-50	0,13043	0,11983	0,812	-0,2021	0,4630
	51 ve Üzeri	0,30481	0,13160	0,147	-0,0601	0,6697
31-40	18-24	0,07787	0,11444	0,960	-0,2432	0,3989
	25-30	0,07320	0,10904	0,962	-0,2309	0,3772
	41-50	0,20363	0,09025	0,164	-0,0451	0,4523
	51 ve Üzeri	.37801*	0,10537	0,004*	0,0858	0,6702
41-50	18-24	-0,12576	0,12476	0,851	-0,4736	0,2220
	25-30	-0,13043	0,11983	0,812	-0,4630	0,2021
	31-40	-0,20363	0,09025	0,164	-0,4523	0,0451
	51 ve Üzeri	0,17438	0,11650	0,566	-0,1477	0,4965
51 ve Üzeri	18-24	-0,30014	0,13610	0,187	-0,6786	0,0783
	25-30	-0,30481	0,13160	0,147	-0,6697	0,0601
	31-40	-.37801*	0,10537	0,004	-0,6702	-0,0858
	41-50	-0,17438	0,11650	0,566	-0,4965	0,1477

Tablo 2.10’da sunulan analiz sonuçları incelendiğinde, Çanakkale ilindeki sualtı dalış turizminde 31-40 yaş aralığındaki katılımcıların fırsat algılarının 51 yaş ve üzeri katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Diğer gruplar arasındaki farklılıklar ise istatistiksel açıdan anlamlı olarak değerlendirilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 0.11. Zayıf Yönler Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi

Yaşınız?	Yaşınız?	Ortalama Fark	Std. Hata	p	%95 Güven Düzeyi	
					Alt Sınır	Üst Sınır
18-24	25-30	-0,27581	0,15062	0,362	-0,6952	0,1436
	31-40	-.35763*	0,11840	0,030	-0,6911	-0,0242
	41-50	-0,12415	0,13034	0,875	-0,4881	0,2398
	51 ve Üzeri	0,05396	0,13971	0,995	-0,3351	0,4430
25-30	18-24	0,27581	0,15062	0,362	-0,1436	0,6952
	31-40	-0,08182	0,11464	0,953	-0,4026	0,2390
	41-50	0,15166	0,12693	0,754	-0,2012	0,5045
	51 ve Üzeri	0,32977	0,13654	0,119	-0,0492	0,7087
31-40	18-24	.35763*	0,11840	0,030*	0,0242	0,6911
	25-30	0,08182	0,11464	0,953	-0,2390	0,4026
	41-50	0,23348	0,08627	0,057	-0,0045	0,4714
	51 ve Üzeri	.41159*	0,09986	0,001*	0,1343	0,6888
41-50	18-24	0,12415	0,13034	0,875	-0,2398	0,4881
	25-30	-0,15166	0,12693	0,754	-0,5045	0,2012
	31-40	-0,23348	0,08627	0,057	-0,4714	0,0045
	51 ve Üzeri	0,17811	0,11377	0,522	-0,1364	0,4926
51 ve Üzeri	18-24	-0,05396	0,13971	0,995	-0,4430	0,3351
	25-30	-0,32977	0,13654	0,119	-0,7087	0,0492
	31-40	-.41159*	0,09986	0,001	-0,6888	-0,1343
	41-50	-0,17811	0,11377	0,522	-0,4926	0,1364

Tablo 2.11’de sunulan analiz sonuçları incelendiğinde, Çanakkale ilindeki sualtı dalış turizminde 31-40 yaş aralığındaki katılımcıların zayıf yönlerle ilişkin algılarının 18-24 yaş arası ve 51 yaş ve üzeri katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Diğer gruplar arasındaki farklılıklar ise istatistiksel açıdan anlamlı olarak değerlendirilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 0.12. Zayıf Yönler Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi

	Yaşınız?	Yaşınız?	Ortalama Fark	Std. Hata	p	%95 Güven Düzeyi	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Tehditler	18-24	25-30	-0,15483	0,14088	0,807	-0,5471	0,2374
		31-40	-0,19090	0,11341	0,451	-0,5091	0,1273
		41-50	0,00200	0,12395	1,000	-0,3436	0,3476
		51 ve Üzeri	0,12908	0,13384	0,870	-0,2432	0,5014
	25-30	18-24	0,15483	0,14088	0,807	-0,2374	0,5471
		31-40	-0,03607	0,11151	0,998	-0,3473	0,2752
		41-50	0,15682	0,12221	0,702	-0,1826	0,4962
		51 ve Üzeri	0,28391	0,13224	0,208	-0,0829	0,6508
	31-40	18-24	0,19090	0,11341	0,451	-0,1273	0,5091
		25-30	0,03607	0,11151	0,998	-0,2752	0,3473
		41-50	0,19290	0,08916	0,198	-0,0528	0,4386
		51 ve Üzeri	,31998*	0,10247	0,019*	0,0359	0,6041
	41-50	18-24	-0,00200	0,12395	1,000	-0,3476	0,3436
		25-30	-0,15682	0,12221	0,702	-0,4962	0,1826
		31-40	-0,19290	0,08916	0,198	-0,4386	0,0528
		51 ve Üzeri	0,12709	0,11402	0,799	-0,1881	0,4423
	51 ve Üzeri	18-24	-0,12908	0,13384	0,870	-0,5014	0,2432
		25-30	-0,28391	0,13224	0,208	-0,6508	0,0829
		31-40	-,31998*	0,10247	0,019	-0,6041	-0,0359
		41-50	-0,12709	0,11402	0,799	-0,4423	0,1881

Tablo 2.12’de sunulan analiz sonuçları incelendiğinde, Çanakkale ilindeki sualtı dalış turizminde 31-40 yaş aralığındaki katılımcıların tehdit algılarının 51 yaş ve üzeri katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Diğer gruplar arasındaki farklılıklar ise istatistiksel açıdan anlamlı olarak değerlendirilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 0.13. SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Eğitim Düzeyi Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları

		Kareler Toplamı	df	Kare Ortalaması	F	p
Güçlü Yönler	Gruplar Arası	3,098	3	1,033	2,344	0,073
	Gruplar İçi	171,401	389	0,441		
	Toplam	174,499	392			
Fırsatlar	Gruplar Arası	4,677	3	1,559	3,372	0,019*
	Gruplar İçi	179,866	389	0,462		
	Toplam	184,543	392			
Zayıf Yönler	Gruplar Arası	2,779	3	0,926	2,039	0,108
	Gruplar İçi	176,780	389	0,454		
	Toplam	179,559	392			
Tehditler	Gruplar Arası	4,686	3	1,562	3,477	0,016*
	Gruplar İçi	174,740	389	0,449		
	Toplam	179,426	392			

Tablo 2.13’te sunulan ANOVA analizi sonuçları incelendiğinde katılımcıların eğitim düzeylerinin fırsat ve tehdit algıları üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Bu doğrultuda farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu tespit edebilmek adına post hoc testler uygulanmıştır. Veri setindeki dağılımda bulunan homojenlik eksikliği sebebi ile post hoc testlerden Games-Howell analizi uygulanmasına karar verilmiştir.

Tablo 0.14. Fırsatlar Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıklara İlişkin Post Hoc Analizi

	Eğitim Düzeğiniz Nedir?	Eğitim Düzeyiniz Nedir?	Ortalama Fark	Std. Hata	p	%95 Güven Düzeyi	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Fırsatlar	Lise	Üniversite	-0,05349	0,12488	0,973	-0,3852	0,2782
		Yüksek Lisans	0,22547	0,14732	0,424	-0,1606	0,6116
		Doktora	-0,05159	0,18084	0,992	-0,5466	0,4434
	Üniversite	Lise	0,05349	0,12488	0,973	-0,2782	0,3852
		Yüksek Lisans	.27896*	0,09625	0,023*	0,0278	0,5301
		Doktora	0,00190	0,14235	1,000	-0,4220	0,4258
	Yüksek Lisans	Lise	-0,22547	0,14732	0,424	-0,6116	0,1606
		Üniversite	-.27896*	0,09625	0,023	-0,5301	-0,0278
		Doktora	-0,27706	0,16240	0,347	-0,7326	0,1785
	Doktora	Lise	0,05159	0,18084	0,992	-0,4434	0,5466

Üniversite	-0,00190	0,14235	1,000	-0,4258	0,4220
Yüksek Lisans	0,27706	0,16240	0,347	-0,1785	0,7326

Tablo 2.14’te sunulan analiz sonuçları incelendiğinde, Çanakkale ilindeki sualtı dalış turizminde üniversite mezunu katılımcıların fırsat algılarının yüksek lisans mezunu katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Diğer gruplar arasındaki farklılıklar ise istatistiksel açıdan anlamlı olarak değerlendirilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 0.15. Tehditler Alt Boyutunda Gruplar Arası Farklılıkların Post Hoc Analizi

	Eğitim Düzeyiniz Nedir?	Eğitim Düzeyiniz Nedir?	Ortalama Fark	Std. Hata	p	%95 Güven Düzeyi	
						Alt Sınır	Üst Sınır
Tehditler	Lise	Üniversite	-0,02779	0,13698	0,997	-0,3925	0,3369
		Yüksek Lisans	0,24341	0,16051	0,433	-0,1778	0,6646
		Doktora	0,18674	0,22908	0,847	-0,4514	0,8249
	Üniversite	Lise	0,02779	0,13698	0,997	-0,3369	0,3925
		Yüksek Lisans	.27120*	0,09835	0,034*	0,0143	0,5281
		Doktora	0,21453	0,19076	0,683	-0,3615	0,7906
	Yüksek Lisans	Lise	-0,24341	0,16051	0,433	-0,6646	0,1778
		Üniversite	-.27120*	0,09835	0,034	-0,5281	-0,0143
		Doktora	-0,05667	0,20830	0,993	-0,6560	0,5427
	Doktora	Lise	-0,18674	0,22908	0,847	-0,8249	0,4514
		Üniversite	-0,21453	0,19076	0,683	-0,7906	0,3615
		Yüksek Lisans	0,05667	0,20830	0,993	-0,5427	0,6560

Tablo 2.15’te sunulan analiz sonuçları incelendiğinde, Çanakkale ilindeki sualtı dalış turizminde üniversite mezunu katılımcıların tehdit algılarının yüksek lisans mezunu katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Diğer gruplar arasındaki farklılıklar ise istatistiksel açıdan anlamlı olarak değerlendirilmemiştir ($p>0,05$).

Tablo 0.16. Katılımcıların Mesleklerine Göre SWOT Puanlarının Ortalamaları

		N	Ortalama	Std. Sapma
Güçlü Yönler	Dalış	198	4,0931	0,72308
	Turizm	195	4,0689	0,60684
Fırsatlar	Dalış	198	3,3207	0,74761
	Turizm	195	3,5641	0,59472
Zayıf Yönler	Dalış	198	3,6923	0,76557
	Turizm	195	4,1278	0,48408
Tehditler	Dalış	198	3,7645	0,74019
	Turizm	195	4,1133	0,55399

Tablo 2.16, güçlü yönler, fırsatlar, zayıf yönler ve tehditler gibi çeşitli boyutlarda katılımcıların profesyonel sınıflandırmaları arasında farklı ortalama puanlar ortaya koymakta ve bu da algılardaki potansiyel farklılıklara işaret etmektedir.

Bu ortalama farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını analiz etmek için bağımsız değişkenler t-testi kullanılmıştır, bu da veri kümesindeki mesleki sınıflandırmaya özgü eğilimleri ve düşünceleri aydınlatılabilir.

Tablo 0.17. SWOT Alt Boyutlarına İlişkin Algılarda Meslek Değişkenine Göre Farklılıklara Dair Analiz Sonuçları

	F	t	df	p
Güçlü Yönler	1,414	0,359	391	0,720
		0,360	381,431	0,719
Fırsatlar	6,188	-3,568	391	0,000*
		-3,574	374,491	0,000
Zayıf Yönler	50,501	-6,729	391	0,000*
		-6,752	333,592	0,000
Tehditler	16,258	-5,283	391	0,000*
		-5,294	364,942	0,000

Tablo 2.17'de sunulan bağımsız örneklem t-testi sonuçları; fırsatlar, zayıf yönler ve tehditler alt boyutlarında katılımcıların meslekleriyle algıları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir ($p < 0,05$). Güçlü yönler alt boyutundaki p-değeri anlamlılık eşiği olan $p < 0,05$ 'in üzerinde olduğundan, istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermediğini ortaya koymaktadır. Tablo 2.15'te verilen ortalama değerler de değerlendirildiğinde, Turizm sektöründeki paydaşların fırsat, zayıf yönler ve tehdit algılarının sualtı dalış sektöründeki paydaşlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 0.18. SWOT Alt Boyutlarına Dair Korelasyon Analizi

		Güçlü Yönler	Fırsatlar	Zayıf Yönler	Tehditler
	r	.435**	1	.189**	.297**
	p	0,000*		0,000*	0,000*
	N	393	393	393	393
	r	.327**	.189**	1	.728**
	p	0,000*	0,000*		0,000*
	N	393	393	393	393
	r	.375**	.297**	.728**	1
	p	0,000*	0,000*	0,000	
	N	393	393	393	393

Tablo 2.18'deki veriler, her bir karşılaştırma için 393 örneklem büyüklüğü (N) ile SWOT analizinin alt boyutları için korelasyon analizi sonuçlarını özetlemektedir. Korelasyon katsayısı (r), iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin gücünü ve yönünü -1 ile 1 arasındaki bir ölçekte ölçer; burada 1 veya -1'e yakın değerler daha güçlü bir ilişkiyi, 0 değeri ise hiçbir ilişkinin olmadığını gösterir. Bir korelasyon genellikle p-değeri 0.05'ten küçük olduğunda istatistiksel olarak anlamlı kabul edilir.

Bu analizde, bildirilen tüm p-değerleri 0.000'dir ve bu da alt boyutlar arasında önemli korelasyonların varlığını güçlü bir şekilde göstermektedir. Güçlü yönler ile fırsatlar ($r = .435$), güçlü yönler ile zayıf yönler ($r = .327$) ve güçlü yönler ile tehditler ($r = .375$) arasındaki korelasyonların hepsi pozitif ve orta güçtedir; bu da güçlü yönlerle ilişkin algılar arttıkça fırsatlara, zayıf yönlerle ve tehditlere ilişkin algıların da arttığını göstermektedir.

Benzer şekilde fırsatlar, zayıf yönler ($r = .189$) ve tehditler ($r = .297$) ile düşük ila orta düzeyde pozitif korelasyon göstermekte, bu da daha fazla fırsat algılayan bireylerin aynı zamanda daha fazla zayıflık ve tehdit görme eğiliminde olduğunu göstermektedir. En kayda değer korelasyon zayıf yönler ve tehditler ($r = .728$) arasında olup güçlü ve pozitifdir; bu da daha fazla zayıf yön tespit eden bireylerin aynı zamanda daha yüksek tehditler algıladığı sağlam bir ilişkiye işaret etmektedir.

Tüm SWOT alt boyutları arasındaki anlamlı korelasyonlar, katılımcılar arasında tutarlı bir iç algıyı yansıtmaktadır; güçlü yönleri ve fırsatları konusunda iyimser olanlar aynı zamanda potansiyel zayıflıkların ve tehditlerin de gerçekçi bir şekilde farkındadır. Bu korelasyonlar, hem olumlu hem de olumsuz yönleri kabul eden kapsamlı bir görüşün katılımcılar tarafından dikkate alındığını gösterdiğinden stratejik planlama için çok önemlidir. Yüksek anlamlılık düzeyi ve orta ila güçlü korelasyonlar, stratejik değerlendirme sürecinde SWOT alt boyutlarının birbiriyle bağlantılı doğasının altını çizmektedir.

2.6.4. Açık Uçlu Yanıtlar ve Nitel Bulgular

Araştırma kapsamında hazırlanan anket formunda katılımcılara iki tane açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bu sorular katılımcıların paydaşlık hissinin daha da sağlamlaşmasını ve araştırmaya olan katkılarının artmasını sağlamıştır.

Bu sorular Şu Şekildedir:

- Bölgeye ait geliŐimsel fikirleriniz-projeleriniz var mıdır?
- Eklemek istediğiniz farklı bir konu var mıdır?

Bu iki soru için alınan yanıtlar içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. I erik analizi yapılırken yöntemsel olarak fenomenoloji yaklaşımı benimsenmiŐtir. Nitel araŐtırmada fenomenolojik yaklaşım, insanların bir olguyu nasıl deneyimlediğini keşfetmeye ve tanımlamaya çalışan bir metodolojidir. Bu yaklaŐımın temelinde, bireylerin yaŐadıkları deneyimlere odaklanmak ve bu deneyimlerin özünü, onları yaŐayanların perspektifinden anlamayı amaçlamak yatar (Van Manen, 1990). Fenomenolojik araştırma, incelenen olgularla ilgili teorilerden veya önyargılardan bağımsız olarak, dünyanın zenginliğini bilinçli kişiye göründüğü Őekliyle yakalamanın içsel bir değeri olduğu öncülünden hareket eder (Moustakas, 1994).

Fenomenoloji, Edmund Husserl ve daha sonra Heidegger'in de aralarında bulunduğu araştırmacıların teorik temellerine katkıda bulunduğu felsefe kökenlidir. Husserl, katılımcının deneyimiyle en saf haliyle ilgilenmek için araŐtırmacının önyargılarını ve yargılarını bir kenara bırakma süreci olan 'paranteze alma' veya epoch  kavramını ortaya atmıştır (Husserl, 1931). Bu, araŐtırılan olguya önceden var olan herhangi bir bilgiyi veya kişisel deneyimi empoze etmekten kaçınmak için kasıtlı bir çabayı içerir.

Fenomenolojik yöntem, katılımcıların fenomenle ilgili deneyimlerini tanımlamalarına olanak tanıyan derinlemesine görüŐmeleri veya diğer veri toplama biçimlerini içerir. Araştırmacılar daha sonra her bir ifadeye eşit değer atfederek bir yataylaŐtırma sürecine girer ve bu ifadeleri deneyimin özünü yakalayan temalar halinde kümeler (Creswell, 2007).

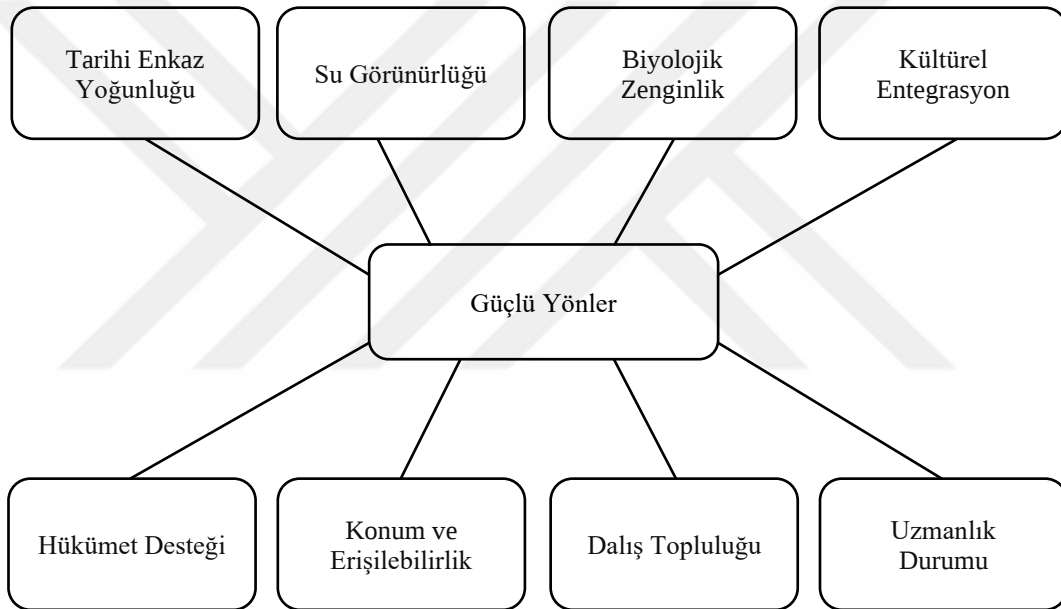
Fenomenolojide veri analizi yinelemeli ve yorumlayıcıdır. Amaç istatistiksel genellemeye ulaşmak değil, birkaç bireyin deneyimlerine dair derin bir anlayıŐa ulaŐmaktır. Bulgular genellikle olguların zengin, metinsel bir açıklaması olarak sunulur, bazen katılımcılardan doğrudan alıntılarla tamamlanır ve bu da okuyucuya özgünlük ve dolaysızlık hissi vermeye hizmet eder (Van Manen, 1990).

Fenomenolojik bir çalışma, insan deneyiminin anlamını ve yapısını ortaya çıkarma kabiliyetine göre değerlendirilir ve anlatının zenginliği, insan deneyimine ilişkin

içgörünün derinliği ve okuyucunun kendi deneyimleriyle rezonansı gibi kriterlere göre değerlendirilir (Giorgi, 2005). Özünde, fenomenolojik araştırma bir durumun 'ne'liğinden ziyade insanların bir şeyi 'nasıl' ve 'neden' yaşadıklarıyla ilgilenir. Bu yaklaşım, kişisel deneyimin nüanslarının eldeki olguyu anlamanın merkezinde yer aldığı karmaşık, duygusal veya hassas konuları araştırmak için özellikle uygundur.

Bu yaklaşım neticesinde gerçekleştirilen analize dair içerikler ve öne çıkan temalar bu bölümde sunulmuştur. (Creswell ve Creswell, 2017) Katılımcılardan alınan ve içerik analiziyle gerçekleştirilen tematizasyon sonucunda aşağıdaki ana temalar güçlü yönler olarak ön plana çıkmıştır.

Şekil 0.1 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Güçlü Yönler

Açık uçlu SWOT analizi anket sorusunda, Çanakkale toplumunun farklı kesimlerinden gelen katılımcılar, bölgenin sualtı batık dalış turizmi açısından güçlü yönleri hakkında görüş bildirmişlerdir. Yanıtlar zengin ve çok yönlü olup Çanakkale'nin sahip olduğu varlıkların bir dokusunu ortaya çıkarmıştır (Şekil 2.1).

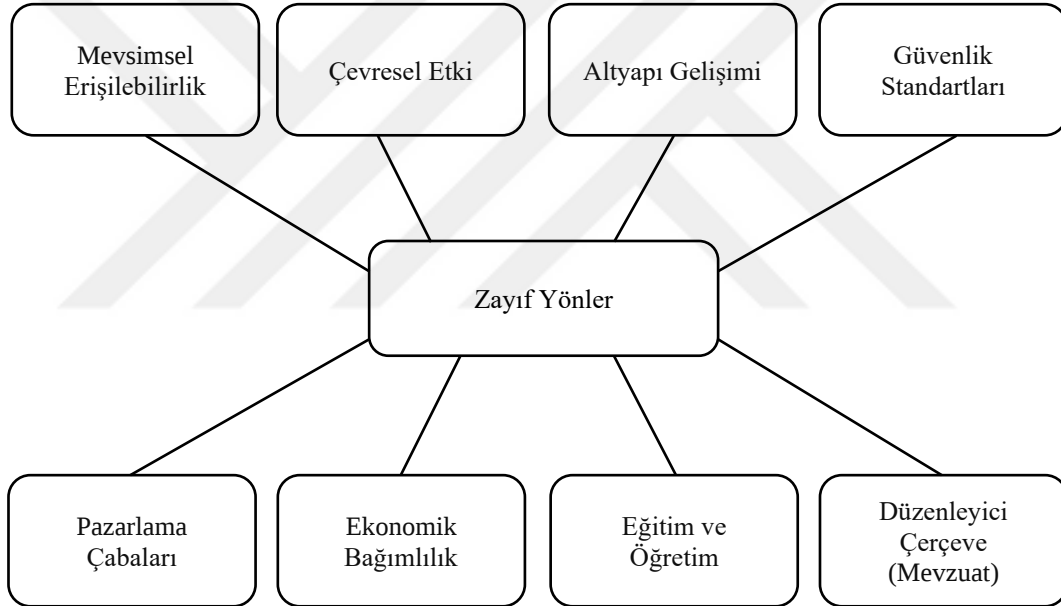
- Tarihi Batık Yoğunluğu: Çanakkale'nin deniz dibi, bir dizi batık savaş kalıntısı ile övünen tarihi bir arşivdir. Katılımcılar, batıkların yoğunluğunun eşsiz bir dalış deneyimi sunan canlı bir müze olduğunu vurgulamışlardır. Yoğunluk sadece miktarla ilgili değildir; hikaye anlatma potansiyeli açısından zengin, tarih meraklıları ve dalış meraklıları için bir mıknatıs olabilecek kümelenmiş bir coğrafi alanı ifade eder.

- Su Görünürlüğü: Çanakkale'nin sularının berraklığından sıklıkla bahsedilmiştir. Yüksek görüş mesafesi sadece güvenliği artırmakla kalmaz, aynı zamanda dalış deneyimini zenginleştirerek dalgıçların batıkların ve deniz yaşamının unutulmaz güzelliğine canlı ayrıntılarla tanık olmalarını sağlar. Bununla birlikte, görüş mesafesi mevsimsel değişikliklere tabidir ve bu da dalgıçların en uygun zamanlarda ziyaret etmelerini sağlamak için stratejik planlama gerektirir.
- Biyolojik Zenginlik: Batıklar deniz biyolojik çeşitliliğinde bir patlamayı teşvik etmiştir. Ankete verilen yanıtlar genellikle bu tarihi eserleri yaşam alanlarına dönüştüren canlılarla dolu canlı bir sualtı ekosisteminin resmini çizmiştir. Tarih ve ekolojinin bu kesişimi, koruma ve eğitim çabaları için eşsiz bir anlatı sunmaktadır.
- Kültürel Entegrasyon: Dalışın Çanakkale'nin yerel kültürüyle bütünleşmesi bütünsel bir turist deneyimi yaratır. Bölgenin karasal ve denizcilik tarihini iç içe geçiren ve kapsamlı bir kültürel paket sunan bir anlatı sunma potansiyeli güçlüdür. Ancak bu, yenilikçi hikaye anlatımı ve tur paketlemesi gerektirmektedir.
- Hükümet Desteği: Yerel yönetimlerin algılanan desteği önemli bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Devlet desteği altyapı gelişimini kolaylaştırabilir, elverişli politikalar oluşturabilir ve mali teşvikler sunabilir. Ancak, bu desteğin nasıl sürdürülebileceğini ve çevresel ve kültürel koruma hedefleriyle nasıl uyumlu hale getirilebileceğini tartışmak önemlidir.
- Konum ve Erişilebilirlik: Avrupa ve Asya'nın kesiştiği noktada stratejik bir konuma sahip olan Çanakkale, erişilebilirlik avantajına sahiptir. Coğrafi cazibesi sadece kıtalar arası konumundan değil, aynı zamanda büyük şehir merkezlerine yakınlığından da kaynaklanmaktadır ve potansiyel olarak geniş bir turist demografisini kendine çekmektedir. Erişilebilirlikten dikkatli bir şekilde yararlanılmalı ve ziyaretçi akınının yerel çevreyi boğmaması sağlanmalıdır.
- Dalış Topluluğu: Güçlü bir yerel ve uluslararası dalgıç topluluğunun varlığı, bölgenin önde gelen bir dalış destinasyonu olarak ününün bir kanıtıdır. Bu topluluğun katılımını sağlamak, enkazlar için bir koruma ve savunuculuk duygusunu teşvik edebilir. Ancak bu topluluğun tutkusundan en iyi şekilde nasıl yararlanılacağı ve aynı zamanda alanların sürdürülebilirliğinin nasıl sağlanacağı konusunda süregelen bir tartışma vardır.

- **Uzmanlık Mevcudiyeti:** Yerel uzmanlık paha biçilmezdir ve batıkların zenginleştirilmiş, gerçeklere dayalı anlatımlarını sağlayabilecek bilgili rehberlerin ve tarihçilerin mevcudiyeti övgüyle karşılanmaktadır. Bu uzmanlık sadece dalgıcın deneyimini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda eğitim değeri ve güvenliği de sağlar. Buradaki zorluk, yüksek bir uzmanlık standardını korumak ve en son tarihsel araştırma ve ekolojik bulguları yansıtacak şekilde bilgileri sürekli güncellemektir.

Bu güçlü yönlerin her biri Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmi için önemli bir avantaj sunarken, bunların daha geniş bir turizm yönetimi stratejisi içinde değerlendirilmesi çok önemlidir.

Şekil 0.2 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Zayıf Yönler

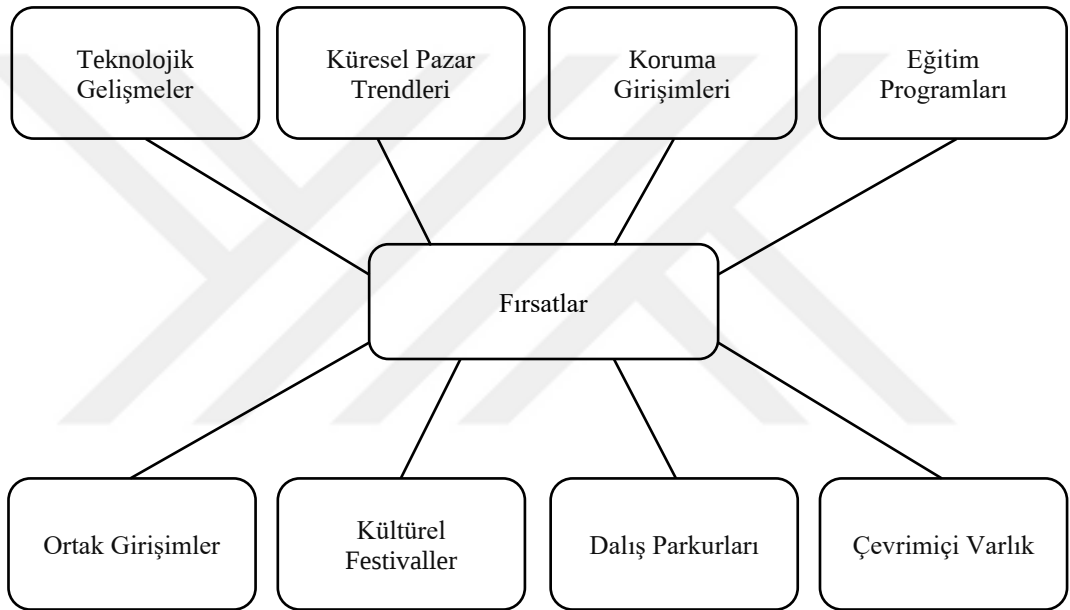
Şekil 2.2 katılımcılardan alınan yanıtların içerik analizine tabi tutulmasıyla öne çıkan zayıf yönleri göstermektedir.

- **Mevsimsel Erişilebilirlik:** Çanakkale'deki dalış alanları, erişilebilirliği kısıtlayan mevsimsel dalgalanmalara maruz kalmaktadır. Katılımcılar, hava koşulları nedeniyle dalış için kısıtlı zamanın olmasından duydukları hayal kırıklığını dile getirmişlerdir. Bu durum turizm gelirini yılda birkaç aya indirmekte ve dalış turizmine dayalı yıl boyu faaliyet gösteren işletmelerin yaşayabilirliğini potansiyel olarak etkilemektedir.

- Çevresel Etki: Katılımcılar, dalış faaliyetlerinin artmasından kaynaklanabilecek çevresel bozulmanın son derece farkındadır. Dalgıçların varlığının batıkların evleri haline getirmiş olan deniz yaşamının habitatını bozma potansiyeli nedeniyle deniz ekosistemine potansiyel zarar konusunda endişeler dile getirilmiştir.
- Altyapı Geliştirme: Yanıtlar arasında ortak bir konu, gelişmiş dalış tesislerinin eksikliğidir. Dalgıçlar, dolum istasyonları, kiralık ekipman gibi destek hizmetlerinin yetersizliğinden ve yakınlardaki yüksek kaliteli konaklama yerlerinin azlığından yakınmakta, bu da Çanakkale'nin bir dalış destinasyonu olarak genel cazibesini azaltmaktadır.
- Güvenlik Standartları: Dalgıçlar, farklı operatörler arasında tutarsız güvenlik standartlarının altını çizmiştir. Acil durum müdahale kabiliyetlerinin farklı seviyelerde olması ve birleşik bir güvenlik protokolünün bulunmaması hem acemi hem de deneyimli dalgıçlar için potansiyel riskler olarak algılanmaktadır.
- Pazarlama Çabaları: Uluslararası turistlerin ilgisini çekmeye yönelik pazarlama çabalarının yetersizliği göze çarpan bir endişe kaynağı olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, Çanakkale'nin batık dalış turizminin küresel platformlarda yeterince tanıtılmadığını ve bunun da Çanakkale'nin önde gelen bir dalış noktası olarak tanınmasını engelleyebileceğini düşünmektedir.
- Ekonomik Bağımlılık: Yerel ekonominin mevsimsel turizme aşırı bağımlılığı yaygın bir tema olmuştur. Bu bağımlılığın, turizmdeki herhangi bir dalgalanmanın bölgenin mali istikrarı üzerinde orantısız derecede büyük etkilere sahip olabileceği hassas bir ekonomik durum yarattığı düşüncesi hakimdir.
- Eğitim ve Öğretim: Batık dalışı için sertifikalı eğitim programlarında gözle görülür bir boşluk vardır. Açık uçlu yanıtlar, dalış deneyiminin genel kalitesini ve güvenliğini artırmak için dalış personeli için daha kapsamlı bir eğitime ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir.
- Düzenleyici Çerçeve (Mevzuat): Hem dalgıçlar hem de operatörler dalış faaliyetlerini düzenleyen yönetmeliklerin karmaşıklığı ve kısıtlayıcılığı konusundaki endişelerini dile getirmişlerdir. İzinlerin alınmasındaki bürokratik süreçler ve dalış alanlarına getirilen sınırlamalar hem sektörün büyümesine hem de dalgıçların keşif özgürlüğüne engel olarak görülmektedir.

Sonuç olarak, SWOT analizindeki açık uçlu sorulardan elde edilen bu sekiz zayıflık alt boyutu, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizminin gelişebileceği birkaç alanı vurgulamaktadır. Bu zayıf yönlerin ele alınması, bölgenin bir dalış destinasyonu olarak rekabet gücünü artırabilir ve doğal ve tarihi kaynaklarının gelecek nesiller için sürdürülebilirliğini sağlayabilir. İlgili paydaşların Çanakkale'nin potansiyelinin farkında oldukları, ancak sektörün gelişmesi için bu zorlukları hafifletecek önemli tedbirlere ihtiyaç duyulduğunun da farkında oldukları açıktır.

Şekil 0.3 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Fırsatlar

Açık uçlu sorudan elde edilen içgörülere dayanarak, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmi için SWOT analizinin fırsatlar boyutu, büyüme ve gelişme için çeşitli beklentileri ortaya koymaktadır (Şekil 2.3):

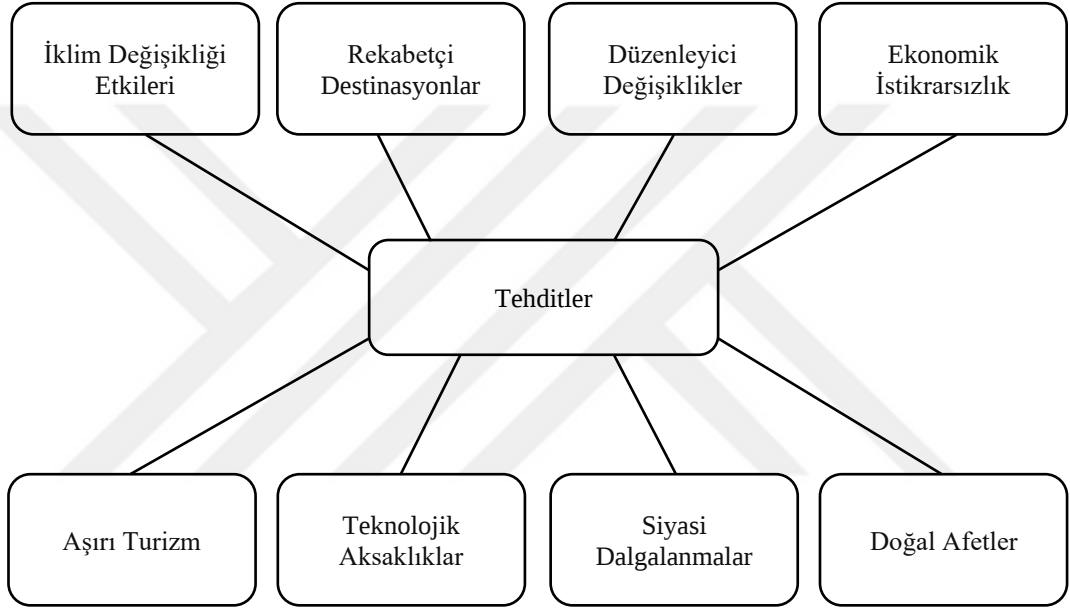
- **Teknolojik Gelişmeler:** Dalış teknolojisindeki gelişmeler, Çanakkale'nin dalış alanlarının güvenliğini ve erişilebilirliğini iyileştirmek için bir fırsat sunmaktadır. Katılımcılar, dalış sezonunu uzatabilecek ve batıkların daha derinlemesine keşfedilmesine olanak tanıyabilecek daha iyi ekipman potansiyeli konusunda heyecan duymaktadır. Burada, en son dalış teknolojilerini benimseyerek ve sunarak lider bir destinasyon olma fırsatı bulunmaktadır.
- **Küresel Pazar Eğilimleri:** Macera ve tarih turizminin artan popülaritesi Çanakkale'nin yararlanabileceği bir trend. Katılımcılar, benzersiz seyahat

deneyimlerine yönelik küresel değişime dikkat çekti ve tarihi batıklarıyla Çanakkale'nin, çok az destinasyonun sunabildiği macera ve eğitim kombinasyonunu sunarak bu pazardan yararlanma fırsatına sahip olduğunu belirtti.

- **Koruma Girişimleri:** Denizlerin korunmasına yönelik girişimler Çanakkale'yi sorumlu ve sürdürülebilir bir dalış destinasyonu olarak konumlandırabilir. Anket yanıtları, dalgıçlar arasında çevre dostu girişimlere yönelik güçlü bir ilgi olduğunu göstermektedir; bu girişimler yalnızca yerel deniz ekosistemini korumakla kalmayıp aynı zamanda çevreye duyarlı turistleri de çekebilir.
- **Eğitim Programları:** Deniz arkeolojisi ve tarihi konularında kurslar ve programlar sunmak üzere eğitim kurumlarıyla ortaklık kurma fırsatı bulunmaktadır. Açık uçlu yanıtlar, hem dalgıçların hem de dalgıç olmayanların batıkların ardındaki hikayelerle ilgilendiğini ve bunun da eğitim turizmi için bir pazara işaret ettiğini göstermektedir.
- **Ortak Girişimler:** Katılımcılar, uluslararası dalış organizasyonlarıyla işbirliğinin Çanakkale'nin görünürlüğünü artırabileceğine inanmaktadır. Bu tür ortaklıklar sertifika programlarını, dalış seferlerini ve koruma projelerini içerebilir; bunların hepsi uluslararası ilgi çekebilir ve Çanakkale'yi küresel dalış haritasında konumlandırabilir.
- **Kültürel Festivaller:** Çanakkale'nin denizcilik tarihine ve dalışa odaklanan etkinlikler düzenlenmesi farklı bir kitlenin ilgisini çekebilir. Katılımcılar yemek, müzik ve dalış kültürünü bir araya getiren ve bölgenin mirasına dair bütüncül bir deneyim sunan festivaller öngörmektedir.
- **Dalış Parkurları:** Farklı batıkları birbirine bağlayan tematik dalış parkurlarının geliştirilmesi yapılandırılmış bir dalış deneyimi sağlayabilir. Bu fikir, Çanakkale'nin tarihi bir hikâye anlatan ve dalışların eğitim değerini artıran seçilmiş turlar sunma potansiyelini gören katılımcılar arasında popülerdi.
- **Çevrimiçi Varlık:** Çanakkale'nin online pazarlama stratejilerini geliştirmek için önemli bir fırsat bulunmaktadır. Açık uçlu sorulardan elde edilen geri bildirimler, sanal turlar da dahil olmak üzere daha güçlü bir çevrimiçi varlığın potansiyel ziyaretçilerin ilgisini çekebileceğini ve dalgıçların deneyimlerini paylaşmaları için bir yol sağlayarak bölgeye daha fazla turist çekebileceğini göstermektedir.

Bu alt boyutların her biri, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmini genişletme açısından sahip olduğu potansiyeli yansıtmaktadır. Paydaşlar ve meraklılardan oluşan katılımcılar tarafından belirlenen fırsatlar, hem sürdürülebilir hem de bölgenin benzersiz olanaklarına saygılı bir büyüme için ortak bir vizyonun altını çizmektedir. Bu fırsatlardan yararlanmak, Çanakkale'nin sualtı hazinelerinden nesiller boyu yararlanılabilmesini sağlamak için kalkınma ile korumayı dengeleyen stratejik bir yaklaşım gerektirmektedir.

Şekil 0.4 Nitel Veri Analizi Neticesinde Ortaya Çıkan Tehditler

Açık uçlu sorudan elde edilen görüşlerden yola çıkarak, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmi SWOT analizinin tehditler boyutu, sektörün karşılaşılabileceği dış zorlukların bir resmini çizmektedir (Şekil 2.4). Şimdi bu tehditleri sekiz alt boyut üzerinden ayrıntılı olarak ele alalım:

- **İklim Değişikliğinin Etkileri:** Yaklaşan iklim değişikliği tehdidi, deniz sıcaklıklarında ve hava düzeninde değişikliklere yol açarak batıkların hassas ekosistemine potansiyel olarak zarar verebilir ve dalış koşullarını değiştirebilir. Katılımcılar bu durumun dalış alanlarının görünürlüğünü ve erişilebilirliğini azaltabileceği, bunun da dalış turisti sayısını düşürebileceği yönündeki endişelerini dile getirmişlerdir.
- **Rekabetçi Destinasyonlar:** Katılımcılar batık dalışı sunan diğer bölgelerin artan rekabetinin farkındadır. Bu destinasyonlar daha iyi bir altyapıya veya daha az katı

düzenlemelere sahip olabilir ve bu da potansiyel dalgıçları Çanakkale'den uzaklaştırarak yerel turizm endüstrisini etkileyebilir.

- Mevzuat Değişiklikleri: Dalış bölgelerine ve operasyonlarına ek sınırlamalar getirebilecek daha kısıtlayıcı dalış yönetmelikleri olasılığı konusunda bir endişe vardır. Bu durum yasal dalış noktalarının sayısının azalmasına ve operatörler üzerindeki bürokratik yükün artmasına neden olabilir.
- Ekonomik İstikrarsızlık: Turistlerin harcama gücünü etkileyen küresel ekonomik gerilemeler önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Katılımcılar, ekonomik istikrarsızlığın dalış gibi genellikle lüks harcamalar olarak görülen boş zaman aktivitelerini tercih eden turist sayısında azalmaya yol açabileceğinden endişe duymaktadır.
- Aşırı Turizm: Turizmin artması genel olarak olumlu olsa da, çevresel bozulmaya ve dalgıçlar için azalan bir deneyime yol açabilecek aşırı turizm riski vardır. Paydaşlar bu durumun Çanakkale'nin yüksek kaliteli bir dalış destinasyonu olarak itibarını zedeleyebileceğinden endişe etmektedir.
- Teknolojik Aksaklıklar: Sanal gerçeklik ve diğer sürükleyici teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte, sanal deneyimlerin bir dereceye kadar gerçek dalışın yerini alabileceği tehdidi bulunmaktadır. Anket katılımcıları, bu teknolojilerin özellikle genç kitleleri gerçek hayattaki dalış maceralarına katılmaktan caydırabileceğini düşünüyor.
- Siyasi Dalgalanmalar: Siyasi istikrarsızlık, Çanakkale'nin güvenli ve istikrarlı bir turizm destinasyonu olarak imajını etkileyebilecek bir tehdit olarak görülmektedir. Bölgenin jeopolitik konumu göz önüne alındığında bu endişe özellikle önemlidir. Herhangi bir gerginlik, güvenlik seyahat için birincil husus olduğundan turistleri potansiyel olarak caydırabilir.
- Doğal Afetler: Son olarak bölge, batıklara zarar verebilecek, deniz ekosistemini bozabilecek ve dalış alanlarını güvensiz veya erişilemez hale getirebilecek deprem gibi doğal afetlere karşı savunmasızdır. Bu tür olayların öngörülemezliği, dalış turizmi sektörü üzerindeki acil ve uzun vadeli etkilerinden korkan paydaşlar için önemli bir endişe kaynağıdır.

SWOT analizi çerçevesindeki açık uçlu sorulardan elde edilen bu içgörüler, Çanakkale'nin eşsiz bir dalış destinasyonu olarak büyük umut vaat etmesine rağmen,

potansiyel tuzaklardan da yoksun olmadığını ortaya koymaktadır. Paydaşlar, bu tehditleri azaltmak için proaktif önlemler alınması gerektiğinin farkındadır.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Çalışma açıkça tanımlanmış bir hedefle başlamıştır. Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmi potansiyelinin kapsamlı bir SWOT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) analizini yapmak çalışmanın temel hedefi olarak belirlenmiştir. Bu hedef, özellikle zengin tarihi ve deniz varlıkları göz önüne alındığında, Çanakkale'nin turizm sektöründeki benzersiz konumunun tanınmasına dayanmaktadır. Birincil amaç, bu niş turizm pazarının büyümesini ve sürdürülebilirliğini etkileyebilecek çeşitli iç ve dış faktörleri belirlemek ve değerlendirmektir.

Bunu başarmak için çalışmada karma (nicel ve nitel) bir araştırma metodolojisi kullanılmış ve anket ile elde edilen nicel verilerin güçlülüğünün yanı sıra açık uçlu sorulardan elde edilebilecek veri zenginliğinden yararlanılmıştır. Bu sorular, yerel turizm yetkilileri, dalış operatörleri, çevre uzmanları ve dalgıçların kendileri de dahil olmak üzere çeşitli paydaşların nüanslı bakış açılarını yakalamak için tasarlanmıştır. Bu yaklaşım, nicel araştırmalarda genellikle kaybolan ayrıntılı içgörüler ve öznel deneyimleri ortaya çıkarmadaki etkinliği nedeniyle seçilmiştir.

Veri toplama, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmine ilişkin güçlü ve zayıf yönler ile fırsat ve tehditlerin sistematik bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan klasik SWOT analizi çerçevesi etrafında yapılandırılmıştır. Bu çerçeve, hem olumlu hem de olumsuz yönlerin eşit derecede dikkate alınmasını sağlayarak dengeli bir bakış açısını kolaylaştırmıştır. Güçlü yönler ve fırsatlar bölümleri Çanakkale'nin yararlanabileceği varlıklara ve elverişli koşullara odaklanırken, zayıf yönler ve tehditler bölümleri ele alınması gereken zorlukları ve riskleri incelemiştir.

Toplanan veriler daha sonra titizlikle analiz edilmiş ve yanıtlardan ortaya çıkan örüntüler, çelişkiler ve benzersiz içgörüler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu süreç, Çanakkale'nin dalış turizminin mevcut durumunun kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını sağlamakla kalmamış, aynı zamanda geleceğe yönelik bilinçli ve stratejik tavsiyeler geliştirmek için de temel oluşturmuştur. Metodolojinin sağlamlığı, paydaşları doğrudan araştırma sürecine dahil eden katılımcı doğasında yatmaktadır, böylece bulguların ve müteakip tavsiyelerin Çanakkale'nin sualtı batık dalış sahnesi ile en yakından bağlantılı olanların gerçekliğine dayanmasını sağlar.

SWOT analizi bulgularını sentezleyen bu çalışma, Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmine çok yönlü bir bakış açısı getirmektedir. Paydaş perspektifleri açısından zengin olan veriler, bu sektörün mevcut durumu ve gelecekteki potansiyeli hakkında ayrıntılı bir resim çizmektedir.

Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmi, bir arada zorlayıcı ve benzersiz bir dalış deneyimi yaratan bir dizi güçlü yönüyle öne çıkmaktadır. Bu güçlü yönlerin başında bölgenin, özellikle de I. Dünya Savaşı tarihiyle bilinen Gelibolu Yarımadası'nın tarihi önemi gelmektedir. Çanakkale'nin sularındaki batıklar sadece geçmişin kalıntıları değil, aynı zamanda geçmiş bir dönemin portallarıdır ve dalgıçlara tarihle doğrudan ilişki kurmak için nadir bir fırsat sunar. Tarihi olaylarla kurulan bu doğrudan bağlantı, Çanakkale'yi diğer birçok dalış destinasyonundan ayırmakta ve dalış deneyimine eğitici bir katman eklemektedir.

Çanakkale'deki su görünürlüğü bir başka önemli değerdir. Suyun berraklığı, sualtı batıklarının görünürlüğünü artırarak dalgıçların bu tarihi eserleri ayrıntılı olarak keşfetmesine olanak tanır. Bu yüksek görünürlük sadece dalış deneyiminin güvenliğini ve keyfini artırmakla kalmaz, aynı zamanda sualtı fotoğrafçılığı ve videografisi için de uygun hale getirerek bu alanlardan meraklıları çeker. Ayrıca, Çanakkale'deki batıkların çevresindeki deniz biyoçeşitliliği de dikkat çekicidir. Zaman içinde bu batıklar yapay resiflere dönüşerek çeşitli deniz canlıları için yaşam alanları oluşturmuştur. Bu özellik, sadece batıklarla değil dalışın ekolojik yönleriyle de ilgilenen dalgıçlar için özellikle caziptir. Çeşitli deniz yaşamının varlığı dalış deneyimine ekstra bir boyut katarak her dalışı hem tarihi hem de ekolojik bir macera haline getirmektedir.

Çanakkale'nin hem Avrupa hem de Asya'yı birbirine bağlayan stratejik coğrafi konumu, erişilebilirliğini ve cazibesini artırmaktadır. Bu konum, Çanakkale'yi geniş bir uluslararası pazar için cazip bir destinasyon haline getirmektedir. Bölgenin erişilebilirliği sadece coğrafi değil, aynı zamanda kültürel; çünkü farklı kültürlerin kesişme noktasında yer almakta, suyun üstünde ve altında zengin ve çeşitli bir deneyim sunmaktadır.

Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmindeki zayıflıkların ele alınması, bu niş sektörün sürdürülebilir büyümesi ve gelişmesi için hayati önem taşımaktadır. Bu zayıf yönler zorlu olsa da iyileştirme ve yenilik için fırsatlar sunmaktadır. Öncelikli endişe kaynağı, hava

koşulları nedeniyle dalış alanlarının mevsimsel olarak sınırlı erişilebilirliğidir. Bu mevsimsel kısıtlama dalış turizmini birkaç ayla sınırlandırmakta, yerel ekonomiyi ve dalış turizmine bağımlı işletmeleri etkileyen bir patlama ve çöküş modeli yaratmaktadır. Dalış sezonunun uzatılması, ideal olmayan koşullarda güvenli dalışa olanak tanıyan ekipman ve eğitime yatırım yapılmasını ve böylece dalış faaliyetleri için pencerenin genişletilmesini içerebilir. Ayrıca, kapalı alan sergileri veya batıkların sanal gerçeklik deneyimleri gibi dalışla ilgili sezon dışı cazibe merkezlerinin geliştirilmesi, turist ilgisinin yıl boyunca devam etmesine yardımcı olabilir.

Çanakkale'deki dalış altyapısının mevcut durumu dikkat edilmesi gereken bir diğer alandır. Dolum istasyonları, ekipman kiralama ve dalgıç eğitim merkezleri gibi gelişmiş dalış tesislerinin eksikliği potansiyel ziyaretçileri caydırabilir. Altyapıya yatırım yapmak sadece fiziksel tesislerle ilgili değildir, aynı zamanda sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılmasını da içerir. Bu, güvenlik standartlarını sağlamak ve genel müşteri deneyimini zenginleştirmek için dalış operatörleri ve personeline yönelik profesyonel eğitimi de içerir. Altyapının iyileştirilmesi, beklentileri ve harcama gücü daha yüksek olanlar da dahil olmak üzere muhtemelen daha fazla dalgıç çekecektir.

Dalışın batıklar ve deniz ekosistemleri üzerindeki etkisine ilişkin çevresel kaygılar giderek artmaktadır. Artan turist faaliyetleri, sorumlu bir şekilde yönetilmediği takdirde ekolojik hasara yol açabilir. Sürdürülebilir dalış uygulamalarının hayata geçirilmesi zorunludur. Bu, dalgıçların sorumlu dalış konusunda eğitilmesini, deniz ekosistemlerinin sağlığının düzenli olarak izlenmesini ve aşırı kullanımı önlemek için belirli bölgelerdeki dalış sayısının potansiyel olarak sınırlandırılmasını içerir. Çevre örgütleriyle işbirliği yapılması ve koruma girişimlerinin hayata geçirilmesi de Çanakkale'nin deniz mirasının korunmasında önemli bir rol oynayabilir.

Çanakkale'deki dalış operasyonlarında güvenlik standartları çeşitlilik göstermekte olup, bu durum özellikle yeni başlayanlar olmak üzere dalgıçlar için risk oluşturabilmektedir. Güvenlik protokollerinin standartlaştırılması ve tüm dalış operatörlerinin bu standartlara uymasının sağlanması elzemdir. Bu da düzenli denetimler, sertifikasyonlar ve eğitim programları yoluyla sağlanabilir. Tutarlı güvenlik standartlarının sağlanması sadece dalgıçları korumakla kalmayacak, aynı zamanda Çanakkale'nin güvenli bir dalış destinasyonu olarak itibarını da artıracaktır.

Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizminin uluslararası bir kitleye etkili bir şekilde pazarlanması da bir başka zorluktur. Mevcut pazarlama çabaları Çanakkale'nin dalış deneyimlerinin benzersiz yönlerini vurgulamakta yetersiz kalmaktadır. Daha agresif ve hedefe yönelik bir pazarlama stratejisinin benimsenmesi, muhtemelen dijital platformlardan ve sosyal medyadan yararlanılması, daha geniş ve daha çeşitli bir turist tabanının çekilmesine yardımcı olabilir. Uluslararası seyahat acenteleri ve dalış dergileriyle yapılacak işbirlikleri de görünürlüğün artırılmasına yardımcı olabilir.

Mevsimsel turizme olan ekonomik bağımlılık, Çanakkale'nin yerel ekonomisini turist sayısındaki dalgalanmalara karşı savunmasız hale getirmektedir. Turizmle ilgili başka faaliyetler veya endüstriler geliştirerek yerel ekonomiyi çeşitlendirmek, bu kırılganlığa karşı bir tampon sağlayabilir. Alternatif sektörlerle yatırım yapılmasının teşvik edilmesi, yoğun turizm sezonu dışında da yerel halk için istihdam olanakları sağlayabilir.

Çanakkale'de dalış eğitimi ve öğretiminin iyileştirilmesi gerekmektedir. Dalgıçlar ve dalış eğitmenleri için, muhtemelen uluslararası dalış örgütleriyle işbirliği içinde, kapsamlı eğitim programları geliştirilmesi, sunulan dalış hizmetlerinin standardını yükseltebilir. Bu sadece güvenliği artırmakla kalmayacak, aynı zamanda dalış deneyiminin genel kalitesini de yükseltecektir.

Öte yandan, Çanakkale'de dalış faaliyetlerini düzenleyen yasal çerçeve karmaşık ve bazen kısıtlayıcı olabilmektedir. Çevre ve güvenlik standartlarını sağlarken, süreçleri kolaylaştırmak ve muhtemelen belirli sınırlamaları gevşetmek için düzenleyici kurumlarla iletişime geçmek, dalış alanlarına daha kolay erişimi kolaylaştırabilir ve dalış sektöründe yeni işletmeleri teşvik edebilir.

Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmi için SWOT analizi ile belirlenen fırsatlar, bu niş pazarın genişletilmesi ve geliştirilmesi için çok sayıda yol açmaktadır. Bölgenin kendine özgü güçlü yönlerine dayanan bu fırsatlar, Çanakkale'nin önde gelen bir dalış destinasyonu olarak statüsünü yükseltmek ve turizm sektöründe sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmek için kullanılabilir.

Macera ve tarih turizmine yönelik artan küresel eğilime uyum sağlamak önemli bir fırsattır. Çanakkale, zengin tarihi ve eşsiz sualtı batıklarıyla bu trendden yararlanmak için mükemmel bir konuma sahiptir. Keşif heyecanını tarihi eğitimle harmanlayan özel dalış deneyimleri yaratarak Çanakkale daha geniş bir turist yelpazesini kendine çekebilir. Bu

deneyimler karada tarihi turlar, interaktif müzeler ve hikaye anlatma seanslarıyla zenginleştirilerek hem dalgıçlara hem de dalgıç olmayanlara hitap eden kapsamlı bir tarihi anlatı sağlanabilir.

Eğitim kurumlarıyla işbirliği potansiyeli, Çanakkale'yi bir deniz arkeolojisi ve tarihi merkezi haline getirmek için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. Bu kapsamda sualtı arkeolojisi, deniz biyolojisi ve koruma konularına odaklanan atölye çalışmaları, seminerler ve saha okulları düzenlenebilir. Bu tür girişimler sadece dalış turlarının eğitim değerini yükseltmekle kalmayacak, aynı zamanda batıkların tarihi ve ekolojik öneminin daha iyi anlaşılmasını da sağlayacaktır.

Dalış teknolojisindeki gelişmeler büyüme için bir başka yol daha sunmaktadır. Çanakkale, en son teknoloji ürünü dalış ekipman ve tekniklerini benimseyip sunarak batık dalışının güvenliğini, erişilebilirliğini ve genel deneyimini artırabilir. Bu, daha uzun dalışlar için yeniden nefes alma cihazları gibi yeni ekipmanlara yatırım yapmayı veya su altında sürükleyici eğitim deneyimleri sağlamak için artırılmış gerçeklik gibi dijital araçları kullanmayı içerir.

Koruma girişimleri Çanakkale'yi sürdürülebilir dalış konusunda lider konuma getirebilir. Çevre dostu dalış uygulamalarının geliştirilmesi, koruma altındaki deniz alanlarının oluşturulması ve restorasyon projelerine dahil olunması sadece deniz ekosistemini korumakla kalmayacak, aynı zamanda çevre bilincine sahip turistlere de hitap edecektir. Bu koruma taahhüdü, Çanakkale'yi diğer dalış destinasyonlarından farklılaştıran benzersiz bir satış noktası haline gelebilir.

Çanakkale'nin uluslararası dalış kuruluşları ve seyahat acenteleri ile ortaklıklar kurma potansiyeli çok büyüktür. Bu tür ortaklıklar sertifika programlarına, özel dalış etkinliklerine ve Çanakkale'nin küresel sahnedeki görünürlüğünü artıracak pazarlama işbirliklerine yol açabilir. Bu ortaklıklar aynı zamanda bilgi alışverişini kolaylaştırabilir ve dünyanın dört bir yanından en iyi uygulamaları getirebilir.

Çanakkale'nin denizcilik tarihine ve dalış kültürüne odaklanan kültürel festivaller, farklı kitleleri çekmek için bir fırsat sunmaktadır. Bu festivaller yerel kültür, yemek, müzik ve dalışı bir araya getirerek Çanakkale'nin mirasına dair bütüncül bir deneyim sunabilir. Bu tür etkinlikler sadece turizmi canlandırmakla kalmayacak, aynı zamanda toplumsal katılımı ve gururu da teşvik edecektir.

Tematik dalış parkurları geliştirmek, dalış deneyimini geliştirmenin yenilikçi bir yoludur. Bu parkurlar, bir hikaye anlatan veya tarihi bir temayı takip eden farklı batıkları birbirine bağlayabilir, böylece yapılandırılmış ve eğitici bir keşif sağlayabilir. Bu konsept hem yeni hem de deneyimli dalgıçlara hitap edebilir ve Çanakkale'nin sualtı mirasını deneyimlemek için eşsiz bir yol sunabilir.

Son olarak, Çanakkale'nin çevrimiçi varlığının güçlendirilmesi günümüz dijital çağında büyük önem taşımaktadır. İnteraktif bir web sitesi, sosyal medya kampanyaları ve sanal turları içeren güçlü bir dijital pazarlama stratejisi bölgenin cazibesini önemli ölçüde artırabilir. Çevrimiçi bir platform, dalgıçların deneyimlerini ve fotoğraflarını paylaşabilecekleri bir alan olarak da hizmet verebilir ve Çanakkale'nin dalış turizmi etrafında canlı bir topluluk oluşturabilir.

Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizmine yönelik tehditlerin azaltılması, eşsiz cazibesinin korunması ve uzun vadeli sürdürülebilirliğinin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. SWOT analiziyle belirlenen bu tehditler, çevresel kaygılardan rekabetçi baskılara kadar uzanmakta ve her birinin etkili bir şekilde ele alınması için stratejik bir yaklaşım gerekmektedir.

En önemli tehditlerden biri iklim değışikliğinin deniz ekosistemi üzerindeki etkisidir. Yükselen deniz sıcaklıkları ve değışen hava koşulları sualtı ortamını olumsuz etkileyerek Çanakkale'nin dalış alanlarını cazip kılan koşulları değıştirebilir. Bunu hafifletmek için Çanakkale, sürdürülebilir dalış uygulamalarını hayata geçirerek, turistler ve yerel halk arasında farkındalığı teşvik ederek ve daha geniş çevre koruma girişimlerine katılarak çevre yönetiminde öncülük edebilir. Bu, batıkların etrafındaki deniz yaşamını korumaya yönelik tedbirleri ve dalış operasyonlarının karbon ayak izini en aza indirme çabalarını içerebilir.

Bir diğeri önemli tehdit de diğeri dalış destinasyonlarının yarattığı rekabettir. Çanakkale, zengin tarihi önemi ve sualtı batıklarının bozulmamış durumu gibi kendine özgü güçlü yönlerinden yararlanarak farklılaşmalıdır. Bu benzersiz satış noktalarını vurgulayan niş pazarlama stratejileri geliştirmek, Çanakkale'nin küresel dalış turizmi pazarında öne çıkmasına yardımcı olabilir. Uluslararası dalış organizasyonları ve seyahat influencer'ları ile yapılacak işbirlikleri de Çanakkale'nin görünürlüğünü ve cazibesini artırabilir.

Mevzuat değişiklikleri, dalış faaliyetlerinin erişilebilirliği ve işleyişı için potansiyel bir tehdit oluşturmaktadır. Bunu aşmak için, politika yapıcılar ve düzenleyici kurumlarla aktif bir etkileşim şarttır. Paydaşlar, düzenleyici sürece katılarak çevreyi ve miras alanlarını koruyan ve aynı zamanda dalış turizminin büyümesini destekleyen dengeli politikaları savunabilirler.

Özellikle salgın hastalıklar veya mali krizler gibi küresel olayların ardından yaşanan ekonomik istikrarsızlık, turistlerin harcamalarını ve seyahat alışkanlıklarını etkileyebilir. Çanakkale'nin turizm olanaklarını dalışın ötesinde çeşitlendirmek bu tür dalgalanmalara karşı tampon görevi görebilir. Bu, alternatif cazibe merkezleri geliştirmeyi veya sezon dışında bölgenin cazibesini artırmayı içerebilir.

Aşırı turizm ise iki ucu keskin bir kılıçtır; ekonomik faydalar sağlarken aynı zamanda çevresel bozulmaya ve ziyaretçiler için azalan bir deneyime yol açabilir. Belirli bölgelerde dalış sayısının sınırlandırılması veya koruma alanlarının oluşturulması gibi ziyaretçi yönetim stratejilerini içeren sürdürülebilir bir turizm modelinin uygulanması, dalış deneyiminin kalitesinin ve deniz çevresinin sağlığının korunmasına yardımcı olabilir.

Sanal gerçeklik deneyimlerinin yükselişı gibi teknolojik gelişmeler, potansiyel olarak fiziksel dalış deneyimlerinin yerini alabilir. Bu teknolojileri bir tehdit olarak görmek yerine benimsemek faydalı olabilir. Örneğin sanal gerçeklik, Çanakkale'nin dalış alanlarını küresel bir kitleye tanıtmak için bir pazarlama aracı olarak veya denizlerin korunması konusunda farkındalık yaratmak için bir eğitim aracı olarak kullanılabilir.

Siyasi istikrarsızlık ve doğal afetler, sağlam acil durum planlaması gerektiren öngörülemez tehditlerdir. Açık acil durum protokollerinin oluşturulması, yerel müdahale kabiliyetlerinin güçlendirilmesi ve kapsamlı afet yönetim planlarının geliştirilmesi, bu tür olasılıklara hazırlıklı olmak için temel adımlardır.

Çanakkale'nin sualtı batık dalış turizminin büyümesini ve sürdürülebilirliğini teşvik etmek için stratejik ve akademik önerilerin bir araya getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu öneriler, mevcut durumu iyileştirmeye ve gelecekteki gelişmelerin önünü açmaya odaklanan hem kısa vadeli hem de uzun vadeli stratejileri kapsamaktadır. Ayrıca bu sektörü daha da zenginleştirebilecek akademik çalışmalar için öneriler de içermektedir.

- Altyapının Geliştirilmesi:

- Modern ekipman kiralama mağazaları, hava dolum istasyonları ve acil sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere gelişmiş dalış tesislerinin geliştirilmesi.
- Daha iyi yollar ve tekne hizmetleri gibi dalış alanlarına ulaşımın iyileştirilmesi.
- Dalış noktalarının yakınında konforlu ve uygun fiyatlı konaklama seçeneklerinin oluşturulması.
- Sürdürülebilir Uygulamaların Teşvik Edilmesi:
 - Çevresel etkiyi en aza indirmek için çevre dostu dalış kurallarının uygulanması.
 - Batıkların etrafındaki deniz ekosistemlerinin sağlığını izlemek için düzenli ekolojik değerlendirmeler yapmak.
 - Yerel işletmelerin ve turistlerin deniz koruma çabalarına katılmaya teşvik edilmesi.
- Güvenlik Protokollerinin Standartlaştırılması:
 - Çanakkale'deki tüm dalış operasyonlarında tek tip güvenlik standartlarının oluşturulması.
 - Dalış operatörleri ve personeli için düzenli güvenlik eğitimi ve sertifika programları sunulması.
 - Hızlı su kurtarma ve ilk yardım hizmetleri de dâhil olmak üzere acil durum müdahale imkânlarının geliştirilmesi.
- Turistik Çekiciliklerin Çeşitlendirilmesi:
 - İnteraktif batık müzeleri ve sanal gerçeklik deneyimleri gibi dalışla ilgili sezon dışı cazibe merkezleri oluşturulması.
 - Kültür turları, mutfak deneyimleri ve doğa yürüyüşleri gibi alternatif turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi.
 - Çanakkale'nin denizcilik tarihini ve dalış kültürünü kutlayan yıllık festivallere ev sahipliği yapmak.
- Pazarlama Çabalarının Genişletilmesi:

- Uluslararası dalgıçları ve turistleri çekmek için hedefli pazarlama kampanyalarının başlatılması.
- Küresel görünürlüğü artırmak için dijital pazarlama araçlarının, sosyal medyanın ve influencer ortaklıklarının kullanılması.
- Tanıtım içeriği için seyahat acenteleri ve dalgıç dergileri ile işbirliği yapılması.
- Eğitim Ortaklıklarının Teşvik Edilmesi:
 - Deniz arkeolojisi ve ekolojisi programları için akademik kurumlarla ortaklık kurmak.
 - Deniz bilimleri ve turizm çalışmaları öğrencileri için staj ve araştırma fırsatları sunmak.
 - Sualtı arkeolojisi ve korumasına odaklanan atölye çalışmaları, seminerler ve saha okulları düzenlemek.
- Uluslararası İşbirliklerine Katılmak:
 - Bilgi alışverişi ve sertifika programları için küresel dalgıç organizasyonları ile ortaklıklar kurmak.
 - Ağ kurmak ve küresel en iyi uygulamalardan öğrenmek için uluslararası dalgıç fuarlarına ve konferanslarına katılmak.
 - Çapraz tanıtım faaliyetleri ve ortak öğrenme için diğer dalgıç destinasyonları ile işbirliği yapmak.
- Teknolojik Gelişmelerden Yararlanmak:
 - Güvenliği ve genel dalgıç deneyimini geliştirmek için en son dalgıç teknolojilerinin benimsenmesi.
 - Tanıtım ve eğitim amacıyla sanal gerçeklik ve artırılmış gerçeklikten yararlanmak.
 - Sürdürülebilir dalgıç ekipmanı ve uygulamaları için araştırma ve geliştirmeye yatırım yapmak.
- Kapsamlı Politika Çerçevesinin Geliştirilmesi:

- Dalış faaliyetlerine yönelik düzenleyici süreçleri kolaylaştırmak için yerel ve ulusal hükümetlerle yakın işbirliği içinde çalışmak.
- Turizmi teşvik ederken çevreyi koruyan dengeli politikalar için savunuculuk yapmak.
- Çanakkale'de sürdürülebilir turizm gelişimi için net kılavuz ilkelerin oluşturulması.
- Akademik Araştırmaları Sürdürmek:
 - Dalış turizminin yerel ekosistemler ve toplumlar üzerindeki etkisi üzerine kapsamlı çalışmalar yürütülmesi.
 - Çanakkale'de sürdürülebilir turizm uygulamalarının sosyo-ekonomik faydalarının araştırılması.
 - İklim değişikliğinin sualtı batıkları ve deniz yaşamı üzerindeki uzun vadeli etkilerinin araştırılması.
- Topluluk Katılımının Geliştirilmesi:
 - Yerel halkın turizm geliştirme ve koruma çabalarına katılımının teşvik edilmesi.
 - Sürdürülebilir turizmin faydaları ve sorumlulukları hakkında yerel halka eğitim programları ve kaynaklar sağlanması.
 - Yerel kültür ve mirasın turist deneyiminin ayrılmaz bileşenleri olarak teşvik edilmesi.
- Dış Tehditlere Karşı Dayanıklılık Oluşturma:
 - Ekonomik dalgalanmalarla başa çıkmak için turizm rezerv fonu oluşturmak gibi stratejiler geliştirmek.
 - Sağlam acil durum planlaması ve toplum eğitimi yoluyla doğal afetlere hazırlanmak.
 - Yeni teknolojileri turizm deneyimine entegre ederek teknolojik aksaklıklara uyum sağlamak.

Çok çeşitli stratejik ve akademik yönleri kapsayan bu öneriler, Çanakkale'yi sualtı batık dalış turizminde lider bir destinasyon haline getirmeyi amaçlamaktadır. Kısa vadeli stratejiler acil iyileştirme ve geliştirmelere odaklanırken, uzun vadeli öneriler bu sektörün sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını sağlamak üzere tasarlanmıştır. Akademik öneriler ise araştırma ve eğitim yoluyla Çanakkale'nin sualtı turizminin daha derinlemesine anlaşılmasını ve sürekli iyileştirilmesini sağlamaya yöneliktir. Bu önerilerin hayata geçirilmesi için yerel işletmeler, devlet kurumları, akademik kurumlar ve toplum dahil olmak üzere çeşitli paydaşların ortak çabaları gerekmektedir. Kapsamlı ve çok yönlü bir yaklaşımla Çanakkale sadece dalış turizmini geliştirmekle kalmayıp aynı zamanda denizlerin korunması, tarihin korunması ve sürdürülebilir turizm gibi daha geniş alanlara da katkıda bulunabilir.

KAYNAKLAR

- Ahipaşaoğlu, H. S., & Arıkan, İ. (2003). *Seyahat işletmeleri yönetimi ve ulaştırma sistemleri*. Detay Yayıncılık.
- Akkoç, T. (2013). *Bozcaada, Eceabat ve Gökçeada ilçeleri (Çanakkale ili) kıyılarında su altı dalış turizmi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin dünya mirası listesi'ndeki yeri ve yeni bir aday önerisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 81-106.
- Akyol, C. Artvin İlinin Mevcut Turizm Potansiyeli Ve Niş Pazarlamanın Uygulanabilirliği The Current Tourism Potential Of Artvin Province And Implementation Of Niche Marketing. *Ukhad*, 144.
- Akyüz, G., & Gül, Z. B. (2021). Türkiye'de Turizm Sektörünün Su Tüketimi Etkisinin Girdi-Çıktı Modeli ile Analizi. *Ekonomik Yaklaşım*, 32(120).
- Altaş, N., Altaş, N. T., Çavuş, A., & Zaman, N. (2015). Türkiye'nin kış turizmi koridorunda yeni bir kış turizm merkezi: Konaklı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (31), 345-365.
- Aranda-Cuéllar, P., Lopez-Morales, J. M., & Such-Devesa, M. J. (2021). Winter tourism dependence: A cyclical and cointegration analysis. Case study for the Alps. *Tourism Economics*, 27(7), 1540-1560.
- Arslan, N., & Bakan, C. (2012). Assos Mozaikleri. *Journal of Mosaic Research*, (5), 1-11.
- Atabey, F. (2015). İngiliz Savaş Konseyi'nin Çanakkale Stratejisi. *Çanakkale Muharebelerinin İdaresi/Komutanlar ve Stratejiler*, ed. Lokman Erdemir-Kürşat Solak, Çanakkale: Çanakkale Valiliği Yayınları, 35-68.
- Aylan, S. (2020). Spor turizmi. *Editör) Bilge, A. ve Cabi, A.: Turizm Türlerine Profesyonel Yaklaşım içinde*, 93-120.
- Babbie, E. (2010). *The practice of social research* (12th ed.). Belmont, CA: Wadsworth Cengage.

- Babüroğlu, N. (2016). *Çanakkale Muharebelerinde Osmanlı ve Alman Komutanlarının Askerî Planları ve Alınan Sonuçlar*(Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Barker, N. H., & Roberts, C. M. (2004). Scuba diver behaviour and the management of diving impacts on coral reefs. *Biological conservation*, 120(4), 481-489.
- Başaran, T., & Somuncu, M. (2021). Sürdürülebilir destinasyon için ziyaretçi görüşlerinin önemi: Assos Antik Kenti örneği. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 8(2), 31-45.
- Baykan, E. (2007). Kültür turizmi ve turizmin kültürel varlıklar üzerindeki etkileri. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (2), 30-49.
- Belisle, F. J., & Hoy, D. R. (1980). The perceived impact of tourism by residents a case study in Santa Marta, Colombia. *Annals of tourism research*, 7(1), 83-101.
- Bilgiçli, İ., & Altınkaynak, F. (2016). Turizm endüstrisinin Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi; ekonomi paradigmasıyla yaklaşım. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(12), 560-580.
- Boz, M. (2016). Turizm destinasyonu olarak Gelibolu Yarımadası GZFT (SWOT) analizi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (31), 63-75.
- Boz, M. (2019). Turizm destinasyonunun sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayabilmesinde doğal ve tarihi çevrenin önemi: Çanakkale örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 146-158.
- Boz, M., Eryaman, M. Y., & Özkan, Ç. (2014). Kırsal kalkınmada turizmin önemi: Nusratlı köyü örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.
- Bozyer, Ü. (2008). *Kent Dokusunun Oluşmasında Turizmin Etkisi "Bodrum Örneği"*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.
- Braun, C. D., Arostegui, M. C., Thorrold, S. R., Papastamatiou, Y. P., Gaube, P., Fontes, J., & Afonso, P. (2022). The functional and ecological significance of deep diving by large marine predators. *Annual Review of Marine Science*, 14, 129-159.

- Bucak, T., & Ateş, U. (2014). Gastronomi turizminin il turizmine etkisi: Çanakkale örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 28(1), 315-328.
- Bulut, A., & Şengül, H. (2019). Dünyada ve Türkiye’de sağlık turizmi. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*.
- Büyükkuru, M. (2020). Turizm paydaşlarının turizmin etkilerine bakış açısı: Kapadokya örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 373-402.
- Cengiz, G. (2019). *Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale Savaşlarının yeri ve önemi* (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Choi, H. S. (2003). *Measurement of sustainable development progress for managing community tourism*. Texas A&M University.
- Cohen, E. (1979). Rethinking the sociology of tourism. *Annals of tourism research*, 6(1), 18-35.
- Cortina, J. M. (1993). What is coefficient alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied Psychology*, 78(1), 98-104.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 16(3), 297-334. doi:10.1007/BF02310555
- Cronbach, L. J., & Meehl, P. E. (1955). Construct validity in psychological tests. *Psychological Bulletin*, 52(4), 281–302.
- Çakmak, F., & Yılmaz, Ö. (2018). Turizmin iktisadi sürdürülebilirliği açısından kış turizmi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 267-286.
- Çanakkale Belediyesi. (2023) *Çanakkale İli Haritası* Erişim Adresi: <https://www.canakkale.bel.tr/file/288/EabvHArI1MJdDIlrRUVXT20fJKkNyclE.pdf> Erişim Tarihi: 27.12.2023

- Çetin, E., & Akyıldız, M. (2022). Eko turizm potansiyeli ve uygulamaları: Çanakkale-Biga örneği. *Journal of Entrepreneurship & Development/Girisimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 17(2).
- Çınar, B. (2014). Birinci dünya savaşı'nda Osmanlı jeopolitiğinin rolü. *Gazi Akademik Bakış*, (15), 39-57.
- Çuhadar, M. (2015), Çanakkale İli Turizm Talebinin Analizi, Modellenmesi ve Tahminlenmesi, 16. *Turizm Kongresi Bildirileri*, 12-15 Kasım 2015 Çanakkale, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Dal, D. (2022). Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'na Girişi Ve İngiliz Bahriye Misyonu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (36), 45-74.
- Demir, C. (2016). Turizm ve rekreasyon faaliyetlerinin olumsuz çevresel etkileri: Türkiye'deki milli parklara yönelik bir uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 93-117.
- Dilek, S. E., & Dilek, N. K. (2013). Dünyada ve Türkiye'de yaşanan olayların turizme yansımaları: 1960'tan günümüze tarihsel bir değerlendirme. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1083-1108.
- Dimmock, K., & Cummins, T. (2013). History of scuba diving tourism. *Scuba diving tourism*, 14-28.
- Dinçer, F. İ., Dinçer, M. Z., & Güngör, A. (2005). Çanakkale İlinin Ekonomik Gelişmesinde Turizm Sektörünün Yeri ve Önemi. *Çanakkale İlinin Ekonomik Gelişmesi Semineri*.
- Doğanay, H., & Zaman, S. (2001). *Türkiye turizm coğrafyası* (Vol. 3). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Doğaner, S. (1994). Çanakkale Boğazı kıyılarının coğrafyası. *Türk Coğrafya Dergisi*, (29), 125-159.
- Edney, J. (2011). A review of recreational wreck diver training programmes in Australia. *Journal of the Australasian Institute for Maritime Archaeology, The*, 35, 1-8.

- Ekin, Y. (2004). *Turizm paydaşları perspektifinden turizm gelişimi ve destinasyon rekabetçiliği: Antalya örneği* (Master's thesis, Akdeniz Üniversitesi).
- Emiroğlu, B. (2022). Çanakkale Erenköy'ün spor turizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Turizm Çalışmaları Dergisi*, 4(1), 1-20.
- Epöztürk, K., & Görkey, Ş. (2018). Yaşadığı çağda efsane olmuş bir tıp insanının işyeri hekimi olarak çalışması: Rudolf Virchow ve Troya. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 8(3), 167-171.
- Eren, E., Yıldırım, H. M., & Adak, B. (2021). Dalış turizmine katılanların destinasyon imajı algılarının belirlenmesine yönelik bir araştırma: Çanakkale örneği. *Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 26-35.
- Eren, R. (1994). Çanakkale İli'nin tarih içindeki gelişimi ve folklor incelemeleri. *Yayın Yeri Belirtilmemiş, Çanakkale*.
- Erkmen, A. (2019). Uluslararası Turizmin Tarihi Gelişim Süreci. *Uluslararası Turizm Uygulamaları*, Ekim: 3-34.
- Erkurt, O., & Paker, S. (2014). Sualtı arkeoparkları ve deniz turizmi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131-144.
- Erkurt, O., & Paker, S. (2014). Sualtı arkeoparkları ve deniz turizmi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131-144.
- Eröz, S. (2016). *Turizm Çeşitleri*. N. Hacıoğlu, M. Bozkurt ve B. Şahin içinde, Genel Turizm (s. 33-76). İstanbul: Paradigma Akademi.
- Ertuğrul, F. (2008). Paydaş teorisi ve işletmelerin paydaşları ile ilişkilerinin yönetimi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 199-223.
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage.
- Fock, A. W. (2013). Analysis of recreational closed-circuit rebreather deaths 1998–2010. *Diving Hyperb Med*, 43(2), 78-85.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. Boston: Allyn & Bacon.

- Giorgi, A. (2005). The Phenomenological Movement and Research in the Human Sciences. *Nursing Science Quarterly*, 18(1), 75-82.
- Goeldner, Charles R. ve Ritchie, J. R. Brent (2009). *Tourism, Principles, Practices and Philosophies*. New Jersey: John Wiley SONS. Inc.
- Gökçe, F. (2016). *Yerli Halkın Turizmin Gelişimine Afyon Kocatepe Üniversitesi Yönelik Algısı ve Desteği: Afyonkarahisar Örneği*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar.
- Gökdemir, S., & Türkel, İ. (2021). Dalış turizmi kapsamında, Çanakkale Boğazı ve çevresinde bulunan batıkların dalış rotalarının belirlenmesi. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1).
- Göleç, M. (2015). Amerikalı bir gazetecinin gözüyle Çanakkale deniz ve kara savaşları: George Abel Schreiner ve Çanakkale günlükleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 13(18), 593-636.
- Görgülü, İ. (1995). Çanakkale Zaferi ve Atatürk. *Atatürk Yolu Dergisi*, 4(16).
- Graver, D. K. (2016). *Scuba Diving*, 5E. Human Kinetics.
- Guyer-Feuler, L. (1905). Contributions to statistics of tourism.
- Gül, İ., Kızılırmak, İ., Güler, E., & Yarı, Z. (2017). Fuar turizmi kapsamında oyun fuarları gaming istanbul örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, (2), 101-120.
- Günel, V. (2013). Turizmin olumlu etkileri ve Midyat ilçesindeki geleneksel taşçılık sanatı örneği. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 433-470.
- Güneş, E., Alagöz, G., & Uslu, A. (2020). Yerel halkın sürdürülebilir turizme yönelik tutumu: Fethiye örneği. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 201-215.
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C., & Sarstedt, M. (2018). A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM). Sage publications.
- Hazar, A. (2007). Spor ve turizm. *Ankara: Detay Yayıncılık*, 80-82.

- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative health research*, 15(9), 1277-1288.
- Huggins, K. E. (2006). Evaluation of Dive Computer Options for Potential Use in 300 fsw Heliox/Trimix Surface Supplied Scientific Diving. *Proceedings Of Advanced Scientific Diving Workshop*.
- Humphrey, A., Grossman, S., McBurney, J., & Sheldrake, S. (2011). Use of surface-supplied gas for scientific diving. *American Academy of Underwater Sciences 30th Scientific Symposium*.
- Husserl, E. (1931). *Ideas: General Introduction to Pure Phenomenology* (
- İsen, İ. (2013). *Bir şehrin markalaşması ve şehir pazarlaması açısından incelenmesi: Örnek bir uygulama* (Master's thesis, Niğde Üniversitesi).
- Karadağ, L., & Özberk, T. M. İ. (2023). Sürdürülebilir Deniz Turizmi Açısından Marina İşletmelerinin Önemi. *Doğanın Sesi*, 6(12), 29-47.
- Karadeniz, E., Kandir, S. Y., & Önal, Y. B. (2007). Seçilmiş paydaşların SWOT yöntemiyle Türk turizm yatırımlarını değerlendirmesine yönelik bir pilot çalışma. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 195-205.
- Karasu, T. (1990). Kongre turizmi üzerinde düşünceler. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(5), 32-34.
- Kaya, M., & Erol, N. (2021). El sanatları ürünlerinin kırsal turizm kapsamında değerlendirilmesi: Espiye-Akkaya Köyü Örneği. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 11(1), 226-240.
- Kelkit, A. (2003). Çanakale ilinin turizm potansiyeli ve çeşitlendirilmesi. *Selcuk Journal of Agriculture and Food Sciences*, 17(31), 18-23.
- Kement, Ü., Uslu, A. ve Kement, A. (2016). Turizm Sektörünün Ödemeler Dengesine Etkisinin İncelenmesi. E. Asiltürk (Ed). *1. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu*, 13-14-15 Ekim 2016, (ss. 1851-1865) Elâzığ: Fırat Üniversitesi.
- Kırca, M., & Topal, M. H. (2017). Türkiye’de turizm talebinin vergi gelirleri üzerindeki etkisinin analizi. *BNEJSS Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, 3(02), 96-108.

- Kızıldemir, Ö., & Sarıışık, M. (2017). Turizm endüstrisinin ekonomik etkilerinin bölgesel kalkınmaya etkileri: Adana'da yerel paydaşlar üzerine bir araştırma. *Uluslararası Ticaret ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 38-58.
- Koçak, N., & Tandoğan, G. K. (2008). Kent turizmi kapsamında fuar ve sergilerin İzmir turizmine olası etkileri: Expo Örneği. *Seyahat Ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 5(2).
- Kolit, Ö. (2019). *Bölgesel kalkınmada turizmin etkisi: Konya örneği* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).
- Korkmaz, H., & Yavaş, B. (2020). Çanakkale ili Eceabat ilçesinin ekoturizm potansiyelinin değerlendirilmesi. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 1(1), 12-33.
- Korkmaz, H., & Yavaş, B. (2020). Çanakkale İli Eceabat İlçesinin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 1(1), 12-33.
- Kozak, M. A., Evren, S., & Çakır, O. (2013). Tarihsel süreç içinde turizm paradigması. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(1), 7-22.
- Kozak, N., Kozak, A. M. ve Kozak, M. (2014). *Genel Turizm İlkeler- Kavramlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Körpe, R. (2015). Aynı coğrafyada iki savaş: Troia ve Çanakkale savaşlarının karşılaştırılması. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 13(18), 131-160.
- Köseoğlu, A. (2019). *Hüzün turizmi kapsamında Çanakkale savaşlarının turizm ekonomisine etkisi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kurt, E. (2021). *Turizm destinasyonlarındaki yerel halkın gözünden kalabalık ve aşırı turizm: Bozcaada örneği* (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kurt, E. (2021). *Turizm destinasyonlarındaki yerel halkın gözünden kalabalık ve aşırı turizm: Bozcaada örneği* (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

- Küçükkömürler, S., Şırvan, N. B., & Sezgin, A. C. (2018). Dünyada ve Türkiye’de gastronomi turizmi. *Uluslararası Turizm Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 2(2), 78-85.
- Küçükvatan, M. (2017). Avustralya ve Yeni Zelanda Basınında Çanakkale Deniz Savaşı. *Tarih ve Günce*, 1(1), 125-152.
- Macleod, J. (Ed.). (2004). *Gallipoli: Making History*. Routledge.
- Mankan, E. (2017). Destinasyon pazarlamasında çekici bir faktör olarak Türkiye’deki gastronomi müzeleri örneği. *Turkish Studies*, 14(2), 641-654.
- Mercan, Ş. O., Sünnetçioğlu, A., & Uşak, E. (2021). Çanakkale ili dalış turizmi potansiyelinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(3), 723-734.
- Milman, A., & Pizam, A. (1988). Social impacts of tourism on central Florida. *Annals of tourism research*, 15(2), 191-204.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric theory* (2nd ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Olca, B. (2023). Sualtı dalış turizmi ve arkeoparkları incelemesi-Kaş örneği. *Selçuk Turizm ve Bilişim Araştırmaları Dergisi*, (3), 39-65.
- Onan, G., Duran, A., & Çetinsöz, B. C. (2020). Turizm Sektöründe Paydaşların Teknolojik Yeniliklere Karşı Algı ve Tutumlarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(4), 1542-1561.
- Özalp, H. B. (2009). *Çanakkale boğazı Çanakkale sualtı ve cankurtarma spor kulübü sualtı istasyonuna bırakılan fiberglas, ahşap, lastik, demir ve seramik malzemelerin cezbediği balık türlerinin incelenmesi* (Master's thesis, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Özdemir, G., & Altın, D. D. (2019). Gastronomi kavramları ve gastronomi turizmi üzerine bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1), 1-14.

- Özdemir, M. (2011). Türkiye'de turizmin başlaması: Osmanlı'da sanayileşme çabaları: sergi-i umum-i osmanî (1863 İstanbul uluslararası sergisi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 87-90.
- Özkan, Ç. (2017). Kırsal turizm ve kırsal bölgedeki folklorik değerler arasındaki ilişki: Behramkale Antik Kenti örneği. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 10(1), 27-31.
- Özsoy, A., & Çokal, Z. (2021). Kültürel miras eğitimi açısından turizm rehberliği bölümlerine yönelik müfredat incelemesi. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 4(2), 106-118.
- Öztura, E. (2010). *Truva Tarihi Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı ve Spil Dağı Milli Parkı ziyaretçilerinin Türkiye'de milli park kavramı ve eğitimi üzerine görüşleri* (Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Öztürk, A. B., Özer, O., & Çalışkan, U. (2015). The relationship between local residents' perceptions of tourism and their happiness: a case of Kusadasi, Turkey. *Tourism Review*, 70(3), 232-242.
- Öztürk, Ş. (2021). Türkiye'de turizm sektöründe istihdam sorunları. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 12(2), 1-38.
- Parrish, F. A., & Pyle, R. L. (2002). Field comparison of open-circuit scuba to closed-circuit rebreathers for deep mixed-gas diving operations. *Marine Technology Society Journal*, 36(2), 13-22.
- Pizam, A. (1978). Tourism's impacts: The social costs to the destination community as perceived by its residents. *Journal of travel research*, 16(4), 8-12.
- Polat, E., & Günay, S. (2012). Türkiye'de turizm ve ihracat gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin testi: eşbütünleşme ve nedensellik analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 204-211.
- Salcan, E. (2009). *Assos Athena Tapınağı restorasyonu proje önerisi* (Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Samırkaş, M., & Samırkaş, M. C. (2014). Turizm sektörünün ekonomik büyümeye etkisi: Türkiye örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 15(1), 63-76.

- Sarı Çallı, D., (2015). Uluslararası seyahatlerin tarihi gelişimi ve son seyahat trendleri doğrultusunda türkiye'nin konumu, *Turizm ve Araştırma Dergisi*, 4(1): 4-28.
- Savaş, D., & Özdemir, C. (2020). Çanakkale'nin Turizm Gelişiminde Kültürel Miras Değerleri. *Journal of Global Tourism and Technology Research*, 1(1), 78-88.
- Savrul, B. K., & Doğru, B. (2013). Tr 22 Düzey 2 bölgesinin 2012 yılı teşvik sistemi çerçevesinde değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 1-20.
- Seki, K. (1989). A history of SCUBA diving. *The Annals of physiological anthropology*, 8(2), 95-108.
- Sezgin, K. (2010). *Assos Kuzey Stoasının inşası ve kullanım evreleri* (Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Sieber, A., & Pyle, R. (2010). A review of the use of closed-circuit rebreathers for scientific diving. *Underwater Technology*, 29(2), 73-78.
- Solikhin, M. N., Sumaryanti, S., & Ardiyanto, H. (2022). The Effectiveness of Developing Diving Basic Teaching Materials in Improving Basic Diving Knowledge and Skills for Students at the Faculty Sports Science, Yogyakarta State University. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*, 9(8), 237-243.
- Solmaz, A. R., & Bayraktutan, Y. (2020). Türkiye turizm talebi: panel çekim modeli. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 10(1), 425-435.
- Solmaz, S. A. (2019). Turizmin Doğuşu: Sosyolojik Bir Olgu Olarak Turizm Nasıl Ortaya Çıktı?. *Sciences*, 5(19), 867-882.
- Soylu, B. Ç., & Şahin, B. (2023). Somut olmayan kültürel miras araştırmalarında koruma-kullanma ve turizm. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 359-377.
- Sönmez, A. (2011). Truva hazinelerinin peşinde bir hukuk mücadelesi: Osmanlı Devleti ve Schliemann Davası. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 29(29), 215-228.
- Sözen, M. (2007). 1982 Sonrasında Türkiye'de Uygulanan Turizm Politikalarının Çanakkale Turizmine Etkileri. *Sosyoekonomi*, 6(6).

- Sürme, M., & Dağlıoğlu, T. (2019). Su altı dalış turizmi tercih nedenlerini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (Akad)*, 11(21), 377-385.
- Swarbrooke, J., & Page, S. J. (2012). *Development and management of visitor attractions*. Routledge.
- Şahinkoç, E. M., & Yüksel, Ö. (2020). Türkiye’de turizm çeşitlendirmesi gerekliliği ve küresel salgın sürecinde gerçekleştirilebilecek alternatif turizm türleri. *Current Debates on Social Sciences* 5, 147.
- Şanlıöz-Özgen, H. K., Dilek, S. E., Türksoy, S. S., & Kaygalak-Çelebi, S. (2016). Turizm ve çevre: kavramsal çerçeve. *İçinde Sürdürülebilir Turizm Yönetimi*, ed. Nilüfer Koçak, 1-22.
- Şanlıöz, K., Dilek, E., & Koçak, N. (2013). Değişen dünya, dönüşen pazarlama: Türkiye turizm sektöründen öncü bir mobil uygulama örneği. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 24(2), 250-260.
- Şit, M. (2016). Türkiye’de turizm sektörünün istihdama katkısı. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 7(1), 101-117.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6th ed.). Pearson.
- Temiz, M., Sağlık, A., Sağlık, E., Kelkit, A., & Bayrak M. İ. (2019). Kent turizminin marka kent oluşumundaki etkisi: Çanakkale kent turizminin Swot analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 257-273.
- Tengilimoğlu, D. (Ed.). (2013). *Sağlık turizmi* (pp. 46-73). Siyasal Kitabevi.
- Torba, Ş. (2019). *Turizm gelirleri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği (2003-2017)* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Tuncer, M. (2018). Destinasyon pazarlaması ve transmedya:”The Water Diviner” üzerine bir değerlendirme. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 16(25), 117-129.
- Turgut, E., Uçan, O., & Başaran, N. (2021). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisine etkisi: ARDL sınır testi yaklaşımı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (45), 144-159.

- Türkel, İ. Ş., & Gökdemir, S. (2021). Dalış turizmi kapsamında, Çanakkale Boğazı ve çevresinde bulunan batıkların dalış rotalarının belirlenmesi. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1).
- Türker, G. Ö. (2020a). Turizmin etkileri olumlu mu, olumsuz mu? Türkiye’de yapılmış çalışmalara yönelik bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1477-1492.
- Türker, G. Ö. (2020b). Turizmin yerel halk üzerine etkileri: Seyahat acentaları perspektifinden bir inceleme. *Journal of Travel and Tourism Research*, (14), 65-84.
- Türker, N., Selçuk, Ş., & Özyıldırım, A. (2016). Turizmin yerel halkın yaşam kalitesi üzerine etkisi: Safranbolu örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 1-13.
- Türkmen, İ. (2023). Türkiye’de kalkınma planlarının turizm politikaları bağlamında değerlendirilmesi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 34(3), 368-378.
- Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliği etkileyen etmenler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 91-117.
- Uğuz, S., & Çelik Uğuz, S. (2013). Sürdürülebilir turizm kapsamında Burhaniye’nin alternatif turizm potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*(24), 332-353.
- UNWTO. (2022). Glossary of Tourism Terms. <https://www.unwto.org/glossarytourism-terms> [Erişim Tarihi: 10.12.2023].
- Uysal, A. O. (2019). Troya (Truva) Millî Parkında Osmanlı Arkeolojisi. *Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research*, 3(1), 59-121.
- Van Manen, M. (1990). *Researching Lived Experience*. Albany, NY: State University of New York Press.
- W.R. Boyce Gibson, Trans.). London: George Allen & Unwin.
- Walker, D. G. (2013). Safe scuba diving: Health and safety essentials. *Scuba diving tourism*.

- Yaman Kocadağı, A. (2018). *Değişen Dünyada Şehirler: Şehir Turizmi*. Ö. Sertkaya Doğan ve E. Duran içinde, Türkiye Turizm Coğrafyası (s. 67-97). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Yarmacı, N., Keleş, M. Ç., & Ergil, B. (2017). Su altı dalış turizminin mevcut durumu, sorunları ve geliştirilmesine yönelik öneriler: Kaş örneği. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 66-87.
- Yaşar, O. (2008). Çanakkale Boğazı doğu kıyılarında çevre dostu bir liman: Çanakkale Kepez Limanı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-26.
- Yaşar, O. (2011). Saros Körfezi kıyılarında su altı dalış turizmi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3(1), 33-55.
- Yeşildağ, B. (2010). *Savaş alanları turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı örneği* (Master's thesis, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yeşilyurt, H. (2019). *Yerel halkın turizm gelişimine yönelik desteğinde yer kimliği ve yer imajının rolü: Adıyaman örneği*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal 237 Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Turizm İşletmeciliği Programı, Doktora Tezi, İzmir.
- Yıldırım, H. M. (2014). Destinasyon Seçim Sürecinde Etkinliklerin Önemi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Örneği.
- Yıldız Kuyrukçu, Ü. E. (2021). Bir” Yapı” Değil Bir” His” Yaratmak: Troya Müzesi Örneği. *Online Journal of Art & Design*, 9(3).
- Yıldız, S. (2018). Batı Anadolu’nun İzinde: Aristoteles Ve Assos. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (39), 171-184.
- Yıldız, Z., & Sarıtaş, T. (2021). Türkiye’de bölgesel kalkınma ve turizm ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 1633-1654.
- Zayım, M. (2018). Demre’nin Kültür Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2018(1), 21-44.

